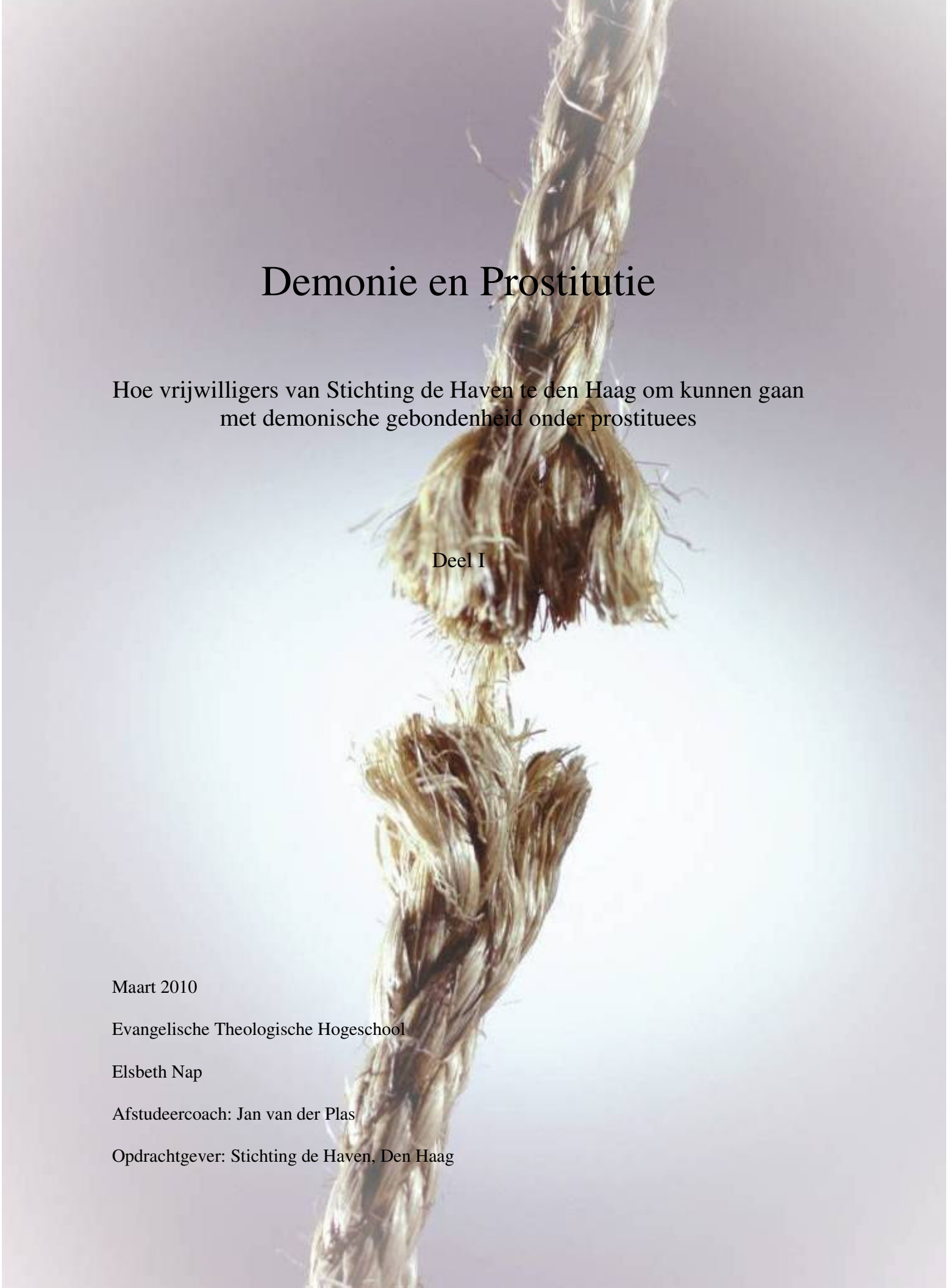

Demonie en Prostitutie

Hoe vrijwilligers van Stichting de Haven te den Haag om kunnen gaan met demonische gebondenheid onder prostituees

Deel I

Maart 2010

Evangelische Theologische Hogeschool

Elsbeth Nap

Afstudeercoach: Jan van der Plas

Opdrachtgever: Stichting de Haven, Den Haag

Inhoudsopgave

Inleiding **3**
Aanleiding 3
Vraagstelling 3
Doelstelling 3
Werkwijze 3

1 Tussen twee werelden **5**
1.1 Wie is God? 5
1.1.1 Engelen 7
1.2 Wie is Satan? 8
1.2.1 Satan in het Oude Testament 8
1.2.2. Satan in het Nieuwe Testament 9
1.3 Positie van de mens 9

2 Demonen en demonische gebondenheid **12**
2.1 Begrippen 12
2.2 Demonie in het Oude Testament 14
2.3 Demonie in het Nieuwe Testament 15
2.3.1 Eigenschappen van demonen 16
2.3.2. Verschillende mate van gebondenheid 17
2.4 Kenmerken van demonie 18
2.5 Toegangspoorten 19

3 Demonie of Psychiatrie **23**
3.1 Geschiedenis van de psychiatrie 23
3.2 Grondhoudingen 24
3.3 Oorzaken van psychiatrische stoornissen 25
3.4 Bevrijdingspastoraat en psychiatrie 28

4 Demonie en het werk van Stichting de Haven **32**
4.1 Stichting de Haven 32
4.2 Prostitutie in Nederland 32
4.3 Visie op Prostitutie 34
4.4 Seksuele zonden als toegangspoort 35
4.5 Pastoraal centrum 37
4.5.2 Verschillende modellen 39
4.6 Stichting de Haven 45

5 Aanbevelingen **47**

Literatuurlijst **48**

Bijlagen **50**
Bijlage 1 Vragenlijst vrijwilligers 51
Bijlage 2 Interview Peter Strating, Pastor van de Havenkerk te Den Haag 56
Bijlage 3 Vervloekingen 58
Bijlage 4 Psychiatrische ziektebeelden 62
Bijlage 5 Voodoo en Winti 69

Inleiding

Dit afstudeerproject is uitgevoerd in verband met het afronden van mijn studie Godsdienst Pastoraal Werk aan de Evangelische Theologische Hogeschool.
Met dit project wordt ingegaan op het onderwerp demonie, wat men hierbij tegen kan komen binnen het werk onder prostituees en hoe men hiermee om kan gaan.

Aanleiding

In de periode van september 2008 t/m april 2009 heb ik stage gelopen bij Stichting de Haven in Den Haag. Dit is een pastoraal centrum wat hulp biedt aan vrouwen in de prostitutie. De Stichting werkt voornamelijk met vrijwilligers.
Een belangrijk onderdeel van dit werk is het straatwerk onder prostituees in Den Haag. Men merkt in het contact met de prostituees dat zich regelmatig vragen en situaties voordoen die betrekking hebben op demonische verschijnselen die deze vrouwen beleven en waarnemen, zoals het bijvoorbeeld een keer is gebeurd dat prostituees een flesje zagen bewegen bij de wastafel.
Binnen de Stichting is er een pastoraal handboek waarin handreikingen staan voor de vrijwilligers, maar hierin wordt niet gesproken over demonie en occulte verschijnselen.
Vanuit de Stichting zelf is dan ook de vraag gekomen of ik mij hier in wil verdiepen en praktische richtlijnen wil schrijven als aanvulling op het pastorale handboek. Een uitdaging die ik zeker aan wil gaan.

Vraagstelling

De vraag die geformuleerd is en de basis vormt voor dit project, luidt: Hoe kunnen de vrijwilligers van Stichting de Haven, die werken onder prostituees, begeleid worden in het pastoraal verantwoord omgaan met hulpvragen op het gebied van demonie?

Doelstelling

De doelstelling van dit project is om richtlijnen te schrijven voor de vrijwilligers van Stichting de Haven. De richtlijnen hebben tot doel om de vrijwilligers een praktische handreiking te bieden in het omgaan met hulpvragen op het gebied van demonie en een eventuele bevrijding van demonische gebondenheid.

Werkwijze

Om de vrijwilligers een praktische handreiking te kunnen bieden is het van belang te weten wat zij op dit moment over het onderwerp demonie weten, hieromtrent hebben meegemaakt en welke vragen zij hierover hebben. Om hierachter te komen is er naar alle vrijwilligers van Stichting de Haven een vragenlijst gestuurd. De teruggestuurde vragenlijsten zijn te vinden in Bijlage 1.
Naar aanleiding van onderzoek in de Bijbel en literatuur wordt beschreven wat demonie is, waar dit vandaan komt en hoe dit te herkennen is. Dit onderzoek is beschreven in de theoretische verantwoording die voor u ligt en als Deel 1 van dit afstudeerproject gezien wordt. Deel 2 is een losse uitgave waarin de praktische handreiking voor de vrijwilligers is beschreven door middel van aanbevelingen en richtlijnen.

Deel 1, de theoretische verantwoording, omvat vier hoofdstukken, welke hier kort toegelicht worden.
Om de vrijwilligers goede richtlijnen mee te kunnen geven is het van belang eerst te beschrijven wat demonie in feite is en waar de oorsprong hiervan ligt.
In hoofdstuk 1 wordt dan ook beschreven dat demonie alles te maken heeft met de geestelijke strijd tussen God en Satan. Hierin is door middel van woordstudies en literatuuronderzoek ingegaan op wie God is. Vervolgens wordt beschreven wie Satan is en wat demonen zijn.

In hoofdstuk 2 wordt uitgebreider op deze materie ingegaan. In dit hoofdstuk wordt zoveel mogelijk antwoord gegeven op de vragen die gesteld werden vanuit de vragenlijsten voor de vrijwilligers van Stichting de Haven. Daarbij waren er ook vragen die meer betrekking hebben op psychische verschijnselen en prostitutie. Deze komen in de volgende hoofdstukken aan de orde.
Rondom het thema demonie worden verschillende begrippen gebruikt die nog wel eens verwarring veroorzaken. Door te onderzoeken welke begrippen er in de bijbel gebruikt worden, wordt er in dit hoofdstuk gekozen voor een aantal begrippen die in dit verdere verslag gehanteerd worden.
Om het onderwerp demonie verder te onderzoeken wordt er een aantal teksten uit zowel het Oude Testament (OT) als ook het Nieuwe Testament (NT) besproken. Door middel van literatuur onderzoek wordt hier verder op ingegaan.
Vervolgens wordt beschreven welke uitingen van mensen kunnen wijzen op demonische gebondenheid en hoe iemand demonisch gebonden kan raken.

Na het beschrijven van de verschillende uitingen zal opvallen dat deze veel overeenkomen met bekende psychische of psychiatrische verschijnselen. In hoofdstuk 3 wordt dan ook ingegaan op of en hoe dit onderscheiden kan worden. Hierbij mag opgemerkt worden dat dit vooral met het oog op de vrijwilligers van Stichting de Haven geschreven zal worden. De nadruk zal dan ook liggen op de pastorale begeleiding en niet op de specifieke kennis van psychologie en psychiatrie.

Wanneer er meer geschreven is over wat demonie inhoudt, zal dit ook meer toepasbaar zijn op het werk van Stichting de Haven. Binnen dit laatste hoofdstuk wordt dan ook de visie van Stichting de Haven beschreven om aan te geven hoe men vanuit de Stichting tegen prostitutie aankijkt. Verder wordt het beschrevene uit de voorgaande hoofdstukken meer toegespitst op het werk onder prostituees. Het zal opgemerkt worden dat men het volharden in zonden ziet als een ingangspoort voor demonie. Hoe verhoudt dit volharden in zonden zich tot prostitutie? De vraag hierbij is vooral hoe de vrijwilligers hier op een pastoraal verantwoorde manier mee om kunnen gaan. Hierdoor worden er verschillende pastorale modellen beschreven en zal ontdekt worden welk model het beste bij het werk van Stichting de Haven past.

Deze theoretische verantwoording zal uitlopen op de praktische handreiking die de vrijwilligers van Stichting de Haven geboden wordt. Deze is te vinden in een apart document.

1 Tussen twee werelden

Voordat richtlijnen gegeven kunnen worden over hoe men om kan gaan met hulpvragen over demonie en demonische verschijnselen, is het van belang de achtergrond van demonie te onderzoeken.
In dit hoofdstuk zal er beschreven worden dat demonie alles te maken heeft met de geestelijke strijd tussen God en zijn engelen en zijn tegenstander Satan met zijn demonen. In paragraaf 1.3 wordt beschreven wat de positie van de mens in deze strijd is.

1.1 Wie is God?

Het moge duidelijk zijn dat het onmogelijk is om in woorden uit te drukken wie God is. Gezien het onderwerp is het wel van belang om enkele kenmerken en eigenschappen van God te benoemen.

In zowel het OT als ook in het NT lezen we verschillende namen van God. Zo wordt Hij onder andere 'el'[1] genoemd, als ook 'elohiem', 'adonaj', 'JWHW', 'kurios' en 'theos'. De namen 'el', 'elohiem' en 'theos' worden doorgaans vertaald met God. De namen 'adonaj' en 'kurios' worden vertaald met heer. Deze namen worden voor zowel menselijke heersers als ook voor God als heerser gebruikt.[2]
Met de naam JWHW, het zogenoemde tetragrammaton, wordt de verbondsgod van Israël bedoeld. De Israëlieten spreken deze naam niet uit. Onduidelijk is de precieze betekenis van deze naam, wel is bekend dat met JWHW de enige ware God bedoeld wordt.[3]
Deze enige ware God wordt al aan het begin van de Bijbel geïntroduceerd als de Schepper van hemel en aarde. Later in bijv. Kol. 1:15,16 staat dat hier zowel de zichtbare als ook de onzichtbare dingen mee bedoeld worden. Met deze onzichtbare dingen worden o.a. de engelen bedoeld waar later in dit hoofdstuk verder op ingegaan wordt.
Een allesomvattende definitie van God is niet te vinden in de Bijbel. In Psalm 93 wordt Gods eeuwigheid bezongen. Ook maakt de Bijbel duidelijk dat God heilig, almachtig en soeverein is. In Psalm 115: 16 staat 'De hemel is de hemel van de Here, maar de aarde heeft Hij de mensenkinderen gegeven[4]'. God is dus een God die boven zijn schepping staat, maar niet als een God op afstand. God geeft om zijn schepping en draagt hier zorg voor.
Op vele momenten in de Bijbel staat geschreven dat God zich openbaart en zich aan de mensen bekend maakt.[5] Deze mens wordt ook wel gezien als de kroon op de gehele schepping.
Deze 'kroon' wil God graag beschermen, waardoor Hij zijn Tien Geboden gegeven heeft.
In deze geboden staat onder meer dat het verboden is 'een gesneden beeld te maken, of elke andere gelijkenis van God'. God verbiedt zijn eigen volk om andere goden te vereren.[6] Terwijl de omringende volken van Israël juist hun geloof in andere goden stellen.

---

[1] Met de naam 'el' worden verschillende namen vervoegd, zoals o.a. met: 'el ro'ie: 'God die ik zie' of 'God die mij ziet', 'el olam: 'God van eeuwigheid', 'el sjaddaj: 'God de Almachtige', 'el 'èljon: 'Allerhoogste God'.
[2] Noordegraaf, dr. A. e.a. *Woordenboek voor Bijbellezers* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2005) p. 220
[3] Heyer, Dr. C.J. den, e.a. *Symbolen in de bijbel. Woorden en hun betekenis* (Zoetermeer: Meinema, 2001, 3e druk) p. 160
[4] Alle Bijbelteksten die geciteerd worden, worden geciteerd vanuit de NGB vertaling van 1951.
[5] Een aantal voorbeelden hiervan in het OT zijn te vinden in Gen. 3:8; 11:15; Ex. 3:1-6; 19:1-25; 1Kon. 18:20-46; 1Kon. 19:9-18.
[6] Dit is terug te vinden in Ex. 20:1-6 waar staat: 'Toen sprak God al deze woorden: 'Ik ben de HERE, uw God, die u uit het land Egypte, uit het diensthuis, geleid heb. Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben. Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op

Het verbieden van deze verering wordt ook teruggezien in de belijdenis van het volk van God: 'Hoor Israël! De Here is onze God. De Here is Eén!' (Deutr. 6:4).
De vraag die hierbij wel eens gesteld wordt is of er wel andere goden kunnen bestaan naast God. Bepaalde tekstgedeelten uit de bijbel kunnen hierover verschillend geïnterpreteerd worden. Duidelijk is dat God boven alle goden staat en geen andere goden naast zich duldt. Dit wordt heel duidelijk neergezet in Jes. 45:5 waar geschreven staat: 'Ik ben de Here en er is geen ander; buiten Mij is er geen God!'.
De macht van de heidense goden was aan een bepaalde plaats verbonden. God is daarentegen niet aan tijd of plaats gebonden, waardoor Hij een eeuwig en almachtig God is. Om dichter bij de mens te komen kan God zich wel verbinden aan een plaats, zoals Hij ook met de tabernakel, en later met de tempel deed. Door deze verbinding aan plaatsen die voor de mens zichtbaar zijn, wil God laten zien dat Hij niet alleen boven de mensheid wil staan, maar ook bij de schepping en dus ook bij de mens wil zijn. Binnen de theologie worden hier de termen transcendent en immanent aan verbonden. Met transcendent wordt bedoeld dat God onafhankelijk is en gescheiden van zijn schepping. Met immanent wordt Gods aanwezigheid en handelen met de natuur, mens en geschiedenis bedoeld.[7] God is als Schepper betrokken bij zijn schepping die aan Hem onderworpen is, maar is hier dus niet afhankelijk van om te kunnen bestaan.[8]
Niet alleen in het OT, maar ook in het NT wordt God als Schepper beschreven. Regelmatig wordt daar teruggegrepen op de scheppingsdaad van God en op het onderhouden van zijn schepping.[9]

We zien dat God zowel een God van afstand als ook van nabijheid is, zowel transcendent als immanent. Deze nabijheid komt sterk terug in het feit dat God in zowel het OT als ook in het NT 'Vader' genoemd wordt. Jezus Christus is het zelf die God zijn Vader noemt en van wie God daadwerkelijk Vader is. Binnen de Joodse traditie was het niet vreemd om God met Vader aan te spreken.[10]
Doordat Jezus naar de aarde is gekomen is God dichter bij de mens gekomen dan ooit tevoren. In Joh. 1:18 staat geschreven dat niemand ooit God gezien heeft, maar door Jezus Christus openbaart God zich aan de mens. Jezus zou echter de aarde weer verlaten en teruggaan naar Zijn Vader. Hierdoor heeft God zijn Heilige Geest gegeven om mensen te overtuigen van Zijn bestaan en gelovigen te helpen om God lief te hebben.
Jezus is het die zijn discipelen en daarmee de gelovigen leert om God aan te spreken met Vader. Ook Paulus spreekt over God als Vader, vaak begint hij zijn brieven met een dankwoord aan God de Vader en met name in zijn Romeinenbrief spreekt hij over het kindschap van de gelovigen die door de Heilige Geest God met Vader mogen aanspreken.
In het oude oosten was het de taak van de vader om noodzakelijke werkzaamheden te begeleiden, hij zorgde voor bescherming van de kwetsbare leden van de familie en kon waar nodig streng zijn, maar kende ook de liefde en genegenheid voor allen die bij zijn familie hoorde.[11] Zo'n Vader is God voor de gelovigen.

---

de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HERE, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten, en die barmhartigheid doe aan duizenden van hen die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden'. Zie ook Deutr. 5:7-10.

[7] Erickson, Millard J. *Christian Theology* (Grand Rapids, Michigan: Baker Books, 1998, 2nd Edition) p. 329, 338

[8] Noordegraaf. p. 221

[9] Noordegraaf. p. 223. Hier wordt verwezen naar o.a. Mat. 6:25-34; Hand. 14:15-17; 17:22-30.

[10] Teksten waarin God als Vader genoemd wordt zijn: Deutr. 32:6; Ps. 89:27; Jes. 63:16; Jer. 3:19; Mal. 2:10.

[11] Heyer. p. 161

1.1.1 Engelen

God is Schepper van alle zichtbare en onzichtbare dingen. Onder deze onzichtbare dingen worden onder andere de engelen verstaan.[12] Vanuit Job 38:7 kan gezegd worden dat de engelen er al waren voordat de aarde en de mens geschapen werd.
Noordegraaf[13] stelt naar aanleiding van Judas 6 en 2 Petr. 2:4: 'de zonde moet begonnen zijn in de wereld van de engelen, die door God goed geschapen zijn. De brief van Judas spreekt van engelen die aan hun oorsprong ontrouw werden, hun eigen woning verlieten'. Er kan gesproken worden van engelen die hun oorsprong trouw bleven en engelen die hun oorsprong ontrouw geworden zijn. Deze laatste groep wordt ook wel gevallen engelen genoemd. Ook in Openbaring 12:9 wordt gesproken over Satan die met zijn engelen op de aarde geworpen is. Deze engelen van Satan worden ook demonen genoemd, waar in de volgende paragraaf en het volgende hoofdstuk verder op ingegaan wordt.
In deze paragraaf wordt beschreven wat engelen zijn die bij God gebleven zijn en hun oorsprong trouw bleven.
Het Hebreeuwse woord wat gebruikt wordt voor engel is 'mal'ak', het Griekse woord wat hiervoor gebruikt wordt is 'angelos'. Deze woorden worden vertaald met bode, gezant of iemand met een bepaalde opdracht. In feite wordt er in de Bijbel voor het woord engel een algemeen woord gebruikt. Toch gaat het hier niet om een menselijke gezant, maar om een hemels wezen, iemand die vanuit God een boodschap aan de mensen doorgeeft.
Vanuit Psalm 68:18 en Dan. 7:10 mogen we aannemen dat er enorm veel engelen bestaan. De taak die deze engelen vervullen is voornamelijk het groot maken en lofprijzen van God.[14] Daarnaast delen zij straffen uit en veroorzaken zij plagen. Zij staan in dienst van God, maar staan ook in dienst van mensen. Dit wordt duidelijk vanuit Hebr. 1:14 waar staat dat zij dienende geesten zijn voor hen die het heil zullen beërven. Hiermee worden degenen die in God geloven mee bedoeld. Zij worden dus beschermd door engelen. Daarnaast wordt duidelijk dat engelen geesten zijn. Met het menselijke oog zijn zij niet zichtbaar, tenzij God de ogen daarvoor opent.[15] Verder zijn engelen de mens ten dienste daar waar zij hen helpen een visioen duidelijk te maken, maar ook in Hand. 5:19 en 10:3 lezen we over hun dienende taak. Engelen hebben ook een beschermende functie zoals zichtbaar wordt in het verhaal van Elisa in 2 Kon. 6:17.

In de tijd tussen het OT en NT is over dit onderwerp veel geschreven en gespeculeerd. Ook in het NT wordt veel gesproken over engelen. Engelen spelen een belangrijke rol in het leven van Jezus en zijn aanwezig bij belangrijke heilsfeiten. Zij dienen de Zoon van God tijdens Zijn leven op aarde.[16] Daarnaast wordt vanuit het NT ook duidelijk dat engelen niet alleen bij Jezus een belangrijke rol spelen, maar ook bij de gelovigen. Ook hier is hun dienende en beschermende taak terug te vinden. Sommigen menen uit teksten vanuit het NT op te kunnen maken dat ieder een beschermengel heeft. Vaak wordt hier Mat. 18:10 voor aangehaald. Het gaat te ver om te denken dat iedereen een eigen engel heeft, wel is duidelijk dat zij waar nodig zo nu en dan verschijnen voor een bepaald doel dat God voor ogen heeft.[17]
Zoals gezegd wordt in 2 Petr. 2:4 beschreven dat de zonden vanuit de engelenwereld in de wereld gekomen zijn. Engelen die goed geschapen waren, zijn hun oorsprong ontrouw geworden. Met deze engelen worden Satan en zijn demonen bedoeld. In de volgende

---

[12] Verduijn, Joost. *Bevrijdingspastoraat. Hulpverlening aan mensen die door demonen gebonden zijn* (Hoornaar: Gideon, 1999) p. 21
[13] Noordegraaf. p. 130
[14] Gispen, Prof. Dr. W. H. *Bijbelse encyclopedie* (Kampen: Kok, 1988. 8e druk) p. 263
[15] Voorbeelden hiervan zijn te lezen in o.a.: 2Kon. 6:17; Hebr. 13:2.
[16] Noordegraaf. p. 130
[17] Gispen. p. 264

paragraaf wordt verder ingegaan op wie Satan is. In hoofdstuk 2 wordt uitgebreid beschreven wie demonen zijn.

1.2 Wie is Satan?

Vanuit de bijbel wordt niet gelijk duidelijk wie Satan is. In Gen. 3 staat geschreven dat een slang Eva verleidt tot zonde, maar vanuit teksten uit het NT wordt duidelijk gemaakt dat het hier om Satan moet gaan.[18]
Om meer zicht te krijgen op wie Satan is en wat hij doet zal eerst gekeken worden naar hoe in het OT over hem geschreven wordt om vervolgens te zien hoe dit in het NT gebeurt.

1.2.1 Satan in het Oude Testament

Het Hebreeuwse woord Satan kan vertaald worden met 'tegenstander' of 'aanklager'. In het OT wordt dit woord een aantal keer gebruikt om menselijke tegenstanders aan te geven.[19] Verder wordt in het verhaal van Job (Job 1,2) duidelijk dat Satan zich hier manifesteert als tegenstander van God. Satan behoort hier tot de zonen Gods, waar hier hemelse wezens mee bedoeld worden. Deze hemelse wezens behoren God toe[20], zijn door Hem geschapen en kunnen niet meer doen dan God hen toelaat. Satan is dan ook geschapen door God en doordat er geschreven staat dat God zijn schepping goed gemaakt heeft, kan opgemaakt worden dat Satan in het begin ook goed geschapen was. In Ezechiël 28:12-19 wordt ook uitgebreid geschreven over de schoonheid van hem. Satan was dus een van de meest krachtige en intelligente schepselen van God. In latere Bijbelgedeelten staat geschreven dat Satan uit de hemel geworpen is.[21] Hij is gaan strijden tegen God. Wat hem hier toe gebracht heeft is onduidelijk, mogelijk dat Satan net als God wilde zijn. Als straf heeft God hem verdreven en is Satan tegenstander van God geworden. De manifestatie als tegenstander blijkt uit het feit dat Satan Job op de proef wil stellen. Dit tekstgedeelte maakt duidelijk dat Satan veel ruimte van God krijgt om Job in het ongeluk te storten, maar daar tegenover staat dat God de grenzen aangeeft en erover waakt dat Satan zich binnen deze grenzen beweegt.
Een soortgelijk verhaal is te vinden in Zacharia 3:1 waar Satan optreedt als aanklager tegen Jozua. Hier krijgt Satan echter niet de ruimte om op deze manier op te treden.[22] God is het dus die bepaalt wat Satan wel en niet kan en mag doen. Vanuit het OT kan ook gezegd worden dat God Satan soms gebruikt om mensen te oordelen of te beproeven en te herstellen.[23]
Lastig is het om alleen vanuit het OT zicht te krijgen op wie Satan is en wat zijn bedoelingen zijn. Wel kan geconcludeerd worden dat zijn taken tegen God gericht zijn en in feite is hiermee een belangrijk punt gemaakt.
Vanuit de periode tussen de testamenten is uit de vroeg-joodse literatuur bekend geworden dat men rond het begin van de jaartelling meer macht aan Satan ging toekennen. Dit gebeurde hoogstwaarschijnlijk onder de toenemende invloed van het apocalyptische denken.[24] Dit apocalyptische denken komt ook terug in het NT en met name in het laatste Bijbelboek Openbaringen.

---

[18] Verduijn. p. 27. Teksten die hierop wijzen zijn Joh. 8:44; 1Joh. 3:8; Op. 12:9.
[19] Zie hiervoor 1 Sam. 29:4; 2 Sam. 19:23; 1Kon. 5:18; 11:14,23,25.
[20] Paul, Dr. M. J. e.a. *Studiebijbel Oude Testament. Genesis, Exodus* (Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2004) p. 75
[21] Joh. 12:31; Opb. 12:9
[22] Heyer. p. 395
[23] Noordegraaf. p. 118
[24] Heyer (p. 395) noemt dit in zijn woordstudie over 'Satan'. Hij schrijft over de figuur Belial die in verschillende Qumram geschriften genoemd wordt. Belial is het hoofd van de verderfengelen en is uit op het in gevaar brengen van het zieleheil van de vromen. Velen vereenzelvigen hem met Satan.

1.2.2. Satan in het Nieuwe Testament

Vanuit het NT wordt duidelijk dat Satan de overste van deze wereld is en er op uit is om mensen voor zich te winnen en hen daarmee van God af te houden, hen te verleiden tot zonden en dat hij zijn macht gebruikt om hen te kwellen. Wie Satan is wordt duidelijk door de vele namen die in het NT aan hem worden toegeschreven. Zo wordt hij 'satanas' genoemd, maar ook 'diabolos'. Dit is te vertalen met aanklager en kwaadspreker en wordt meestal vertaald met duivel. Verder wordt hij 'vijand' genoemd, de 'boze', 'Beëlzebul' en 'Belial'.[25] Daarnaast zijn er nog andere soorten van aanduidingen voor de duivel, zoals 'god der eeuwen', 'moordenaar van den beginne', 'vader van de leugen' en 'de boze die rondgaat als een briesende leeuw'.[26]

Nog voordat Jezus daadwerkelijk optreedt op aarde is het Satan die Hem met een listig plan voor zich probeert te winnen en daarmee God wil overwinnen. In Matth. 4:1-11 staat dit beschreven en wordt duidelijk dat Jezus zich aan het Woord van God houdt en de duivel van zich af weet te schudden. Door de evangeliën heen staat vele malen beschreven hoe Jezus weerstand biedt tegen de duivel of zijn demonen. Er wordt wel gezegd dat juist door de komst van Jezus naar de aarde de strijd tussen God en Satan heviger geworden is.[27]
Door de uiteindelijke kruisdood en opstanding van Jezus is de duivel overwonnen en heeft hij in de hemelen geen zeggenschap meer.[28] De strijd tussen God en Satan is gestreden, waarbij Jezus Christus overwonnen heeft. Dit betekent dat Satan op aarde nog wel zal blijven proberen om mensen van God weg te trekken of weg te houden. Dit doet hij door verdeeldheid te zaaien, mensen in leugens te laten geloven en mensen tot welke zonde dan ook te verleiden.[29] Door het feit dat Jezus Christus overwonnen heeft en de macht over Satan heeft, weten de gelovigen dat er eens een einde zal komen aan deze strijd met Satan. Al lijkt zijn werk dus toe te nemen, nog steeds kan Satan alleen datgene doen wat God toelaat.

1.3 Positie van de mens

Er is reeds geschreven dat God de Schepper is van de zichtbare en onzichtbare dingen en dat de mens als kroon op deze schepping gezien wordt. In Genesis 1 en 2 staat geschreven hoe God de mens maakt naar Zijn beeld en Zijn gelijkenis. God ziet dat deze daad zeer goed is en de mens krijgt in zijn gelijkenis met God de opdracht om de aarde te vullen en haar te onderhouden.[30] De mens krijgt de zorg en daarmee de verantwoordelijkheid om de aarde te beheren.
In Genesis 3 staat echter geschreven hoe er een breuk komt in deze zeer goede schepping. De mens komt in de verleiding om tegen de wil van God in te gaan en gaat in op het aanbod van Satan die zich voordoet als een slang. De mens eet van de boom van de kennis van goed en kwaad en krijgt daarmee de mogelijkheid om te kiezen tussen goed en kwaad. Het begin van een strijd met aan de ene kant de mens die de verantwoordelijkheid heeft om God als Schepper te eren en zijn schepping te onderhouden en aan de andere kant de Satan die de mens steeds van deze verantwoordelijkheid en dus van God af wil houden. Er is vijandschap

[25] Bette, J.C. e.a. *Woordstudies en Concordantie. Eigennamen en Index* (Soest: In de Ruimte, 1994) p. 321
[26] Verduijn. p. 31. Genoemde teksten zijn respectievelijk te vinden in 2Kor. 4:4; Joh. 8:44; idem; 1Petr. 5:8
[27] Paul, dr. M.J. e.a. *Geestelijke strijd. Demonie en bevrijding in christelijk perspectief* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2003 2e druk) p. 49
[28] Bette. p. 322
[29] Bette. p. 322
[30] Gen. 1:28. Verduijn (p. 46) schrijft dat het geschapen zijn naar Gods beeld en gelijkenis laat zien dat men van God is afgeleid en dat er sterke overeenkomsten zijn. Deze gelijkenis met God komt juist tot uiting in de opdracht om de aarde te vervullen en over haar te heersen, wat de mens namens God mag doen.

gekomen tussen de slang en Eva.[31] Als straf hierop wordt de mens uit het paradijs verstoten en krijgt hij te horen met pijn en lijden te moeten leven en dat de dood op dit leven zal volgen. Dit geldt niet alleen voor Adam en Eva die op dat moment in het paradijs waren, maar voor de hele mensheid. Doordat de mensheid afstamt van Adam en Eva, delen allen in de 'misvorming van het beeld van God'.[32]
Door de Bijbel heen staat dan ook steeds weer geschreven hoe de mens geneigd is om van God af te gaan en niet wil leven naar Zijn wil, maar voornamelijk zijn eigen wil belangrijk vindt.
Door de vijandschap die ontstaan is tussen God en de mens, is de mens in zijn hele bestaan zondig en geneigd om in opstand te komen tegen God. Door de gehoorzaamheid aan Satan en daarmee de ongehoorzaamheid aan God is een geestelijke strijd ontstaan. Dit is echter geen strijd om macht of om uit te maken wie sterker is, God of Satan. God staat al boven Satan en Satan kan niet anders doen dan dat wat God hem toelaat te doen. In deze strijd gaat het er dan ook om of de mens God de eer zal geven of Satan wil volgen. Satan doet er alles aan om mensen voor zich te winnen. Dit doet hij bijvoorbeeld door mensen te laten geloven in leugens als het ontkennen van het bestaan van God en het geloven dat iemand niets waard is. Hij wordt niet voor niets zoals al eerder gezegd 'de vader van de leugen' genoemd. Daarnaast is door het gehoorzamen van Satan niet alleen de zonde in de wereld gekomen, maar ook het lijden, de verdrukking en tegenspoed.

God laat het hier echter niet bij zitten, al heeft Satan veel ruimte gekregen om te doen wat hij wil, God houdt nog steeds van zijn schepping en houdt van de mensen. 'Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verloren ga, maar eeuwig leven hebbe'.[33] Dit plan had God voor de mens vanaf het begin al in het vooruitzicht. De reeds genoemde tekst uit Gen. 3:15, laat zien dat het niet blijft bij de vijandschap tussen de slang en Eva, maar dat het vooruitloopt op het feit dat Satan verslagen wordt.
God zendt zijn Zoon, Jezus Christus, naar de aarde om de mens te verlossen van zijn zonden en schuld die hij op zich heeft geladen door naar 'de slang' te luisteren.[34] Jezus Christus is gekomen om de hierdoor ontstane kloof tussen God en mensen te overbruggen en de relatie tot Hem weer te herstellen. Jezus is naar de aarde gekomen om te laten zien wie God is, maar vooral om al het kwaad en de zonden voorgoed weg te nemen. Dit heeft Hij gedaan door aan het kruis te sterven. Met Zijn dood neemt Jezus al het kwaad mee de dood in. Hij bleef echter niet dood, maar stond hier weer uit op. Hierdoor heeft Jezus de dood overwonnen en daarmee ook de macht van Satan verbroken. God wil dan ook niets liever dat de mens Hem de eer geeft door in Hem te geloven en de strijd tegen alle verleidingen van Satan aan te gaan. Want ook nu heeft Satan op aarde nog steeds de macht om mensen van God af te houden en is er de mens zelf die de keuze heeft om tussen goed en kwaad te kiezen. Door te kiezen voor het goede en te belijden dat God Heer is, heeft Satan geen recht meer op de mens. Hij zal echter ook dan nog proberen om de mensen bij God vandaan te halen, maar God houdt degene die voor Hem kiezen vast.
Toch blijft voor gelovigen en zeker ook ongelovigen de geestelijke strijd nog steeds reëel, waardoor de mens te maken heeft met verleidingen, lijden, tegenslagen, zonden en dood. Ook binnen het werk van Stichting de Haven komt men elke keer weer in aanraking met de ellende die in deze wereld aanwezig is en hoe moeilijk het kan zijn om in God te geloven. Het is

[31] Gen. 3:15: 'En Ik zal vijandschap zetten tussen u en de vrouw, en tussen uw zaad en haar zaad; dit zal u de kop vermorzelen en gij zult het de hiel vermorzelen'.
[32] McGrath, A. *Christelijke Theologie, een introductie* (Kampen: Kok, 2007, 4e druk) p. 381
[33] Joh. 3: 16
[34] Rom. 5:12; 1 Kor. 15:21

daarom ook goed om meer te weten over hoe Satan in het leven van mensen te werk kan gaan en op welke manieren hij mensen van God af wil houden. Satan doet dit niet alleen, maar gebruikt daar ook zijn demonen voor. Hoe deze demonen te werk gaan en wat zij kunnen veroorzaken wordt in het volgende hoofdstuk beschreven.

2 Demonen en demonische gebondenheid

In het voorgaande hoofdstuk is beschreven wie God is, wie Satan is en hoe tussen hen en de mensen een geestelijke strijd gaande is. Door de komst van Jezus Christus is Satan in feite overwonnen, maar op aarde probeert hij nog steeds mensen van God af te houden. Dit doet Satan niet alleen, maar hierbij worden ook zijn demonen gebruikt. Deze demonen kunnen het leven van mensen zo beïnvloeden dat zij niet meer vrij zijn om te denken, te voelen of te doen, wat zij normaal wel zouden moeten kunnen. Wanneer een mens in deze staat verkeert spreken we over de invloeden van demonie of demonische gebondenheid.
In dit hoofdstuk wordt hier beschreven wie deze demonen zijn, hoe over hen in de bijbel geschreven wordt, wat zij veroorzaken en hoe zij iemands leven kunnen binnendringen en beïnvloeden.

2.1 Begrippen

Door de jaren heen is er steeds meer aandacht voor dit onderwerp, wat ook te merken is aan de veelheid van literatuur hierover. In deze literatuur worden tal van begrippen gebruikt om aan te geven dat iemand te maken heeft met demonie. Begrippen die men tegenkomt zijn onder andere 'gebondenheid', 'bezeten zijn', 'occulte belasting' en 'demonische belasting'.
Wanneer gesproken wordt over een bevrijding van deze belasting of gebondenheid worden termen gebruikt als bevrijding, bevrijdingspastoraat of exorcisme. Over het verschil hierin wordt later in deze paragraaf ingegaan.

Het woord 'bezeten zijn' roept gelijk de associatie op met 'bezit'. Het bezeten zijn door de duivel zou dan inhouden dat iemand eigendom is geworden van de duivel of van een demon en hierdoor helemaal geen controle meer heeft over zijn eigen leven. Verduijn[35] schrijft dat een demon nooit helemaal de controle over iemands leven kan hebben, maar wel in bepaalde mate grip op iemands leven kan hebben. Hij pleit dan ook voor het gebruik van het begrip demonische gebondenheid in plaats van bezetenheid.
Neil Anderson[36] beweert dat zo'n 85% van de christenen gebonden is. Binnen deze gebondenheid omschrijft hij verschillende niveaus aangezien hij er vanuit gaat dat Satan niet van de één op de andere dag vat op iemands leven krijgt. Het gaat om een proces waarin mensen steeds meer ingaan op de verleidingen van Satan, waarmee hij hen zoveel mogelijk bij God vandaan wil krijgen. Bij het laagste niveau wat Anderson beschrijft gaat het om mensen die worstelen met zondige gedachten als jaloezie en begeerte. Zij beseffen niet dat zij geestelijke problemen hebben en wijten bijvoorbeeld het gebrek aan een gebedsleven aan zichzelf. Zij onderkennen niet dat deze gedachten van jaloezie en begeerte bij Satan vandaan komen, om zo het leven wat zij met God hebben in de weg te staan. Door de zelfverwijten die hierdoor kunnen ontstaan, kan Satan steeds meer grip op hun leven krijgen.
Het middelste niveau omvat mensen die wel het onderscheid kunnen maken tussen hun eigen gedachten en andere boze gedachten. Zij beseffen dat Satan de kracht heeft om hun leven te beïnvloeden, maar ervaren de overwinning van Satan, door Jezus, niet in hun leven. Hierdoor ontstaan neerslachtige en angstige gedachten. Onder de laatste groep schaart Anderson de mensen die de grip op hun eigen gedachten en gedachten die door Satan zijn ingegeven, helemaal verloren hebben. Zij kunnen het onderscheid niet maken en gaan geloven in de gedachten die in hen opkomen. Volgens Anderson zijn dit de mensen die stemmen in hun

[35] Verduijn. p. 66, 69
[36] Anderson, Neil T. *De bevrijder* (Hoornaar: Gideon, 2006, 8e druk) p.118

hoofd horen die zij moeten gehoorzamen. Als voorbeeld geeft hij hier het verhaal uit de Bijbel van de bezetene te Gadara.[37]
Het verhaal van deze bezetene te Gadara is één van de vele verhalen uit de Bijbel waar men kan lezen over de invloeden van demonen in het leven van mensen. Voordat beschreven wordt wat de Bijbel hier verder over zegt, zal gekeken worden naar de begrippen die genoemd worden in het spreken over bevrijding van deze bezetenheid of demonische gebondenheid.

Tot nu toe is kort beschreven welke invloeden Satan op iemands leven kan hebben. Vanuit Hoofdstuk 1 is duidelijk geworden dat de macht van Satan beperkt is en dat God de grenzen aangeeft waarbinnen Satan zich kan bewegen. Wanneer Satan veel grip op iemands leven heeft, is het mogelijk om hiervan bevrijd te worden en los te komen uit de greep van Satan. Kort zullen een aantal begrippen besproken worden die met deze bevrijding te maken hebben.
Verduijn[38] maakt in zijn boek binnen deze begrippen een onderscheid tussen exorcisme en bevrijdingspastoraat.
Exorcisme wordt omschreven als 'een specifieke daad van binden en ontbinden en wordt meestal uitgeoefend bij iemand waarvan men meent dat hij gebonden is door een boze geest'.
Exorcisme wordt vooral toegepast in de Rooms Katholieke kerk waar men speciale priesters heeft aangesteld om deze daad te verrichten. Men gelooft dat God alle macht heeft en dus ook de macht om iemand vrij te maken van de invloeden van demonen. In deze 'specifieke daad' wil men deze demonen 'binden' waardoor zij belemmerd worden nog invloed uit te oefenen op deze persoon. Ook wordt er gesproken over 'ontbinden'. Hiermee wordt bedoeld dat de demonen helemaal uit de persoon verdwijnen.
Wanneer gesproken wordt over bevrijdingspastoraat kan dit ook dit 'binden en ontbinden' omvatten, maar in de eerste plaats is bevrijdingspastoraat vooral gericht op het verbreken van bindingen die voortkomen uit een zondig leven. Het gaat hierbij dus niet alleen om het laten verdwijnen van demonen, het uitdrijven van demonen, maar vooral om de vrijheid die iemand gaat ervaren om zonder belemmeringen God te dienen, te eren en te leven zoals God dat vraagt.
Dit bevrijdingspastoraat wordt gezien als 'een deel van de genezingsbediening en kan en mag daarom ook niet uitgeoefend worden zonder de bekering tot God en het geloof in Jezus Christus'.[39] Verduijn wil hiermee zeggen dat er in het bevrijdingspastoraat volop aandacht moet zijn voor het geestelijke leven van de betreffende persoon. Ook als er niet direct sprake is van een demonische gebondenheid, dan nog kan iemand belemmeringen ervaren in zijn leven met God. Verduijn heeft het hier in feite over wat Anderson het laagste niveau van gebondenheid noemt.

Het onderscheid dat binnen deze begrippen gemaakt wordt, geeft aan dat er in het spreken over bevrijding en ook in de literatuur over dit onderwerp niet alleen gesproken wordt over demonische bindingen, maar ook over andere bindingen die verband houden met de werken van de duivel. Door sommigen wordt een driedeling gemaakt van terreinen waardoor de duivel invloed kan krijgen in iemands leven: Ontucht, valse leringen en occultisme.[40]

[37] Dit verhaal is te vinden in Matth. 8:28-34; Mar. 5:1-20; Luk. 8:26-39
[38] Verduijn. p. 126
[39] Verduijn. p. 126
[40] Paul. Geestelijke strijd. p. 136

2.2 Demonie in het Oude Testament

Om een beter beeld te krijgen van de tal van begrippen en ook de betekenis van demonie is het van belang dit te onderzoeken in de Bijbel.
Vanuit hoofdstuk 1 is bekend dat Satan een gevallen engel genoemd wordt en dat hij in zijn 'val' meerdere engelen meegenomen heeft. Deze engelen worden demonen genoemd.
In Deutr. 32: 17 staat de tekst: 'zij offerden aan de boze geesten, die geen goden zijn, aan goden, die zij niet hebben gekend, nieuwe goden, die kort tevoren opgekomen waren, voor welke uw vaderen niet gehuiverd hadden'. De Septuagint vertaalt de woorden 'boze geesten' met demonen, evenals in Psalm 106: 37.
Als verklaring bij deze tekst wordt gezegd dat deze boze geesten wezens waren die in de hele oud oosterse wereld bekend stonden als creaturen uit de bovenmenselijke wereld en vooral kwade dingen gaven. Deze demonen worden goden genoemd terwijl zij geen goden zijn. Zij konden zich voordoen alsof ze veel macht hadden, maar vergeleken bij God stelden zij niets voor. Ook werden deze boze geesten niet gekend door de voorouders van het volk Israël. De Israëlieten hadden met hen nog geen ervaring opgedaan en ook geen liefde van ontvangen.[41]
Van God wist men dat Hij een liefdevolle God was, de andere goden, die dus eigenlijk helemaal geen goden waren, kenden zij nog niet en hadden daar ook niet de ervaring mee die zij met God hadden, namelijk Zijn liefde. Dat zij nog geen liefde ontvangen hadden geeft extra aan dat deze boze geesten geen goden waren.
In Psalm 96:5 wordt in de Septuagint het woord demonen gebruikt, wat in veel vertalingen vertaalt wordt met 'afgoden'.
Vanuit het NT[42] wordt dan ook beschreven dat achter de afgoden demonen schuilgaan en in zowel het OT als in het NT worden voorbeelden gegeven van situaties waarin demonen in zekere mate bezit van iemand kunnen nemen.[43]

Bij de volken rondom Israël was het geloof in kwade geesten en demonen aanwezig en was men hier ook veel mee bezig. Velen dachten dat elke ziekte een demonische oorsprong had en dat men dan ook eerst de naam van deze demon moest weten alvorens hem uit te kunnen drijven. Bij Israël was de verleiding groot om met deze praktijken mee te doen. In het OT wordt dan ook meer dan eens geschreven dat God geen andere goden naast zich duldt en dat men niet aan deze afgoden mocht offeren.
Deut. 18: 9-14 laat nog eens duidelijk zien hoe groot de afkeer van God was tegen deze praktijken van afgodendienst, het brengen van offers en ook het raadplegen van waarzeggers en oproepen van doden.
Mozes mag zelf het beloofde land niet ingaan, maar voordat het volk het beloofde land in zal gaan geeft hij, via God, nog een aantal onderwijzingen mee. Mozes maakt duidelijk dat er bij de andere volken kindoffers gebracht worden voor andere goden, dat men waarzeggers raadpleegt en doden oproept. Deze heidense praktijken zullen tot op zekere hoogte wel gewerkt hebben en daarom wordt aangenomen dat hier geestelijke machten achter

---

[41] Paul. Dr. M. J. e.a. *Studiebijbel Oude Testament. Leviticus, Numeri, Deuteronomium* (Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2005) p. 1135
[42] 1 Kor. 10:20
[43] Noordegraaf. p. 118 noemt hier de teksten 1 Sam. 16:14 en 19:9. Hier wordt echter gesproken over een boze geest van God. Deze teksten zijn dan ook een voorbeeld van het feit dat het handelen van God en Satan nog niet altijd helder te onderscheiden zijn. Nadruk wordt gelegd op God die over de hele werkelijkheid gaat en in Zijn toorn ook kan straffen. God bedeelt zijn Geest aan wie Hij wil en dit kan in extreme gevallen ook leed bezorgen. Dit wil echter niet zeggen dat God het kwade wil, want Satan voert het kwaad uit, maar God kan het kwaad wel uitdelen. Job 1en 2 zijn daar voorbeeld van. Satan kan het kwade uitvoeren, met toestemming van God, maar ook binnen de grenzen van God. Paul. M. J. e.a. *SBOT Jozua, Richteren, Ruth, 1 Samuel* (Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2006) p. 775

schuilgingen.[44] God wil absoluut niet dat Zijn eigen volk hieraan gaat meedoen, het is Hem een gruwel, Hij verafschuwt dit. Reden hiervoor is dat het volk op Hem gericht moet zijn. Hij is hun Schepper en Hem komt alle eer toe. Verderop lezen we dan ook dat God zelf zal zorgen dat men te horen krijgt wat Hij tot hen te zeggen heeft, doordat er profeten als Mozes zullen opstaan. Het is de taak van de profeten om het volk duidelijk te maken wat God tot hen te zeggen heeft.

1 Samuel 28 lezen we dat Gods volk zich niet aan dit gebod (Deutr. 18) gehouden heeft. Saul vraagt God namelijk om hulp, bij een belegering van de Filistijnen. Maar God antwoordt niet. Saul roept zijn mannen op om op zoek te gaan naar een dodenbezweerster. Vreemd genoeg staat in ditzelfde gedeelte dat Saul juist opdracht had gegeven deze uit het land te verwijderen. Zijn mannen weten dat er nog zo'n vrouw in Endor woont. Saul gaat, vermomd, naar haar toe en vraagt om de geest van Samuel, die reeds gestorven was, te raadplegen. Wanneer de vrouw deze geest oproept, ontdekt zij dat het Saul zelf is die bij haar is en voelt zij zich bedrogen. Saul belooft haar dat haar niets zal overkomen en vraagt wat zij ziet. Uit de beschrijving die zij geeft, maakt Saul op dat het Samuel is die zij ziet.
Dit gedeelte roept veel vragen op en wordt op tal van manieren verklaard. Spreekt Saul hier echt met de geest van Samuel of is er een demon in de gestalte van Samuel gekomen? Het is niet aan te nemen dat Samuel hier tijdelijk uit de dood is opgewekt om de toekomst te voorspellen.[45] Het is duidelijk dat deze gebeurtenis past in de reeks van gebeurtenissen waarin Saul steeds verder van God afgaat en zich niet aan Zijn geboden houdt en dat er zeker mensen waren die doden wilden opwekken om zo over de toekomst te weten te komen.

Deze voorbeelden geven aan dat dit alles niet als een betekenisloze bezigheid gezien mag worden. Het laat zien dat er duistere krachten zijn die aanbeden willen worden en die zelf ook invloed kunnen uitoefenen.[46] Duidelijk wordt dat de geestenwereld ook in de tijd van het OT al realiteit was en dat dit een wereld is waarvan God ons verbiedt om ons mee in te laten. In het OT leest men echter niet over het uitdrijven van deze boze geesten. In de inter-testamentaire periode en zeker in het NT wordt hier wel over geschreven.

2.3 Demonie in het Nieuwe Testament

Door de komst van Jezus, wil Satan zichzelf meer of heviger laten zien. Daarom is in de evangeliën dan ook veel over deze strijd geschreven.
In het NT worden verschillende uitdrukkingen gebruikt om aan te geven dat iemand met demonen te maken heeft.[47] Woorden die het meest voorkomen zijn 'daimonizomai' dat dertien keer gebruikt wordt. Vaak wordt dit vertaald met bezeten zijn, maar in feite is dit geen goede vertaling, volgens Verduijn. Zoals eerder gezegd klinkt bezeten als het volledig bezit over iemand hebben. Vanuit het NT wordt de indruk gewekt dat er vaak verschillende gradaties zijn in de demonische gebondenheid. Daimonizomai zou dan ook beter vertaald kunnen worden met 'gedemoniseerd worden'. Met gedemoniseerd zijn wordt bedoeld dat iemand onder invloed staat van een demon en in bepaalde aspecten van het leven belemmerd wordt om vrij te functioneren.
Een ander woord wat in het NT gebruikt wordt is 'deoo' wat met 'binden' vertaald kan worden. Dit woord komt 43 keer voor, maar niet alleen in relatie tot demonen. In de letterlijke zin komt dit voor wanneer er bijvoorbeeld gesproken wordt over het gebonden worden door

[44] Noordegraaf. p. 119
[45] Paul. Geestelijke strijd. p. 33
[46] Paul. Geestelijke strijd. p. 45
[47] Verduijn. p. 67-70

touwen. Daarnaast wordt dit woord ook gebruikt wanneer er gesproken wordt over een vrouw die gebonden is aan haar man, zolang hij leeft.
Met betrekking tot demonen wordt dit woord alleen gebruikt in Lukas 13:16. Hier gaat het om een vrouw die al achttien jaar gebonden is en door Jezus hiervan wordt bevrijd. Over deze zelfde vrouw wordt in vers 11 gezegd dat zij 'een geest van zwakheid' had.
Deze uitdrukking 'een geest hebben' komt in het NT zeventien keer voor. Vanuit het tekstgedeelte van Luk. 13 kan worden opgemaakt dat met het 'gebonden zijn' en een 'geest hebben' hetzelfde wordt bedoeld. Verder wordt ook in het verhaal van de bezetene te Gadara gezegd dat hij 'gedemoniseerd' geweest is, maar daarvoor werd hij beschreven als een mens 'met een onreine geest'.
In Hand. 19:16 wordt gesproken over een mens 'in wie de boze geest was'. Hier wordt duidelijk gesproken over werkelijke inwoning van een boze geest.
De verschillende uitdrukkingen worden door elkaar gebruikt. De Bijbel geeft dan ook geen eenduidige term om de werking van demonen te omschrijven. Mensen in wie een demon werkzaam is worden 'gedemoniseerd' of 'gebonden': zij zijn niet vrij om te denken, voelen of te doen, wat ze normaal wel zouden moeten kunnen[48]'. Om in het verdere schrijven niet teveel termen door elkaar te gebruiken wordt gekozen om de term 'demonische gebondenheid' verder te handhaven. Deze term ligt dicht bij de bewoordingen van het NT en benadrukt het feit niet vrij te zijn dat te kunnen denken, voelen of willen wat je zonder de invloeden van demonen wel zou kunnen.

2.3.1 Eigenschappen van demonen

Duidelijk is dat wanneer iemand demonisch gebonden is, Satan in deze persoon bezig is om zijn eigen 'rijk' uit te breiden. Satan is de overste van dit rijk, wat hij samen met zijn demonen vormt. Zoals in Hoofdstuk 1 beschreven is, is Satan er op uit om mensen van God af te brengen en te houden. Dit kan hij niet alleen, en gebruikt daar zijn demonen voor. De vraag die gesteld wordt is waar deze demonen toe in staat zijn. Lukas 11: 24-26[49] geeft hier meer inzicht in, ook kunnen een aantal eigenschappen van demonen worden ontdekt:

> Zodra de onreine geest van de mens is uitgevaren, gaat hij door dorre plaatsen om rust te zoeken, en als hij die niet vindt, zegt hij: Ik zal terugkeren naar mijn huis, waar ik ben uitgevaren. En als hij komt, vindt hij het geveegd en op orde. Dan trekt hij heen en neemt zeven andere geesten mede, bozer dan hij zelf; en zij komen binnen en wonen daar. En het wordt met die mens in het einde erger dan in het begin.

Het gaat in deze verzen allereerst om een waarschuwing van Jezus aan hen die zich buiten Hem om bezig houden met het uitdrijven van boze geesten, maar ook is dit een les voor de discipelen van Jezus zelf.[50]

Vanuit dit gedeelte komen de volgende eigenschappen van demonen naar voren:[51]

- Demonen leven zowel in mensen als in de wereld: de duivel gaat uit en trekt door dorre oorden. De benaming dorre oorden is volgens joodse voorstellingen bij uitstek een woonplaats van demonen.[52] Ook zien we bij de man uit Gadara[53] dat de duivelen zich in de varkens werpen.

[48] Verduijn. p. 69
[49] Paralleltekst is te vinden in Matth. 12: 43-45
[50] Bette, J. C. e.a. *Studiebijbel. Lucas* (Soest: In de Ruimte, 1993) p. 507
[51] Anderson. p. 113-115
[52] Bette. Studiebijbel Lucas. p. 507
[53] Matth. 8: 28-34; Mar. 5: 1-20; Luc. 8: 26-39

- Zij zijn in staat zich naar willekeur te verplaatsen en laten zich niet zomaar tegenhouden: al is het huis schoon, dit houdt de demon niet tegen om, zij het met meerdere, terug te komen.
- Zij zijn in staat om te communiceren: de demon zegt: 'Ik zal terugkeren naar mijn huis'. Ook is dit communiceren terug te zien in de verhalen waar demonen tot Jezus spreken.
- Elke demon heeft een eigen identiteit: zie de 'ik' vorm die in de tekst genoemd wordt.
- Zij zijn in staat om te onthouden en plannen te maken: de demon vaart uit, maar is van plan weer terug te keren.
- Zij zijn in staat om situaties te beoordelen en beslissingen te nemen: Op de plekken waar wij het meest kwetsbaar zijn, dringen demonen ons leven binnen.
- Zij zijn in staat krachten te bundelen: kan hij het alleen niet aan, dan roept hij versterking.
- De ene demon is slechter dan de ander: hij haalt er zeven bij, die nog bozer zijn dan hijzelf.

Deze woorden van Jezus geven aan dat wanneer de boze geest terugkomt en merkt dat het huis (lichaam) schoongemaakt en op orde is hij meer kracht nodig heeft om binnen te dringen. Degene die bevrijd was, was dus wel gereinigd, maar had zich niet grondig gereinigd waardoor hij nog steeds vatbaar was voor de duivel en zijn boze machten. Met deze grondige reiniging wordt ook wel 'wedergeboorte' bedoeld (zie 1.3). Jezus wil hier laten zien dat er na een bevrijding een grondige reiniging van zonden en verkeerde gewoonten nodig is, aangezien de duivel anders altijd iets kan vinden om binnen te dringen. De uitdrijving moet dus gepaard gaan met maatregelen die de terugkeer van de boze geest kunnen verhinderen.[54] Deze verhindering en grondige reiniging bestaat dan uit het geloof in Jezus, de erkenning van zijn macht, de vervulling met zijn Geest, het belijden van zonden en de belofte te willen leven zoals God dat vraagt. Hoe hier in de praktijk mee omgegaan kan worden wordt in Deel 2 beschreven.

2.3.2. Verschillende mate van gebondenheid

Zoals eerder beschreven geeft het NT de indruk dat er verschillende gradaties van gebondenheid zijn. Ook in Luk. 11: 26 werd gelezen dat een boze geest andere geesten er bij haalt die bozer zijn dan hijzelf.
In deze paragraaf worden een aantal NT geschiedenissen aangehaald om zo een duidelijker beeld te krijgen over de verschillende gradaties van gebondenheid.

In Marcus 5:1-20 staat een verhaal van een man uit het land der Gerasenen. Hij is zo gedemoniseerd dat niemand hem kan bedwingen. Zelfs ketenen helpen niet aangezien hij deze zelf steeds weer kapotmaakt. Deze man verbleef in de grafsteden, schreeuwde voortdurend en sloeg zichzelf met stenen. Dit alles maakt duidelijk dat het hier om iemand gaat die er zeer ernstig aan toe is en niet meer kan functioneren in de maatschappij van zijn tijd.
Naast dit verhaal zijn er situaties waarbij mensen naast hun gebondenheid hun leven, zoals het lijkt, gewoon voort kunnen zetten. In Luc. 4:33 en 13:10-17 staat beschreven hoe een man en vrouw naar de synagoge komen. De plaats waar men onderwijs ontvangt aangaande God. Toch lijkt in deze beide verhalen ook een verschil in gradatie. In het eerste verhaal lijkt het of deze man af en toe 'overgenomen wordt' door een boze geest en niet kan verhinderen dat deze geest door hem heen met luide stem roept. Bij de vrouw in het tweede verhaal lijkt de binding zich alleen te uiten in een vergroeiing.

[54] Bette. Studiebijbel Lucas. p. 507

2.4 Kenmerken van demonie

Het blijkt dat demonie zich op verschillende manieren kenmerkt en manifesteert. Vanuit het OT wordt vanuit de geschiedenis van Saul[55] duidelijk dat hij door de boze geest van God onrustig en soms zelf gewelddadig wordt.
Vanuit het NT zijn er meerdere kenmerken te noemen. Zo laat de geschiedenis uit Luk. 13:10-17 zien dat een vrouw achttien jaar door Satan was gebonden en een zodanige vergroeiing had, dat zij niet recht op kon staan. Nadat Jezus deze gebondenheid verbroken had, was de vrouw genezen van haar vergroeiing. Hieruit mag opgemaakt worden dat Satan gebruik maakte van lichamelijke kwellingen om de vrouw te binden. Vanuit het gedeelte wordt niet duidelijk of dit het enige was waarmee Satan haar in zijn macht had.
Ook andere tekstgedeelten laten zien dat lichamelijke kwellingen of handicaps verdwijnen nadat de boze geesten zijn uitgedreven. Te denken valt aan de maanzieke jongeman, de doofstomme man en de blinde en dove man.[56]
Het gevaar is nu om alle ziekten te zien als gevolg van een demonische binding. Dit is niet de manier waarop er met deze symptomen moet worden omgegaan en het is onjuist om elke zieke als een demonisch gebonden persoon te zien. In de bijbel wordt hierover gesproken als twee verschillende zaken, namelijk het 'uitdrijven van boze geesten en genezen van zieken'. Onderscheiding hierin door de Heilige Geest is van buitengewoon belang.
Volgens Paul[57] hebben deze kenmerken vooral het belang om situaties te herkennen.

> Het is nodig om deze met onderscheid te hanteren, want zoals iedere arts weet, kunnen verschijnselen allerlei oorzaak hebben. Het is de combinatie van verschijnselen die te denken moet geven, zeker als ze ook nog in de familie voorkomen. Door middel van vragen kunnen wij er in de meeste gevallen achter komen wanneer de verschijnselen zich voor het eerst voorgedaan hebben en ook of er een relatie is met een occulte activiteit. Het is van groot belang om hier biddend mee om te gaan.

Vanuit het NT wordt ook vanuit de geschiedenis van de man uit het land der Gerasenen duidelijk hoe heftig sommige kenmerken van demonie kunnen zijn. Eerder werd al genoemd dat deze man zich buiten de stad bevond en niet kon functioneren binnen de maatschappij van zijn tijd. Kenmerk voor deze man was vooral zijn ongewone krachten.
Als laatste wordt hier nog het verhaal van de vrouw uit Hand. 16:16 genoemd. Het gaat hier om een slavin met een waarzeggende geest, waar zij voor haar meesters geld mee verdiende. Door de geest die in haar was kon zij de toekomst voorspellen en had zij zoals dat tegenwoordig heet paranormale gaven.

Binnen de literatuur over dit onderwerp worden nog meerdere kenmerken genoemd. Om het als een overzichtelijke lijst te tonen, worden hierbij nogmaals de eerder genoemde kenmerken in meegenomen:

- (Onverklaarbare) lichamelijke ziekten en pijnen
- Veranderde gezichtsuitdrukking en manier van spreken
- Ongewoon en gewelddadig gedrag of ongewone krachten
- Paranormale vermogens
- Dwanggedachten en stemmen
- Innerlijke verdeeldheid
- Afkeer van bijbel en geestelijke liederen en alles wat met Christus te maken heeft

[55] 1 Samuel 16, 18
[56] Matth. 9:32; Matth. 12:22; Math. 17:14-18; Marc. 9:17-27; Luk. 9:38-42; Luk. 11: 14
[57] Paul. Prof. Dr. M. J. *Occulte machten en bevrijding* (Heerenveen: Groen, 2005) p. 44

- Angsten
- Klopgeluiden
- Depressiviteit
- Verslavingen

Zoals bij vele kenmerken het geval zal zijn bestaat er geen of/of situatie. Een probleem is niet of geestelijk of psychisch of lichamelijk. Bij veel problemen die mensen ondervinden is er een onderlinge samenhang tussen het geestelijke, psychische en lichamelijke. In Hoofdstuk 3 wordt dieper in gegaan op de psychische problematiek. De aanwezige samenhang laat gelijk zien hoe moeilijk het is om hier op een goede manier mee om te gaan. Het is dan ook goed om hier enigszins terughoudend in te zijn en niet te snel conclusies te trekken.

De nadruk wordt nogmaals gelegd op het feit dat het niet gaat om de symptomen alleen, dan wel om vanuit deze symptomen vragen te stellen die verheldering kunnen geven op het feit of iemand wel of niet demonisch gebonden zou zijn.

2.5 Toegangspoorten

Tot nu toe is gesproken over demonie, hoe hier in de bijbel over gesproken wordt, wat de kenmerken zijn en dan komt ook de vraag hoe iemand demonisch gebonden kan worden.
Uit het voorgaande werd duidelijk dat Satan met zijn demonen probeert de mens van God af te houden of van God af te brengen. Satan is er op uit om mensen te verleiden, te misleiden en heeft vooral de ondergang van Gods rijk op het oog. Dit alles kan te denken geven dat de mens zelf hierin weinig te zeggen heeft. Bij dit punt is het echter van belang te benoemen dat in dit alles de mens de verantwoordelijkheid heeft om met deze verleidingen mee te gaan of deze de rug toe te keren. Demonen hebben dus gelegenheden nodig waardoor zij mensen kunnen beïnvloeden. Zij hebben openingen nodig, die toegangspoorten genoemd worden.
Vooral bij de eerst genoemde toegangspoort komt de eigen verantwoordelijkheid aan de orde, bij andere 'poorten' is niet altijd te zeggen dat de mens het zelf had kunnen voorkomen.
Er zijn veel poorten mogelijk, waardoor een demon de vrije toegang krijgt om binnen te treden. De lijst die hier gegeven wordt zal niet volledig zijn, maar wil wel een beeld schetsen van de vele mogelijkheden.[58]

- Zonden
Vanuit Genesis wordt duidelijk dat door de ongehoorzaamheid van de mens een scheiding is gekomen tussen God en mens. Satan is er op uit om deze scheiding in stand te houden. God laat het zover niet komen en houdt zoveel van zijn wereld dat Hij zijn Zoon gegeven heeft, welke gestorven is voor de zonden van de hele wereld. Door deze daad is tevens Satan overwonnen. Dat Jezus gestorven is voor de zonden, betekent niet dat de mens geen zonden meer doet. Ieder mens is een zondaar, maar God wil de mens beschermen die uit Hem leeft en niet in de zonde leeft. Zonden die beleden worden wil God in al zijn trouw vergeven.[59] Echter als er in de zonden volhard wordt en men er een zondige levenswandel op na houdt, geeft men hiermee Satan de kans vat op zijn leven te krijgen.
Zonden hebben zo mogelijk alles te maken met begeerte. God heeft bepaalde grenzen gesteld waar binnen de mens zich vrij kan bewegen, maar de mens wil altijd meer en meer.

[58] De genoemde lijst is voornamelijk opgesteld op grond van het boek 'Bevrijdingspastoraat' van J. Verduijn, p. 76 ev. Voor de uitwerking van de thema's is ook gebruik gemaakt van 'Occulte machten en bevrijding' van Dr. M.J. Paul en van 'De Bevrijder' van Neil. T. Anderson.
[59] 1Joh. 1: 8-2:2; Jes. 55:7

Zonden waarin de mens kan volharden kunnen alle terreinen van het leven omvatten, een aantal zonden worden concreet benoemd.

- Gebrek aan vergevingsgezindheid, waardoor er wrok en bitterheid ontstaat ten opzichte van anderen.[60]
- Verslavingen, het niet meer los kunnen komen van genotsmiddelen waardoor dit het leven van iemand beïnvloedt.
- Seksuele zonden[61]
- Occulte praktijken, welke hieronder verder uitgediept wordt.

- Occulte praktijken

Veel verschillende teksten in de bijbel waarschuwen tegen het contact zoeken en onderhouden met andere 'goden' of het raadplegen van onzichtbare machten, ook als het gaat om geesten van overleden mensen. In Lev. 19 en Jes. 8:19 geeft God o.a. te kennen dat Hij het verbiedt om dit contact aan te gaan. Daarnaast lijkt God te willen zeggen dat het onnodig is, aangezien Hij zelf antwoord wil geven op de vragen die onder de mensen leven (Jes. 8:19). Het is dus niet nodig om hier bijvoorbeeld doden voor te raadplegen.
Dit alles vraagt wel om geloof en vertrouwen dat God ook daadwerkelijk zal openbaren wat Zijn wil en antwoord is. Maar ook als God dit niet openbaart, vraagt dit om geloof dat dit dan ook goed zal zijn.
Het eerder besproken gedeelte uit Deut. 18 laat ook duidelijk zien dat God waarschuwt tegen waarzeggerij, wichelarij, tovenaars en het raadplegen van doden.
Vandaag de dag bestaat er veel belangstelling voor deze occulte praktijken, al worden ze vaak niet zo genoemd. Deze onkunde over occultisme maakt het moeilijk om mensen in te laten zien dat het niet goed is wat zij doen en maakt het voor de demonisch gebondene moeilijk om te onderkennen dat hij zich bezig heeft gehouden met occulte zaken. Men weet dikwijls niet welke machten hier achter schuil gaan of onderschat deze machten.
Daarnaast gelooft men tegenwoordig niet zozeer in een god, maar beseft men wel dat er allerlei machten en krachten in de wereld aanwezig zijn. Deze machten worden doorgaans niet als iets kwaads gezien. De nieuwsgierigheid van de mens wordt aangewakkerd om hier naar op zoek te gaan door middel van het raadplegen van horoscopen, gebruik van een ouijabord, het 'spel' wat hiermee gedaan wordt, wordt ook wel glaasje draaien genoemd en praktijken als het handlezen om de toekomst te kunnen voorspellen.[62]
Vanuit de praktijk wordt duidelijk dat niet iedereen die ervaringen gehad heeft met occulte praktijken daar ook problemen aan ondervindt. Wat hier de precieze oorzaak van is, is onduidelijk. Mogelijk dat het komt doordat de ene persoon hier kwetsbaarder voor is dan de ander.

- Erfelijkheid

Dat het dienen van afgoden alles te maken heeft met demonie is eerder dit hoofdstuk geschetst. In het verbod wat God geeft over het dienen van afgoden in Ex. 20:4-6 staat ook geschreven dat God een na-ijverig God is en deze ongerechtigheid van de vaderen aan de kinderen bezoekt en dit zal doen tot het derde en vierde geslacht van wie hem haten. Ook in Ex. 34:7 lezen we dat God de schuldige zeker niet voor onschuldig houdt. Gezien de

[60] Opdracht om te vergeven is o.a. te vinden in Gen. 50:17; Matth. 6:12,14; Ef. 4:32,33; Kol. 3:13. Mensen kunnen elkaar veel pijn en leed aandoen. Vergeven van een ander is daarom niet gemakkelijk, hierbij is dan ook veel voorzichtigheid en geduld geboden.
[61] Aangezien het werk van de Haven hier veel mee te maken heeft, wordt hier in Hoofdstuk 4 verder op ingegaan.
[62] Een uitgebreide lijst met namen en symbolen zie samenhangen met het occultisme is te vinden in het boek *Occulte machten en bevrijding* van Dr. M. J. Paul. p. 135-152

context wordt deze schuld ook de kinderen aangerekend. In andere teksten stelt God dat kinderen niet om hun vaders ter dood gebracht zullen worden (Deut. 24:16). Het is dus moeilijk om aan te nemen dat God kinderen doodt vanwege de afgoderij van hun vaderen. Wel is er sprake van 'bezoeken'. Satan kan op deze manier een greep krijgen op de levens van kinderen en dit kan ook verklaren waarom soms zelfs bij hele jonge kinderen sprake is van demonische gebondenheid.
Wat nog niet genoemd is, is dat dit gebod eindigt met de woorden dat God barmhartigheid betoont aan hen die Hem liefhebben en zijn geboden onderhouden. Hier ligt hoop voor de gelovige. Kinderen kunnen de ongerechtigheden van hun vaderen bij God neerleggen en hier vergeving voor vragen. Het bezoeken van God kan dan plaats maken voor barmhartigheid.
Doordat dit bezoeken kan voortduren tot het derde of vierde geslacht is het soms moeilijk te achterhalen wat nu de oorzaak is van bijvoorbeeld het gedrag of de belevenissen van een jong iemand.
In het genoemde gebod wordt de nadruk gelegd op het eren van afgoden, daarnaast zijn er vele andere zonden die ouders kunnen doen en die 'overgegeven' worden aan de kinderen. Te denken valt aan andere occulte bezigheden, lichamelijke mishandeling, seksuele of emotionele mishandeling, verslavingen en het daaruit voortkomende gedrag en afwijzing van kinderen.

- Traumatische gebeurtenissen
Deze laatst genoemde thema's hebben ook alles te maken met de ingangspoort van traumatische gebeurtenissen. Een traumatische gebeurtenis wordt omschreven als 'een voorval of ervaring van emotioneel schokkende of overweldigende aard'.[63]
Kinderen kunnen door hun ouders zo negatief beïnvloed worden dat zij bij hen niet de bescherming vinden die zij op hun jonge en kwetsbare leeftijd nodig hebben. Door deze vele vormen van afwijzing kan het zijn dat de kinderen hun bescherming (mogelijk onbewust) ergens anders zoeken. Daarnaast kunnen zij emotioneel zwakker zijn dan kinderen uit een 'gezond gezin' waardoor zij mogelijk meer vatbaar zijn voor de verleidingen van Satan.
Dit alles wil niet zeggen dat elk trauma tot demonische gebondenheid zal leiden, ook dit heeft weer te maken met de voorzichtigheid en het raadplegen van professionals op dit vlak. Wel blijkt uit vele praktijkvoorbeelden dat men de gebondenheid van een persoon kon herleiden tot een trauma uit het verleden.[64]

- Vervloekingen
Het voert te ver om hier uitgebreid op dit thema in te gaan. In bijlage 3 is er meer over de achtergrond van dit thema beschreven.
In zowel het OT als ook in het NT, zij het daar minder, wordt gesproken over het vervloeken van mensen en materialen. In het woordenboek van Van Dale wordt een vloek o.a. omschreven als 'een verwensing die tot de ondergang strekt, door de aanroeping van een goddelijke macht'. Binnen de praktijken van satanskerken en voodoo wordt veel gebruik gemaakt van vervloekingen. Vervloekingen kunnen mensen in het ongeluk storten.
Vaak is er een verbreking van deze vloek nodig, om hier los van te komen. Belangrijk hierbij is de erkenning van Jezus Christus als Heer.

In dit hoofdstuk is beschreven over demonen, hun werkwijzen en de manier waarop zij het leven van mensen kunnen beïnvloeden en daarmee mensen van God afhouden. Het is duidelijk geen eenvoudig onderwerp om te beschrijven, aangezien het vooral een geestelijke

[63] Vandereycken, W. e.a. *Psychiatrie. Van diagnose tot behandeling* (Houten: Bohn Stafleu van Loghum, 1999. 1e druk, 3e oplage) p. 349
[64] Verduijn. p. 91 ev.

zaak betreft. Er is dan ook gekeken naar hoe er vanuit de Bijbel gesproken wordt over demonen. Hierbij is ontdekt dat de Bijbel zelf geen duidelijk onderscheid maakt tussen de verschillende termen die betrekking hebben op demonische gebondenheid. Daarbij noemt de Bijbel situaties die in onze tijd zouden worden afgedaan met lichamelijke en psychische ziekten en zullen er tegenwoordig ook gevallen van demonische gebondenheid praktisch onopgemerkt blijven. Velen kunnen namelijk gewoon functioneren in de maatschappij en binnen de kerkelijke gemeente. Problemen kunnen toegeschreven worden aan het feit dat elke christen een geestelijke strijd te voeren heeft (zie de niveaus van Anderson). Andere problemen zullen weer meer medisch verklaard worden.[65]
In de praktijk is het dan ook raadzaam om nooit als individu uitingen van demonie te willen onderscheiden, maar altijd in een team van meerdere personen. Vele kenmerken zijn moeilijk te plaatsen, waardoor het van groot belang is om in deze geestelijke zaak in gebed te blijven met God en Hem te vragen duidelijk te maken wat goede stappen zijn om te zetten. Ook medische kennis is van groot belang. Het is dan ook raadzaam om bij vermoedens van demonische gebondenheid een arts/psychiater te raadplegen. Het blijkt namelijk dat vele uitingen moeilijk te onderscheiden zijn van gedragingen die bij psychiatrische ziekten horen. In Hoofdstuk 3 wordt hier uitgebreider op ingegaan. Dit hoofdstuk beschrijft eventuele oorzaken van psychiatrische ziekten en geeft de mening weer van een psychotherapeut en psychiater, om zo ook vanuit die professie te ontdekken hoe tegen demonische gebondenheid en bevrijding hiervan aangekeken wordt.

[65] Verduijn. p. 99

3 Demonie of Psychiatrie

In de voorgaande twee hoofdstukken is veel geschreven over demonie en de uitingen daarvan. Om een beeld te krijgen of er een relatie is tussen demonie en psychiatrie en hoe met beide te handelen zal er in dit hoofdstuk dieper ingegaan worden op wat psychiatrie is en hoe er vanuit de psychiatrie naar bevrijdingspastoraat gekeken wordt. Gezien het feit dat deze scriptie geschreven is voor de vrijwilligers van Stichting de Haven, voert het te ver om in dit hoofdstuk gedetailleerd in te gaan op ziektebeelden binnen de psychiatrie, in bijlage 4 zal een overzicht gegeven worden van bekende ziektebeelden.[66]

3.1 Geschiedenis van de psychiatrie

In de afgelopen decennia, maar ook daarvoor, zijn er veel ontwikkelingen geweest binnen de psychiatrie. Door de komst van de farmaceutische industrie is het voor een groot aantal mensen mogelijk om thuis te wonen en zo goed als normaal te functioneren in de maatschappij, terwijl zij voor deze ontwikkelingen in een psychiatrisch ziekenhuis hadden moeten verblijven.
Het is tegenwoordig dan ook de tendens om mensen zo lang mogelijk thuis te laten wonen en hen via dagbehandelingen te behandelen of via begeleidingscentra die zich midden in een woonwijk bevinden. De grote psychiatrische instellingen, midden in het bos ver van de bewoonde wereld, zijn er nog wel, maar fungeren niet meer in die mate om de psychiatrische patiënten ver van de maatschappij te houden.
Naast de ontwikkelingen omtrent de behandeling van deze mensen is er ook veel ontwikkeling geweest in de kennis rond de oorzaken van een psychiatrische ziekte. Uiteraard heeft dit een samenhang met elkaar.
Vanaf de oudchristelijke kerk tot in de late Middeleeuwen werd er gedacht dat geestesziekten, zoals psychiatrische ziekten in die tijd genoemd werden, een demonische oorzaak hadden. De dreiging die van een zieke uit kon gaan en waardoor hij als gevaarlijk werd beschouwd, werd door velen gezien als een uiting van een demon, geest of god. Dit toeschrijven van een ziekte aan een demon of geest wordt ook wel een demonologisch ziektebegrip genoemd, wat in de 19e eeuw plaats maakte voor het etiologische ziektebegrip.[67] Dit betekent dat men zich meer ging richten op de natuurlijke oorzaken van de ziekte en minder op alleen de uitingen daarvan.
Rond de 19e eeuw kwam ook de psychoanalyse, waarvan Freud de belangrijke grondlegger is, in opkomst waarbij men er vanuit ging dat elk occult en paranormaal verschijnsel te verklaren was uit processen die zich binnen de menselijke psyche afspeelden. Zij reduceerden elk geloof, religie en levensbeschouwing tot een intrapsychisch proces. Er was geen plaats voor een geestelijke dimensie.[68] Binnen dit intrapsychische proces speelt projectie een belangrijke rol. Voor de godsdienst betekent dit dat hij op deze manier door de mens zelf gemaakt wordt en alleen maar aan de behoeften van de mens zelf beantwoordt. Een goddelijk wezen speelt hierin geen enkele rol.
Veel ideeën van de psychoanalyse hebben plaats gemaakt voor modernere ideeën binnen de psychiatrie. Toch zal men ook vandaag de dag nog steeds, en misschien juist weer, mensen tegen komen die religie zien als projectie van eigen behoeften. Het is daarom ook goed om dit

[66] Voor een eenvoudig maar goed uitgewerkt boek met betrekking tot pastoraat en psychiatrie wil ik ook verwijzen naar het boek van S. Pfeifer '*Psychische stoornissen en bijbelse zielzorg*'. Voor deze scriptie is ook gebruik gemaakt van dit boek.
[67] Paul. Geestelijke strijd. p. 138
[68] Paul. Geestelijke strijd. p. 141

hier te noemen en in het achterhoofd mee te nemen als iemand het gesprek aangaat over demonische gebondenheid.
De opkomst van de biologische psychologie heeft er voor gezorgd dat veel ideeën van de psychoanalyse voor een groot deel verdrongen werden. Niet alles werd meer intrapsychisch verklaard. Men ontdekte bijvoorbeeld dat bacteriën de oorzaak waren van veel ziekten die men voorheen niet kon plaatsen. Ook ontdekte men langzaamaan dat er bij psychiatrische aandoeningen afwijkingen in de hersenen aanwezig waren.
Deze ontdekkingen wierpen hun vruchten af in de behandeling van de geesteszieken. Er kwam meer aandacht voor een menselijke behandeling, wat toen vooral nog bestond uit verzorging. Veel christenen zagen het in de 19e eeuw als hun taak om voor deze mensen te zorgen, wat het begin was van de opkomst van christelijke psychiatrische ziekenhuizen.
Na de ontzuiling in Nederland was er meer vraag naar algemene ziekenhuizen, maar de laatste jaren is er in de geestelijke gezondheidszorg weer meer aandacht voor levensbeschouwing en religie.[69]

3.2 Grondhoudingen

Ondanks de aandacht voor levensbeschouwing en religie blijkt er een spanningsveld aanwezig tussen religie en psychiatrie. Pfeifer[70] constateert uit gesprekken met artsen, theologen en andere christenen dan ook de volgende vier grondhoudingen ten opzichte van psychiatrie:

- Psychiatrie en religie hebben niets met elkaar te maken

Psychiatrische problemen moeten met behulp van psychotherapie en psychiatrie opgelost worden. Geloofsvragen kunnen beter aan de kerk overgelaten worden.

- Psychiatrische ziekten worden door de godsdienst veroorzaakt of verergerd.

Begrippen als religieuze psychose en godsdienstwaanzin worden hiermee in verband gebracht. Naar de oorzaak van een neurose of waan wordt dan vaak niet gekeken. Feit is dat er met de toenemende vervreemding van kerk en geloof ook een afnemen van de religieuze inhoud van de schizofrene en depressieve waan ontstaat. Tegenwoordig vinden velen dat men niet meer zondigt tegen God, maar dat men niet voldoet aan de eisen van de gemeenschap.

- Een psychiatrische ziekte is een geestelijk probleem en kan alleen door het geloof genezen.

De oorzaak van de ziekte ligt bijvoorbeeld in het ontbreken van de heiliging of in het beïnvloed worden van demonen. Ook kan het feit dat de betekenis van het Kruis, de persoonlijke verlossing door de kruisdood en opstanding van Jezus, iemand nog niet ten volle in zijn leven heeft aangegrepen.
Deze houding heeft een ongunstige uitwerking op de betrokkene, zowel geestelijk als psychisch. Hierdoor worden te hoge eisen gesteld waardoor men zich buitengesloten voelt van de gemeenschap en spanningen toenemen wat het psychische beeld kan verergeren.

- Pfeifer zelf staat deze grondhouding voor:

> Psychiatrische stoornissen zijn een realiteit in ons bestaan hier op aarde. Het bijbelse begrip ‘zwakheid’ kan ook in dit probleemgebied gebruikt worden. De christelijke gemeente heeft een belangrijke opdracht bij het voorkómen van zielsaandoeningen en in het verzorgen van psychisch zwakke mensen. Samenwerking met psychiaters is

[69] Paul. Geestelijke strijd. p. 136 ev.
[70] Pfeifer, S. *Psychische stoornissen en bijbelse zielzorg* (Heerenveen: Groen en Zoon, 1998. 5e druk). p. 18,19
Samuel Pfeifer is een Zwitserse christen-psychiater en is als zodanig als directeur verbonden aan een christelijke psychiatrische kliniek in de buurt van Basel.

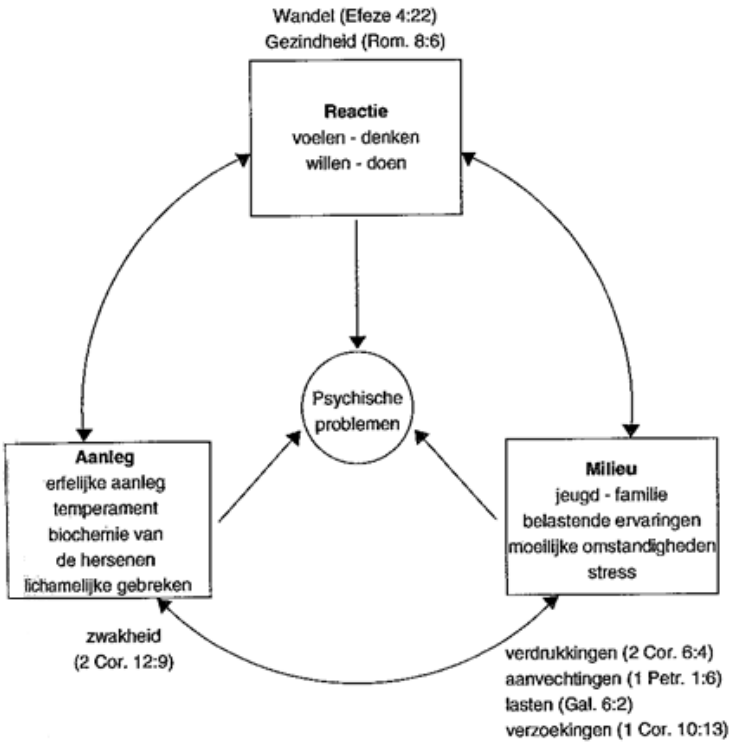
> mogelijk en zinvol, als zielzorgers en psychiaters hun grenzen kennen en elkaar over en weer respecteren.[71]

De grondhouding die Pfeifer hier zelf schetst zal in dit document ook als uitgangspunt gehanteerd worden. Het positieve van deze grondhouding is dat Pfeifer hier niet alleen kijkt naar het (on)geloof van iemand of alleen naar de psychiatrische stoornis, maar deze bij elkaar wil nemen om zo een te eenzijdig beeld te vermijden. Hij gaat uit van het feit dat ziekten horen bij een gebroken wereld, zoals eerder geschetst in H. 1. Op deze manier kijkt Pfeifer niet alleen naar de mens als een zieke, maar neemt hij alle aspecten van de mens mee. Hij kijkt hier naar zowel het verhaal van de mens als naar het verhaal van God. Hierover meer in H. 4 waar er in gegaan wordt op de houding die van belang is binnen een pastoraal contact. Daarnaast legt hij ook een verantwoordelijkheid bij medegelovigen om voor de medemens te zorgen en naar om te kijken. Hierin geeft Pfeifer aan dat er wel degelijk een goede samenwerking kan zijn tussen psychiater en pastoraal werker, wat zelfs de behandeling en de genezing van de stoornis ten goede kan komen. Wanneer een gemeentelid of vrouw die door Stichting de Haven bezocht wordt onder behandeling is bij de psychiater wil dat niet zeggen dat de verantwoordelijkheid van de pastoraal werker weg is, deze blijft van belang.

3.3 Oorzaken van psychiatrische stoornissen

Zoals uit het voorgaande duidelijk is geworden heeft men tot laat in de Middeleeuwen gedacht dat de toen geheten geestesziekten altijd veroorzaakt werden door demonen. Ook uit één van de grondhoudingen kan opgemaakt worden dat men, meer binnen de christelijke context, tegenwoordig van mening is dat een psychiatrische ziekte alleen een geestelijk probleem is, al dan niet direct veroorzaakt door een demon. Vanuit de literatuur en ook vanuit de praktijk kan gezegd worden dat dit een te eenzijdige kijk op de psychiatrie is. Door de vele ontwikkelingen heeft men ontdekt dat er veel verschillende oorzaken aanwezig zijn. Het gaat hierin om ‘een samenspel van verschillende factoren die elkaar beïnvloeden[72]’. De bedoelde factoren bestaan dan zowel uit de natuur als uit de cultuur van de mens. Te denken valt aan de erfelijkheid en organisme (natuur) en aan de opvoeding, ontwikkeling en omgeving (cultuur).
Pfeifer heeft de verschillende factoren samengevat in een schema en gebruikt voor de termen natuur en cultuur respectievelijk aanleg en milieu en heeft hier nog de term reactie aan toegevoegd. Deze drie termen worden, mogelijk in andere bewoordingen, in zowel de christelijke psychiatrie als ook in de reguliere psychiatrie gebruikt. Om dit alles vanuit een christelijke context te bezien heeft Pfeifer er termen als wandel, verdrukking en zwakheid aan verbonden.
Het schema[73] op de volgende bladzijde laat duidelijk zien dat de verschillende factoren elkaar wederzijds kunnen beïnvloeden.

[71] Pfeifer. p. 19
[72] Vandereycken. p. 52
[73] Pfeifer. p. 61

Aanleg

- Erfelijke aanleg

Veel psychische als ook lichamelijke ziekten zijn erfelijk. Met enige regelmaat wordt geconstateerd dat een bepaalde ziekte al meerdere keren in de familie voorkomt. Met betrekking tot de psychiatrie kan men denken aan depressie en schizofrenie.
In hoofdstuk 2 is beschreven dat bepaalde zonden door kunnen werken in een volgend geslacht. Dit geeft veel mensen de reden om te denken dat deze zonden erfelijk zijn, zij zeggen dat er gebeden kan worden om deze erfelijke aanleg weg te nemen, aangezien de oorzaak van de ziekte gezocht wordt in een vorm van ongeloof.
Met erfelijkheid bedoelt Pfeifer hier vooral dat wat genetisch bepaald is en via voortplanting 'doorgegeven' kan worden.

- Temperament

De basis van de persoonlijkheid is reeds bij de geboorte vastgelegd. Uiteraard kan er door het leven heen van alles veranderen in iemands persoonlijkheid, maar meestal zijn de hoofdkenmerken al in de aanleg aanwezig.

- Biochemie van de hersenen

Dit alles heeft te maken met wat er van begin af aan in de hersenen is vastgelegd, hierbij valt ook te denken aan de aanleg. Daarnaast kunnen letsels bij de geboorte, zoals bijvoorbeeld zuurstofgebrek, ernstige schade aan de hersenen veroorzaken.

- Lichamelijke gebreken

Ernstige spanningen kunnen leiden tot hevige hoofd- of maagpijn.

Pfeifer[74] verbindt deze termen aan het woord 'zwakheid' uit 2 Kor. 12:9,10 waar geschreven staat:

[74] Pfeifer. p. 66

> En Hij heeft tot mij gezegd: Mijn genade is u genoeg, want de kracht openbaart zich eerst ten volle in zwakheid. Zeer gaarne zal ik dus in zwakheden nog meer roemen, opdat de kracht van Christus over mij kome. Daarom heb ik een welbehagen in zwakheden, smaadheden, noden, vervolgingen, benauwenissen ter wille van Christus, want als ik zwak ben, dan ben ik machtig.

Milieu

- Jeugd en familie

De eerste drie tot zes jaar van een kind zijn enorm belangrijk in zijn of haar ontwikkeling. Deze jaren maakt men voornamelijk in het gezin mee, waar het van belang is wat iemand meekrijgt. Is dat liefde en geborgenheid of afstandelijkheid en schuld? Uiteraard is het niet zo dat mensen uit goede gezinnen niet psychisch ziek zouden worden of omgekeerd. Wel is het zo dat iemand een stevige basis mee kan krijgen.

- Belastende ervaringen en moeilijke omstandigheden

Dit zijn in feite alle ervaringen, zowel in de jeugd als in iemands huidige leven, die het functioneren tijdelijk of voor langere tijd kunnen beïnvloeden of blokkeren. Sommige mensen maken enorm veel leed in hun leven mee, terwijl zij wel heel sterk in het leven staan en tegenslagen kunnen verduren, terwijl anderen na veel te verduren leed 'instorten' en met veel geduld en rust hun leven weer enigszins op kunnen pakken. Het hangt van iemands (draag)kracht af in hoeverre deze (draag)lasten gedragen kunnen worden.

- Stress

Vooral in onze huidige tijd is stress een groot probleem. Mensen die vanuit hun aanleg al moeite hebben om zich in tegenstand staande te houden, zullen in stressvolle situaties moeite hebben om niet in een psychische crisis te belanden.

Ook hier verbindt Pfeifer deze termen met Bijbelse begrippen. Hij geeft aan dat de Bijbel en dus ook God, de lasten kent die de mens moet dragen. 'Telkens weer dringt het licht van de hoop door in de uitzichtloosheid. Het goddelijke 'nochtans' wordt een steun te midden van aanvechting en stress'.[75]

Reactie

Eerder werd al beschreven dat zowel de natuur als ook de cultuur van de mens de beïnvloedende factoren zijn voor eventuele psychische ziekten. Pfeifer wil aangeven dat iemand niet zomaar een slachtoffer kan zijn van zijn aanleg en milieu. Het gaat er hierbij om hoe iemand met deze omstandigheden omgaat. Een bepaalde gebeurtenis kan een gevoel oproepen van depressiviteit. Maar afhankelijk van hoe men deze gebeurtenis voor zichzelf waardeert, afhankelijk van eerder opgedane ervaringen, loopt dit ook daadwerkelijk uit op depressieve gedachten.

Pfeifer stelt dat hoe vroeger men de grondslagen voor een rijpe levenshouding heeft gelegd, hoe beter men het leven aankan. Onder een rijpe levenshouding verstaat Pfeifer een houding waarin men elke situatie positief probeert te bekijken en het te zien als een moment om van te kunnen leren. Hij ziet het leven dan ook als een leerproces. Juist door een moment van zwakte, kan men weer sterker in het leven staan. Dit alles is volgens hem dan ook niet los te zien van de Bijbelse principes die de basis voor deze levenshouding zijn. Hierbij verbindt hij de termen gezindheid en wandel. Dit wil niet zeggen dat de gezindheid en het verandering in denken altijd zo gemakkelijk is en men geen tegenslagen meer zal ondervinden. Wel wil Pfeifer hiermee duidelijk maken dat ondanks de tegenslagen, de Bijbelse principes een hoop willen uitspreken voor hen die met deze tegenslagen te kampen hebben. Het hopen en geloven

[75] Pfeifer. p. 70

op Gods aanwezigheid. Ook de Bijbel zelf geeft tal van voorbeelden van mensen die te kampen hadden met strijd en aanvechtingen, maar daardoorheen tot de conclusie komen dat God bij hen is en hen helpt deze strijd en aanvechting aan te kunnen.

3.4 Bevrijdingspastoraat en psychiatrie

Psychiatrie is een wetenschap en het vergt een jarenlange studie om als psycholoog of psychiater aan het werk te kunnen. Bij demonie wordt er gesproken over zaken die de wetenschap te boven gaan, waardoor men binnen de psychiatrie hier vaak geen aandacht voor had of voor wilde hebben.
Bij Pfeifer is geschetst dat psychiatrie en religie samen kunnen gaan en dat dit ook van belang is om de mens in zijn totaliteit tegemoet te treden. Binnen de psychiatrie blijkt het vaak toch moeilijk om ook religieuze aspecten mee te nemen, zeker als het gaat om demonie en de bevrijding hiervan. Door verschillende christelijke hulpverleners wordt hier dan ook kritisch over gesproken. Wanneer men zichzelf meer wil richten op het bevrijdingspastoraat is het goed ook kennis te nemen van deze kritische punten. Zowel de visie van psychiater prof. Dr. Glas als die van psycholoog/psychotherapeut dr. Filius zullen naar aanleiding hiervan aan de orde komen.[76]
Glas[77] benoemt een drietal problemen te hebben met de gedachtegang achter en de praktische beoefening van bevrijdingspastoraat.
Allereerst bespreekt hij het thema schuld. Vanuit verschillende voorbeelden komt de vraag op of men bij het beoefenen van bevrijdingspastoraat te maken heeft met schuld en toekenning aan de Boze. Volgens Glas werkt het bevrijdingsritueel schuldindicerend. Hierdoor wordt de betreffende persoon afhankelijk gemaakt van de pastor of het team wat de bevrijding beoefent. Glas illustreert zijn mening aan de hand van een casus over een vrouw met een borderline persoonlijkheid: Deze vrouw is bekend met automutilatie (zelfbeschadiging) en moet hier eerst vergeving voor vragen alvorens er voor bevrijding gebeden kan worden. Aan de andere kant wordt naar haar gecommuniceerd dat zij niet schuldig is aan deze automutilatie aangezien het een demon zou zijn die haar hiertoe aanzet. Door deze uitspraken komt zij in een moeilijk pakket en zeker met haar persoonlijkheid heeft zij de neiging zich emotioneel afhankelijk op te stellen en is zij hierdoor sterk vatbaar voor allerlei suggesties.
Om het thema schuld te verduidelijken noemt Glas het feit dat men vaak geen raad weet met situaties waar geen bevrijding plaats vindt. Dit wordt dikwijls verweten aan het gebrek aan geloof, wat volgens Glas de ultieme vorm van het aanpraten van schuld is.
Zeker binnen een pastoraal contact is het goed om je bewust te zijn van de mogelijke afhankelijkheid van degene die bezocht wordt. De pastor wordt vaak gezien als degene die alles wel weet en deze kennis en ervaring ook zal overbrengen op de ander. Tevens zit daar het gevaar in dat er bij de pastorant alleen de nadruk gelegd wordt op wat niet goed gaat en menen sommigen dat dit te wijten is aan een gebrek van geloof. De manier waarop Glas dit alles schetst wordt echter erg stellig gevonden en hoeft zeker niet voor elke situatie van bevrijding of pastoraal contact te gelden. Wel is het goed om te beseffen dat schuld een belangrijk thema kan zijn binnen het pastorale contact en dat de relatie van de pastor en de pastorant niet altijd als gelijkwaardig gezien en beleefd wordt.
Een tweede probleem wat Glas beschrijft is die van de misplaatste concreetheid, wat volgens hem alles te maken heeft de gedachtegang van bevrijdingspastoraat. Met misplaatste concreetheid bedoelt Glas dat men vaak geneigd is om het kwaad aanwijsbaar te maken

[76] Beide visies zijn samengesteld naar aanleiding van een aantal artikelen uit het Vaktijdschrift *Psyche en geloof* 20, 2009, nr. 1
[77] Glas, Prof. Dr. G. 'Misplaatste concreetheid: Psychopathologische en filosofische aspecten van 'het' demonische'. In: *Psyche en geloof* 20 (2009) nr. 1. p. 19-23

terwijl het een geestelijke realiteit is. Manifestaties van het kwaad zijn soms zeker concreet te benoemen, maar ook daarin vraagt hij voorzichtigheid. 'Het kwaad gedijt juist daar waar mensen zich een bepaalde schuld inbeelden of andersom, waar zij tegen een ingebeelde schuld het gevecht aangaan', aldus Glas. Hij geeft aan dat de mens geen notie heeft van hoe diep uiteindelijke schuld gaat en geeft aan dat een schuldgevoel erg weinig te maken heeft met schuld op zich. Het verbijstert hem dan ook hoe makkelijk mensen soms het kwaad concreet menen aan te kunnen wijzen en hoe gemakkelijk men zich beroept op ingevingen van hogerhand. Het gaat bij Glas hierin ook vooral om de vraag waarom men de behoefte heeft om het kwaad concreet te maken, is er een behoefte aan houvast of een redders-behoefte? Het gevaar van deze misplaatste concreetheid is volgens Glas vooral het feit dat men God overal en altijd beschikbaar wil hebben, maar ook de onderschatting en te weinig kennis van veel psychiatrische ziekten. Hierbij lijkt het volgens hem te gaan om een haast goddelijk ingrijpen aangezien hij de vraag stelt of God nu echt afhankelijk zal zijn van het concreet benoemen van het kwaad en bijvoorbeeld de demon. Glas gaat hier vooral in op praktijkvoorbeelden waarin men roekeloos te werk gaat en waarin men denkt dat er achter elke ziekte een demon zit.
In dit tweede probleem wat Glas schetst zit zeker een kern van waarheid. Het is voor mensen onmogelijk om te ontdekken waarom mensen bepaalde situaties moeten meemaken en het is vaak ook moeilijk om te onderscheiden of dit demonisch is of meer psychisch en helaas menen sommigen inderdaad dat zij zelf alle macht hebben om demonen uit te drijven. De afhankelijkheid van God is hier vaak ver te zoeken. Toch hoeft dit niet te betekenen dat we ons dan maar af moeten houden van ingewikkelde meer geestelijke domeinen, maar mogelijk juist meer moeten richten op God en Hem vragen wat er in een betreffende situatie gedaan moet worden.
Als derde probleem ziet hij de onduidelijke professionele status van een bevrijdingspastor. Er wordt geen gebruik gemaakt van wetenschappelijk onderzochte technieken die het werk ondersteunen en bevestigen. Daarnaast heeft de opzet van een bevrijdingssessie volgens Glas weinig overeenkomsten met 'gewone' pastorale gesprekken. Hij stelt de vraag of het niet van overmoed en gebrek aan inzicht getuigt als men denkt het kwaad 'op te kunnen' ruimen.
Juist de onduidelijke status van de bevrijdingspastor maakt het bevrijdingspastoraat volgens Glas riskant. Een psychiater, psycholoog of psychotherapeut heeft jarenlange studie nodig voordat hij of zij het beroep kan uitoefenen. Ook dienen zij verantwoording af te leggen van hun handelingen en zijn er richtlijnen die voor elke therapie zijn opgesteld. Het ontbreken van een degelijke studie en het naar het schijnt ongecontroleerd te werk kunnen gaan, maken het volgens Glas riskant om bevrijdingspastoraat uit een professioneel oogpunt te kunnen beoefenen.
Glas staat kritisch tegenover bevrijdingspastoraat en zeker niet ten onrechte. Binnen het bevrijdingspastoraat zijn er vele fouten gemaakt en daarom is het ook van groot belang om hier met voorzichtigheid in te handelen. Als pastor is het nodig om weet te hebben van je eigen kunnen en hierin ook je grenzen te kennen en aan te geven. Daar waar het binnen een pastoraal contact boven het eigen kunnen uitstijgt, is het noodzakelijk om hulp van derden in te schakelen. Dit kan een predikant of voorganger zijn, maar dit kan ook een hulpverlener zijn.
Filius[78] lijkt in zijn artikel niet zo sterk gekant tegen het toepassen van bevrijdingspastoraat als Glas, maar ziet meer het gevaar in het feit dat een psychiater gevraagd wordt de diagnose van demonische gebondenheid te stellen.
Volgens hem zijn hier ook drie problemen aan verbonden. Allereerst benoemt hij het beroepsethische probleem waarbij hij wijst op het feit dat men bij een mogelijke diagnose tot

[78] Filius, Dr. R. J. 'Psychotherapie en bevrijdingspastoraat'. In: *Psyche en geloof* 20 (2009) nr. 1. p. 32-33

demonische gebondenheid uitgaat van een techniek die niet gegrond is op een wetenschappelijke basis. Binnen de psychiatrie zijn er door de jaren heen technieken en richtlijnen vastgelegd aan de hand waarvan psychiaters een diagnose kunnen stellen. Binnen het bevrijdingspastoraat is dit niet aan de orde. Het lijkt er soms op dat elke pastor bevrijdingspastoraat kan toepassen en dit op een manier doet die hem zelf goed lijkt. Omdat hier geen vaste technieken en vragenlijsten voor zijn is het volgens Filius niet verantwoord om als professionele hulpverlener je hier aan te wagen. Hierdoor bestaat namelijk het gevaar dat er een vervaging van de grens tussen pastoraat en psychotherapie gaat plaatsvinden en dit is het tweede probleem dat Filius benoemt.
Dit heeft volgens hem namelijk het gevaar in zich dat men al snel de grenzen op gaat zoeken en het recht neemt om allerlei godsdienstige of andere rituelen toe te passen binnen de psychotherapie. Op deze manier kan er niet meer gesproken worden van een wetenschap en kan elke hulpverlener doen wat hem zelf goed lijkt.
Als laatste vindt Filius dat een therapeut zich theologisch en moreel te veel gezag toe-eigent als hij zich gaat bezighouden met het diagnosticeren van demonische gebondenheid. Hij gaat er vanuit dat een pastorale setting gekenmerkt wordt door een geestelijke gezagsstructuur en een gedeelde geestelijke visie, waardoor er een principiële wederkerigheid ontstaat. Wanneer een therapeut de problematiek van demonische gebondenheid zijn vakkennis binnenhaalt, eigent hij zich op grond van deze vakkennis ook geestelijk gezag toe. Het risico van de al eerder genoemde grensoverschrijding wordt hiermee verhoogd.
Glas lijkt vooral te waarschuwen tegen het overschatten van het eigen kunnen van de pastoraal werker en Filius lijkt vooral de eigenheid van de hulpverlening te willen waarborgen. Beiden zijn van mening dat het binnen het bevrijdingspastoraat om een geestelijke zaak gaat, wat binnen de wetenschap niet op die manier kan plaatsvinden. Dat het om een geestelijke zaak gaat, wordt binnen het bevrijdingspastoraat ook beaamd en ook wel gezien als de eigenheid van het bevrijdingspastoraat. Hier zal binnen dit hoofdstuk dan ook als laatste nog naar gekeken worden.
Het vaststellen van een eventuele demonische gebondenheid is absoluut een geestelijke zaak. Het gaat bij deze vaststelling voornamelijk om de gave van de Heilige Geest.[79] De Heilige Geest wil en kan mensen het inzicht geven in de bovennatuurlijke wereld en in de Bijbel lezen we verschillende keren dat God mensen de gaven geeft en ogen geopend worden voor wat zich achter de zichtbare wereld afspeelt.[80] Men kan niet alleen aan de hand van zintuiglijke waarnemingen de conclusie van demonische gebondenheid stellen. Niet alles wat niet psychologisch te verklaren is, is demonisch, maar ook niet alles wat wel psychologisch te verklaren is, is per definitie niet demonisch. Dit brengt een spanningsveld met zich mee, wat ook aanwezig mag zijn. Door dit spanningsveld blijft men zich mogelijk bewust van het feit hoe belangrijk het is om hierin in afhankelijkheid van God mee om te gaan.
Vanwege de aanwezigheid van dit spanningsveld heeft Koch een aantal aanwijzingen gegeven met betrekking tot bevrijdingspastoraat en psychiatrie. ‘Wanneer iemand psychisch ziek is, moet deze door een psychiater behandeld worden. Mocht iemand demonisch gebonden zijn, dan dient hij zich tot een professionele christelijke hulpverlener te wenden. Vergissingen in dit onderscheid kunnen grote gevolgen hebben[81]’. De vraag blijft dan nog hoe je dit onderscheid dan wel kunt maken en wat belangrijke aspecten zijn om op te letten. Hier wordt bij de beschrijven van de richtlijnen (Deel II) praktisch op ingegaan.

[79] Paul. Geestelijke strijd. p. 150
[80] 2 Kon. 6:15-16; 1Kor. 12:1-11
[81] Paul. Geestelijke strijd. p. 148

De Vries e.a.[82] voegen hier nog aan toe dat binnen de behandeling bij een psychiater men tot de ontdekking kan komen dat iemand zowel psychisch ziek is als demonisch gebonden. De psychiatrische behandeling kan volgens hen samengaan met de pastorale begeleiding rondom de demonische bevrijding. De Vries stelt nadrukkelijk dat de psychiatrische behandeling dan niet doorbroken mag worden.

In dit hoofdstuk is beschreven hoe de psychiatrie zich langzaamaan heeft ontwikkeld. Een belangrijke ontwikkeling heeft men doorgemaakt met de ontdekking dat bij psychiatrisch zieken ook hersenafwijkingen geconstateerd werden. Dit is dan ook een algemene grondhouding binnen de psychiatrie, waarbij men tal van behandelingen toepast.
Vanuit deze grondhouding heeft Pfeifer een schema geschetst waarin duidelijk wordt welke factoren er mee kunnen spelen in het ontstaan van een psychiatrische ziekte. Dit alles geeft aan dat men niet zomaar kan zeggen dat elke uiting van een psychiatrisch ziektebeeld te maken heeft met een demon.
Dit maakt de onderscheiding tussen demonie en psychiatrie ingewikkeld, waardoor velen ook met schroom toekijken naar de bediening van bevrijdingspastoraat. Wanneer iemand zich wil gaan bezighouden met bevrijdingspastoraat is het ook goed om zich bewust te zijn van de kritische opmerkingen die gemaakt worden, waarvan een kleine greep hieruit ook in dit hoofdstuk genoemd zijn.
De vraag blijft hoe je dan wel het onderscheid zou kunnen maken tussen psychiatrie en demonie en of dat voor iedereen is weggelegd. In de geschreven richtlijnen wordt daar praktisch op ingegaan en zal er ook nadrukkelijk gewezen worden op het belang van voorzichtigheid in het handelen rondom demonische gebondenheid.

[82] Paul. Geestelijke strijd. p. 150 en Sonnenschein. Drs. B. H. J. M. 'Onzichtbare boosaardige krachten in de psychiatrie?' In: *Psyche en geloof* 20 (2009) nr. 1. p. 56

4 Demonie en het werk van Stichting de Haven

De vraag waar het in dit afstudeerproject om gaat luidt: Hoe kunnen de vrijwilligers van Stichting de Haven, die werken onder prostituees, begeleid worden in het pastoraal verantwoord omgaan met hulpvragen op het gebied van demonie?
In de voorgaande hoofdstukken is uitgebreid ingegaan op de vraag wat demonie is en hoe moeilijk dit soms te onderscheiden is van psychiatrische problemen.
In dit hoofdstuk zal verder ingegaan worden op het werk van Stichting de Haven. Er wordt beschreven wat prostitutie is en welke visie de Stichting hierop heeft. Verder wordt beschreven wat een pastoraal verantwoorde manier van werken is. Hier wordt antwoord op gegeven door te beschrijven wat pastoraat is en welke verschillende modellen er binnen het pastoraat zijn. Als afsluiting zullen in dit hoofdstuk richtlijnen gegeven worden waardoor de vrijwilligers een handvat hebben om met de daadwerkelijke bevrijding van demonische gebondenheid om te kunnen gaan.

4.1 Stichting de Haven

Stichting de Haven is een interkerkelijke organisatie die sinds 1995 actief is onder prostituees in Den Haag. De organisatie werkt voornamelijk met vrijwilligers. Het doel van de Stichting is om met de prostituees Gods liefde te delen. Dit gebeurt door de prostituees op te zoeken op hun werkplek, zoals bijvoorbeeld in de prostitutiestraten of een seksclub, of door het bieden van een veilige plek in het pastorale centrum van de Haven. Door gesprekken met de vrouwen[83] wil men hen (hernieuwd) zicht bieden op de relatie met God, aandacht schenken aan hun persoonlijke nood zowel psychisch als lichamelijk en praktische hulp bieden bij o.a. de wens om uit de prostitutie te stappen.
De vrijwilligers gaan zo'n vijf keer per week, in koppels van twee vrouwen, naar de prostitutiestraten in Den Haag om daar de raamprostituees op te zoeken. Zij maken hier nieuwe contacten of proberen de bestaande contacten te verdiepen. Verder is er een vrijwilligster die op het Pastorale centrum pastorale gesprekken voert met (ex)prostituees. Hierin ligt vooral de nadruk op het herstellen van de relatie met God en hoe dit in het dagelijkse leven praktisch vorm kan krijgen.
Verder is er naast het Managementteam ook een Maatschappelijk Werkster aan de Haven verbonden. Zij is gericht op praktische vragen over bijvoorbeeld de belastingdienst, het vinden van huisvesting en het zoeken naar een nieuwe baan, maar ook psychosociale problematiek van de vrouw komt aan bod.
Daarnaast heeft Stichting de Haven ook een samenwerkingsrelatie met de Havenkerk in Den Haag. Daar waar zich ingewikkelde pastorale situaties voordoen kunnen zij contact opnemen met pastor aldaar.[84]

4.2 Prostitutie in Nederland

Prostitutie wordt omschreven als het verschijnsel waarbij seksuele diensten worden aangeboden in ruil voor geld. Dit is dan ook de definitie die in deze scriptie gehanteerd wordt. Prostitutie wordt vaak het oudste beroep op aarde genoemd en draagt een uitgebreide geschiedenis met zich mee. Het voert te ver in deze scriptie de geschiedenis van de prostitutie

[83] Aangezien het grootste deel van de prostituees vrouwen is, wordt er doorgaans in de vrouwelijke vorm gesproken. Het kan hierbij ook om mannen gaan. Daarnaast heeft Stichting de Haven ook het meest met vrouwen te maken. Hierdoor is gekozen om in deze scriptie steeds de vrouwelijke vorm te gebruiken.
[84] Een interview met de huidige pastor van de Havenkerk te Den Haag, Peter Strating, m.b.t. het onderwerp demonische gebondenheid is te lezen in bijlage 2.

te beschrijven, maar alleen al in de afgelopen jaren zijn er veel ontwikkelingen binnen de prostitutie. Hierop wordt later in deze paragraaf nog ingegaan.
In Nederland is de prostitutie nauwelijks meer weg te denken: vele steden kennen raamprostitutie, tippelzones en seksclubs. Dit betekent overigens niet dat prostitutie als een algemeen geaccepteerd beroep gezien wordt. Veel prostituees ervaren dat zij hun gevoel van eigenwaarde verloren zijn en dat zij een dubbel leven leiden. Zij kunnen en durven in hun sociale context niet te vertellen wat zij daadwerkelijk in het dagelijks leven doen. Onder andere hierdoor is het dan ook moeilijk om in te schatten hoeveel prostituees er in Nederland werkzaam zijn. Het totale geschatte aantal in Nederland varieert van cijfers tussen de 20.000 en 30.000 per jaar. Hiervan is ongeveer 20% werkzaam als raamprostituee. Dit is de doelgroep waar Stichting de Haven zich voornamelijk op richt.
Schatting is dat 1 op de 5 prostituees slachtoffer is van mensenhandel[85] en dat er per jaar zo'n 1500 minderjarige meisjes voornamelijk door een loverboy[86] in de prostitutie terechtkomen.
De ontwikkelingen die zich de afgelopen jaren binnen de prostitutie hebben afgespeeld hangen samen met het opheffen van het bordeelverbod in 2000. De opheffing van dit verbod had het doel 'de vrijwillige prostitutie te reguleren, onvrijwillige prostitutie tegen te gaan en misstanden te bestrijden'.[87] Door deze opheffing wordt prostitutie gezien als een vorm van arbeid en is dan ook onder bepaalde voorwaarden legaal. Deze legalisering betekent echter niet dat prostitutie in Nederland algemeen maatschappelijk aanvaard is.[88]
Na de opheffing van dit bordeelverbod zijn er, in opdracht van het Ministerie van Justitie, twee evaluatie momenten geweest. Een persbericht[89] meldt hier samenvattend een aantal zaken over, omtrent de positie van de prostituees. Allereerst meldt dit bericht dat de arbeidsverhoudingen tussen prostituee en exploitant[90] in bedrijven die een vergunning hebben nauwelijks veranderd zijn. Prostituees zouden zelfstandig werken, maar staan vaak zo onder druk van hun exploitant dat er sprake is van gezagsverhoudingen. Hierin is moeilijk te achterhalen in hoeverre er sprake is van dwang. Onder degenen waarbij onderzoek is gedaan in het kader van de evaluatie van het bordeelverbod zijn minder signalen van onvrijwillige[91] prostitutie, toch geeft een groot deel aan wel onder dwang begonnen te zijn met prostitutie. Daarbij komt dat exploitanten niet altijd weet (hoeven te) hebben van pooiers die vrouwen dwingen tot prostitutie. Zorgwekkend is dan ook, meldt dit bericht, dat het aantal prostituees wat werkt voor een pooier niet is afgenomen. Wat dat betreft heeft het doel van de opheffing van het bordeelverbod met betrekking op de bestrijding van onvrijwillige prostitutie nog weinig teweeggebracht.

---

[85] 'Een belangrijke factor die meespeelt in de vraag of er sprake is van mensenhandel is uitbuiting. Onder uitbuiting wordt verstaan: mensen, vrijwillig of niet vrijwillig, laten werken en daar van profiteren, door de inkomsten af te nemen en ze onder mensonterende omstandigheden te laten werken. Dit kan gepaard gaan met dwang, geweld, chantage en misleiding. Bij vrouwen die in de prostitutie gedwongen worden speelt geweld vaak een rol' www.comensha.nl.
[86] Loverboys zijn veelal jonge mannen die meisjes verleiden met cadeautjes en aandacht. 'Zij beloven de meisjes eeuwige liefde en maken hen afhankelijk. Op subtiele wijze brengen zij de meisjes zover dat zij in de prostitutie gaan werken en nemen het verdiende geld in' www.comensha.nl.
[87] Evaluatie opheffing bordeelverbod; de sociale positie van prostituees 2006: samenvatting
[88] http://www.justitie.nl/search.aspx?r=10&s=true&p1=bordeelverbod&select=3
[89] Het volledige persbericht is te vinden op: http://www.justitie.nl/actueel/persberichten/archief-2007/arbeidsverhoudingen-prostitutiebedrijven-nauwelijks-verbeterd.aspx
[90] Een exploitant is bijvoorbeeld de eigenaar van een bordeel. Deze is verantwoordelijke voor o.a. de hygiëne van een bordeel. Vanuit de praktijk blijkt dat veel exploitanten prostituees onder druk zetten en er van gelijkwaardige behandeling geen sprake is.
[91] In veel gesprekken met prostituees komt naar voren dat zij het werk doen uit financiële nood of doordat zij gedwongen zijn dit te doen, bijvoorbeeld vanwege een pooier. Een kleine groep vrouwen doet dit werk op vrijwillige basis en dan nog speelt daarbij de vraag in hoeverre het vrijwillig is. Hiermee wordt aangegeven dat het de vraag is of er wel sprake kan zijn van vrijwillige prostitutie.

Dit alles geeft aan dat er onder prostituees veel onzekerheid kan heersen en dat er op deze manier onmogelijk sprake kan zijn van een 'normaal' beroep, zoals de overheid het graag wil zien. Dit geeft juist Stichting de Haven de reden om zich liefdevol te richten op prostituees en hen te beschermen. Zij willen dit doen vanuit de visie dat ook Jezus naar de aarde kwam om juist 'zieken' te genezen[92] en Zich ontfermde over de zwakkeren in de maatschappij. Op de visie van Stichting de Haven wordt in de volgende paragraaf uitgebreider ingegaan.

4.3 Visie op Prostitutie

Stichting De Haven biedt hulp aan prostituees en anderen die op de één of andere manier betrokken zijn bij de prostitutie.

> 'Prostitutie is het verschijnsel dat seksuele diensten aangeboden worden in de ruil voor geld. Dat betekent dat bij prostitutie de seksualiteit losgemaakt wordt van de wederzijdse liefde tussen man en vrouw. Seksualiteit is iets wat los gekocht kan worden. Dat brengt een ongelijkwaardigheid tussen de partners met zich mee. Het gaat in de prostitutie bij de seksuele handeling om de behoeftebevrediging van de koper. Duidelijk is dat prostitutie in stand wordt gehouden door de vraag ernaar'.[93]

Stichting de Haven ziet de Bijbel als het woord van God, dat onfeilbaar en gezaghebbend is. Vanuit de Bijbel formuleren zij hun verdere visie op prostitutie en hoe zij vanuit dit Woord hulp willen verlenen aan prostituees.

> 'In de Bijbel wordt seksualiteit ingebed in de liefde tussen de gehuwde man en vrouw. Dat is een geheimenis, dat in de Heilige Schrift met verwondering en teerheid wordt beschreven. Waar deze inbedding verdwijnt, wordt het wezen van de seksualiteit aangetast.
> Prostitutie wordt in de Bijbel dan ook duidelijk afgewezen. In de wetgeving aan Israël worden alle vormen van ontucht verboden, terwijl de Here in de boeken van de profeten, Israël het plegen van ontucht verwijt (o.a. Ez. 16, 23; Hos. 1, 2). Door de profeten is de afgodendienst van Israël verschillende keren vergeleken met hoererij. Dit omdat zij de Here, hun eigen God, hadden verlaten en vreemde goden waren gaan dienen.
> In het boek Spreuken worden jonge mannen gewaarschuwd zich niet te laten verleiden door een hoer, omdat dat de weg naar de ondergang is (Spr. 6:26, 23, 27).
> Ook in het Nieuwe Testament wordt de hoererij duidelijk als zonde veroordeeld, zowel door Jezus als in de brieven. Tegen de zonde van de hoererij wordt zeer ernstig gewaarschuwd, want voor hoereerders is geen plaats in het koninkrijk van God (1 Kor. 6; Ef. 5; Openb. 22).
> Terwijl in de Bijbel prostitutie als zodanig dus sterk wordt veroordeeld, legt zij geen nadruk op de veroordeling van de individuele prostituee. De Bijbel is uiterst terughoudend in het oordeel over hoeren, dit in tegenstelling tot hoereerders (mannen die naar de hoeren gaan). Kennelijk wordt in de Bijbel rekening gehouden met de (machts)positie waarin mannen en vrouwen verkeren. Dat blijkt duidelijk uit Hos. 4: 14 waarin de Here de hoeren niet wil veroordelen omdat de schuld bij anderen ligt.
> Prostitutie is een verschijnsel van alle tijden en plaatsen. Soms hebben overheden druk uitgeoefend om het verschijnsel terug te dringen, steeds was duidelijk dat alleen door een interne (cultuur)verandering bij alle betrokkenen effectieve oplossingen mogelijk

[92] Marc. 2:17
[93] De beschreven visie is overgenomen uit het Handboek 'De Haven'. p. 6

zijn. Dit houdt in, dat ook voor de Stichting de Haven geldt, dat de prostitutie als een uiterst hardnekkig maatschappelijk verschijnsel moet worden gezien'.[94]

Hoe verleent Stichting de Haven hulp vanuit christelijk oogpunt?[95]
De Haven heeft niet als doel om alle facetten van de hulpverlening binnen de prostitutie zelf in huis te hebben, aangezien meerdere hulpverleningsinstanties betrokken zijn bij de hulp aan prostituees. Zij willen vanuit hun eigen specifieke uitgangspunten een waardevolle bijdrage leveren aan het totaal van deze hulpverlening.
Binnen deze specifieke uitgangspunten laten zij zich inspireren door de Bijbel. Hierin staat voorop dat de Bijbel, zoals hierboven beschreven, hoererij afkeurt. Daarnaast laat de Bijbel ook mooie verhalen zien van hoeren die gered zijn en worden vanwege hun geloof.
In het Nieuwe Testament staat geschreven dat Jezus vertelt dat de hoeren en tollenaars de rijken voorgaan in het Koninkrijk van God. Kennelijk was het voor hen gemakkelijker om met lege handen Jezus te erkennen als hun Verlosser, dan voor de vooraanstaande religieuze leiders. Ook nu merkt men dat vele christenen de prostitutie zien als onbekend terrein waar er voor God geen plaats is. Door het werk van de Haven heeft men gezien dat juist op deze plekken er een hunkering is naar Gods ontferming.
In de ontmoeting met deze mensen mogen zij zich laten leiden door de barmhartigheid en gezindheid die Jezus Christus zelf had. Jezus was er steeds om de ander te bereiken in het hart. Niet zijn veroordeling, maar Zijn heilige aanwezigheid bracht en brengt mensen tot bekering.
Door Jezus' barmhartigheid kan Stichting de Haven ook binnen de hulpverlening deze barmhartigheid uitdragen. Dit betekent dat zij de mensen binnen de prostitutiewereld met liefde benadert. Voorwaarde hiervoor is onvoorwaardelijke acceptatie van de ander. Deze moet zich niet afgewezen voelen. Ook zal er hun leefwereld binnen gegaan moeten worden, om de ander in zijn eigen omgeving te ontmoeten. Hierbij hoeven zij niet hun eigenheid te verliezen. Juist deze ontmoeting van persoon tot persoon geeft een goede basis om de liefde van Christus aan de ander te tonen.
Bij deze hulpverlening willen zij ook oog hebben voor het systeem. De mens is een individu, maar staat nooit op zichzelf. Iemand kan slachtoffer of dader of beide zijn, van welke situatie ook. Ook hierin wil men zich inzetten om zoveel mogelijk dit kwaad te bestrijden.
De hulpverlening van Stichting De Haven gebeurt vanuit de overtuiging dat God Verlosser is. Zij willen werken vanuit het geloof in de beloften die de Heer heeft gegeven aan verdrukte mensen: 'De HERE maakt gevangenen los' (Psalm 146).

4.4 Seksuele zonden als toegangspoort

Door de overheid wordt prostitutie zoveel mogelijk gezien als een normale vorm van arbeid. Wanneer de visie van Stichting de Haven gevolgd wordt, wordt duidelijk dat de Bijbel hier heel anders over spreekt. Voor het woord prostitutie gebruikt de Bijbel het woord hoererij, wat gezien wordt als ontucht en seksuele zonden. Dit wordt dan ook duidelijk afgewezen.
In paragraaf 2.5[96] is geschreven dat (seksuele) zonden een toegangspoort kunnen zijn voor demonische gebondenheid. Dit is dan ook de reden waarom daar nu nog apart op ingegaan wordt.

---

[94] Handboek 'De Haven'. p. 7
[95] Deze tekst komt eveneens uit het Handboek 'De Haven', p. 7. De weergegeven tekst is een korte samenvatting.
[96] Deze paragraaf beschrijft dat Satan en zijn demonen iemands leven kunnen binnendringen, wanneer iemand daar door haar manier van leven de mogelijkheid toe biedt. Satan wil niets liever dan mensen bij God vandaan halen of houden. Door bezig te zijn met dingen die God niet wil zet je als het ware een poort open voor Satan. Je

Door prostitutie seksuele zonden te noemen en het dus als toegangspoort voor demonische gebondenheid te zien, wordt prostitutie ook gezien als het werkterrein van Satan. Ook Stichting de Haven beaamt dat de prostitutie een 'duistere wereld' is en dat het zo vaak lijkt dat Satan daar vrij spel heeft.
De manier waarop er in de wereld van de prostitutie omgegaan wordt met seksualiteit is absoluut niet de manier waarop God dit bedoeld heeft (4.3). Door in dit werk bezig te zijn zet je dus als het ware een poort open voor de invloeden van Satan en is de kans dat je hierin verder afdaalt heel groot.
Uit de enquêtes die gehouden zijn onder de vrijwilligers van Stichting de Haven is naar voren gekomen dat velen tijdens het straatwerk onder prostituees elke keer weer beseffen en voelen hoe 'duister' de straten kunnen zijn. De vrijwilligers merken dat zij van nature soms het liefst de prostitutiestraat vermijden, aangezien zich daar een wereld bevindt waar men liever niets mee te maken wil hebben. Een wereld waar zich in feite alles afspeelt wat God verboden heeft. Het gevoel van duisterheid heeft ook te maken met het feit dat er vele criminele activiteiten plaatsvinden: het dealen van drugs en het handelen van vrouwen zijn daar voorbeelden van. Daarnaast is het elke keer weer zorgwekkend hoe leeg de levens van de prostituees vaak zijn. Er zou gezegd kunnen worden dat het onderliggende motief voor deze duisterheid is dat dit duidelijk het gebied van Satan is, aangezien hij samen met de demonen mensen van God af wil houden.
Dit alles wil niet zeggen dat elke prostituee ook daadwerkelijk door een demon gebonden is. Echter geeft zij door haar manier van leven Satan wel de kans steeds meer vat op haar leven te krijgen. Daar waar iemand steeds langer in de prostitutie zit, blijkt het ook steeds moeilijker te zijn om hier weer uit te komen. Vrouwen kunnen gaan geloven dat zij het niet waard zijn om een ander te leven te leiden. Satan wil op deze manier een vrouw laten geloven in leugens. Daarnaast komen gevoelens van angst en het verliezen van het vertrouwen in de mens ook vaak voor en is er een voorbeeld vanuit de praktijk waarbij twee vrouwen allerlei flesjes op het plankje van hun wastafel zagen bewegen en zich in het kamertje waar zij zich bevonden een stoel bewoog.
Het feit blijft dat het moeilijk is om te onderscheiden wat wel of niet van Satan is. Ook kunnen we niet met alle zekerheid zeggen hoe Satan exact in iemands leven te werk gaat. Wel is duidelijk dat Satan de gevoelens en gedachten van iemand zo kan overheersen dat iemand daar zelf geen grip meer op heeft en gaat geloven dat deze gedachten en gevoelens van haarzelf zijn. Het wordt voor de vrouwen steeds moeilijker om in te zien dat dit alles leugens zijn en zij kunnen vaak moeizaam open staan voor de waarheid. De waarheid die hen laat zien dat er zeker een andere weg mogelijk is door het zoeken van ander werk, maar vooral en wat ook Stichting de Haven wil uitstralen dat zij in de ogen van God zoveel meer waard zijn dan dat zij uiteindelijk zelf zijn gaan geloven.
Wanneer in het contact met een vrouw vermoedens zijn van demonische gebondenheid is het goed om de manier van leven van deze vrouw ter sprake te brengen. Deze vermoedens kunnen naar voren komen door herkenning van de vrijwilligers vanuit de genoemde uitingen in H.2.4 of doordat de vrouwen zelf dit vermoeden uitspreken. Het is goed om de vermoedens naar elkaar uit te spreken en dus ook de manier van leven van deze vrouw, aangezien het voor de bevrijding van demonische bindingen van belang is om met eventuele zonden af te rekenen.[97]
Uiteraard is voorzichtigheid en tact geboden aangezien vrouwen vaak al het gevoel hebben dat zij minderwaardig zijn. Als zij dan ook nog op hun manier van leven gewezen worden kan

---

geeft hem de mogelijkheid om je ook daadwerkelijk van God af te houden. Deze mogelijkheden worden toegangspoorten genoemd, aangezien iemand Satan een opening biedt om door naar binnen te gaan. Eén van deze poorten is het blijven leven in seksuele zonden.

[97] Hierbij wordt nogmaals gewezen op de tekst uit Lukas 11 welke in H. 2 beschreven is.

dit gevolgen hebben voor de reeds opgebouwde relatie. Toch is eerlijkheid en openheid hierin van belang. Daarnaast is vooral gebed en geduld belangrijk, aangezien het langere tijd kan duren voordat een vrouw inziet wat zij zou kunnen veranderen.

Prostitutie op zich wordt al gezien als een manier van omgaan met seksualiteit die God niet zo bedoeld heeft. Binnen de prostitutie bestaan vele mogelijkheden om verschillende seksuele handelingen te verrichten. Zo kwam er uit de enquête de vraag of SM[98] gezien moet worden als een occulte invloed binnen de prostitutie. Hier wordt kort wat over geschreven.
Om meer over SM en de achtergrond hiervan te weten is het nodig om uitgebreider onderzoek te doen dan nu mogelijk was. Op het internet staat een verhaal[99] van iemand die ook zelf SM toepast. Zij vertelt hierin dat SM niet gezien wordt als iets occults, maar dat zij wel occulte invloeden kan toevoegen als de ander dat graag wil. In haar verhaal beschrijft zij niet wat zij precies met occulte invloeden bedoelt, maar het geeft mijns inziens wel aan dat SM en occultisme dicht bij elkaar liggen. Om SM op zichzelf als occult te zien gaat misschien te ver, wel is ook hierin duidelijk dat dit niet de manier van omgaan met seksualiteit is die God voor ogen heeft en het hiermee een toegangspoort voor Satan genoemd kan worden.

4.5 Pastoraal centrum

'Door gesprekken met de vrouwen wil men hen (hernieuwd) zicht bieden op de relatie met God, aandacht schenken aan hun persoonlijke nood, zowel psychisch als lichamelijk en praktische hulp bieden', staat er beschreven in H. 4.1. In één zin wordt samengevat wat de missie van Stichting de Haven is. Dit pastorale centrum wil op een pastorale manier met de vrouwen omgaan. Ook in de vraagstelling van deze scriptie komt naar voren dat de vrijwilligers begeleid worden in het pastoraal verantwoord omgaan met vragen op het gebied van demonie. De Stichting zelf heeft niet één bepaald model van waaruit zij te werk gaat, wel zijn er speciale aandachtspunten die zij belangrijk vindt binnen het pastoraat.
In deze paragraaf zal eerst een schets gegeven worden van wat pastoraat is, hierbij worden ook verschillende modellen beschreven die binnen het pastoraat te vinden zijn. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt beschreven hoe Stichting de Haven tegen pastoraat aankijkt en welk model het beste bij hen past.

4.5.1 Herdersmotief

Pastoraat is afgeleid van het Latijnse woord 'pastor' wat 'herder' betekent.[100] Pastoraat wordt dan ook vaak vergeleken met een herder en zijn kudde schapen. Bij deze metafoor moet men

---

[98] De afkorting SM komt van Sadisme en Masochisme. Sadisme is ontleend aan markies de Sade (Donatien Alphonse François de Sade werd op 2 juni 1740 geboren in een aristocratische familie die op dat moment in Parijs woonden. In 1763 trouwde hij. Naast zijn huwelijk nodigde hij regelmatig actrices en prostituees uit. Toen hij in 1768 een prostituee vast hield en haar misbruikte, waarschuwde de leider van de ondeugdploeg van Parijs hem en beschouwde de Sade als een dodelijke bedreiging voor de prostituees. In de jaren daarop werd de Sade beschuldigd van allerlei seksuele misdaden en hij slaagde erin zijn schoonmoeder tot wanhoop te drijven door haar jongere dochter te verleiden) die het prettig vond om mensen te kwellen en te mishandelen. Het woord masochisme komt van "Sacher Masoch". Masoch wilde niets liever dan gekweld en mishandeld worden.(Von Sachen-Masoch (1836-1895) hoorde in zijn kindertijd vaak bloedige griezelverhalen die hem verteld werden door zijn kindermeisje. Mogelijk ten dele als het gevolg van deze jeugdervaring, bleek de productieve Oostenrijkse romanschrijver veel plezier te kunnen vinden in het fysiek misbruikt en gekweld worden. Sacher-Masoch is echter vooral bekend gebleven om zijn literaire uitbeelding van het verlangen naar seksuele onderwerping) Bij SM zijn dus twee mensen nodig, waarvan de ene vaak de meester(es) genoemd wordt en de ander de slaaf of slavin. Om de termen van macht en mishandeling te verzachten wordt SM vaak een spel genoemd, hoewel anderen het haast als een levensovertuiging zien.

[99] http://www.jp-tekstproducties.com/pr/subpage.php/customercode=promotie/applicationmode=/pagecode=Subpage_5.8

[100] Meulen, Dr. H. C. van der, e.a. *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente* (Zoetermeer: Boekencentrum, 1999) P. 9

niet denken aan een folklorisch figuur wat op stille heidevelden eenzaam de wacht houdt bij zijn schapen, die op hun beurt gezien worden als domme, willoze en volgzame dieren. De beelden van 'herder' en 'schapen' staan voor God als Herder en de mens als zijn schapen. De term 'kudde' die hierbij ook wordt gebruikt staat dan voor de gemeente van God. Het woord kudde heeft vaak een negatieve klank, aangezien het geassocieerd wordt met kuddegedrag, kuddedieren.[101] Bij het woord 'kudde' gaat het om het gemeenschappelijke wat de kudde heeft, namelijk God als Herder.
Schapen hebben in een kudde een herder nodig die de wacht houdt en gevaren van buitenaf op een afstand houdt. Dit geeft aan dat schapen kwetsbare dieren zijn en niet zonder de zorg van de herder kunnen. Dit is dan ook het mooie aan dit beeld. Ook een mens heeft vaak te maken met de gevaren en zorgen van het leven en daardoor geeft het beeld van het schaap de kwetsbaarheid van het leven weer.[102] Binnen het pastoraat gaat het dan ook om de herderlijke zorg. Daarnaast gaat het om het dienstbaar zijn, dienstbaar ten opzichte van de medemens als ook ten opzichte van God. Van der Meulen geeft aan dat deze dienstbaarheid zichtbaar wordt in het beeld van een herder.[103]
Door de eeuwen heen heeft de kerk haar pastorale taak herkend in het herdersmotief. Het is een Bijbels beeld, dat aangeeft dat het in het pastoraat om de Goede Herder, Jezus Christus gaat.[104]
Uiteraard wordt deze herderlijke zorg heel verschillend opgevat en zijn er ook kritische kanttekeningen bij dit metafoorgebruik geplaatst. Het gevaar kan zijn dat men vanwege dit metafoor van herder en kudde een hiërarchisch model ontwikkelt. De herder zou als leiding van een gemeente autoritaire trekken kunnen vertonen, waardoor de kudde tot een volgzame groep gemaakt wordt.[105]

Hoe men bij de woorden als herder, schaap en kudde komt en wat de Bijbel hier verder over zegt wordt hieronder verder beschreven.
In het OT vormde het houden van runderen, schapen en geiten een wezenlijk middel van bestaan voor de Israëlieten. Om deze dieren te onderhouden moesten er elke keer weer weidegronden opgezocht worden, waardoor men soms hele einden moest lopen en dus langere perioden van huis was. Dit betekent dat zij ook 's nachts voor hun kudde moesten zorgen en hen vooral moesten beschermen tegen roofdieren. Bekende herders in het OT zijn Abraham, Izaak en Jacob en ook David.[106]
Het herdersschap werd in Israël vooral ook op God toegepast.[107] God wordt regelmatig beschreven als de Herder die aan het hoofd van zijn kudde staat, haar leidt, voor haar zorgt, beschermt en bij elkaar houdt.
Van politieke leiders in Israël wordt regelmatig gezegd dat zij gefaald hebben in hun beschermen en leiden van het volk Israël. Er wordt dan ook door de profeten gesproken over de Zoon van David die in tegenstelling tot de slechte herders een echte herder wezen zal. In Hem zal God zelf naar zijn kudde omzien en haar weiden. Later in de Bijbel wordt duidelijk dat Jezus deze Zoon van David is en dat Hijzelf een Goede Herder is.
Duidelijk wordt vanuit het OT dat het herderbeeld niet zozeer slaat op de positie die iemand bekleedt, als wel op de dienst, de inzet en de zorg van hem die met 'herder' wordt aangeduid.

---

[101] Meulen, Dr. H.C. van der. *Kernteksten over het pastoraat* (Kampen: de Groot Goudriaan. 2001) P. 9
[102] Meulen. Kernteksten over het pastoraat. p. 12
[103] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 17
[104] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 17
[105] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 18
[106] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 18
[107] Teksten waarin God als Herder naar voren komt zijn o.a.:Gen. 48:15; Ps. 23, 79:13, 79:13, 80:2, 100:3; Jer. 23:3, 31:10; Jes. 40:10, 49:9; Micha 4:6-8; 7:14

Het gaat vooral om de liefde en de toewijding die de herder heeft voor degene die aan zijn zorgen zijn toevertrouwd.[108]

In het NT wordt God niet, zoals in het OT, aangeduid als Herder. Alleen in de gelijkenis van het verloren schaap (Luc. 15:4-6) vertelt Jezus over de liefde van God voor zondaars.
Wel wordt Jezus zelf een Herder genoemd, wat in Joh. 10 terug te vinden is. Hij geeft de schapen wat zij nodig hebben: liefde, zorg, leiding, voedsel, bescherming, een thuis, leven en overvloed. Hij neemt het op voor degene die onder aan de maatschappij staan: de zieken, de bedelaars, de hoeren en de tollenaars. Die door schuld van zichzelf of anderen in de wildernis van deze wereld zijn terechtgekomen in een hoek waar de klappen vallen of waar ze in eenzaamheid aan hun lot worden overgelaten.[109] Het mooie is dat Stichting de Haven deze manier van omzien naar, met name prostituees, ook wil uitdragen en in praktijk wil brengen.

4.5.2 Verschillende modellen

De betekenis die men aan pastoraat als herderlijke zorg geeft heeft te maken met hoe iemand theologisch tegen pastoraat aankijkt. Theologie en pastoraat hebben een nauwe samenhang aangezien elke pastor in de gesprekken haar eigen geloofsovertuigingen meeneemt. Daarbij komt dat ook degene die bezocht wordt haar[110] eigen opvattingen, ervaringen en verwachtingen heeft.
Er zijn vele mogelijkheden om pastoraat te beschrijven en om de verschillende modellen in kaart te brengen. In deze paragraaf wordt in de omschrijving van de modellen de indeling van Ganzevoort[111] gevolgd. Ganzevoort omschrijft pastoraat aan de hand van drie kenmerken van een pastor, namelijk de pastor als getuige, als helper en als metgezel. Op deze manier beschrijft hij door herkenbare begrippen te gebruiken de soms toch wel lastige materie van pastoraat. Onder elk kenmerk zijn een aantal pastorale modellen ondergebracht. Elk kenmerk heeft een eigen invalshoek en benadrukt een ander aspect van pastoraat. Deze paragraaf wordt dan ook afgesloten met een model wat tussen de drie kenmerken een balans zoekt, namelijk hermeneutisch pastoraat.

Pastor als Getuige

De pastor als getuige is voornamelijk terug te vinden in het kerygmatische pastoraatmodel, daarnaast is een meer actuelere stroming die van het charismatische pastoraat. Beide komen hier aan de orde.

Kerygmatisch/verkondigend pastoraat

De grondlegger van het kerygmatische (*kerugma = verkondiging, boodschap)* model is de Zwitserse theoloog Eduard Thurneysen (1888-1974). Thurneysen was bevriend met de theoloog Karl Barth (1886-1968). Centraal in het denken van Thurnheysen en Barth stond de blijde boodschap van de vrije genade van God. Voor de visie op pastoraat betekende dit voor Thurnheysen dat verkondiging en pastoraat bij elkaar horen. Verkondigend pastoraat wil zeggen dat de boodschap van het evangelie het gesprek bepaalt. Het gaat er uiteindelijk om dat God Zelf het Woord neemt. Dat Woord maakt de mens waarlijk vrij van alles wat haar vermoeit en belast.[112]

---

[108] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 19
[109] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 19,20
[110] Aangezien Stichting de Haven met name te maken heeft met vrouwen is er voor gekozen om in de vrouwelijke vorm van pastor en pastorant te spreken.
[111] Ganzevoort, Ruard en Jan Visser. *Zorg voor het verhaal. Achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding* (Zoetermeer: Meinema. 2007)
[112] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 10

Ook al heeft de pastor tot taak om door mensenkennis oog te hebben voor de situatie van de pastorant[113] en haar problemen, toch mag de pastorale ontmoeting daar niet in opgaan. Belangrijk is dat het Woord van God klinkt, en dan met name de genadeboodschap van de redding die voor elke zondaar mogelijk is. Dan pas zal men zich bevrijd voelen van de situatie waarin iemand op dat moment zit. Centraal staat dan ook het gebed om de werking van de Geest, die zowel de mond van degene die spreekt als het oor van degene die luistert moet openen.[114]
Door de sterke nadruk op de mens als zondaar en de redding van Jezus Christus ziet Thurneysen het pastorale gesprek ook als een biecht. Waar de Geest door het Woord werkt, daar komt het tot een verandering in het leven, tot het bekennen van schuld en tot het opbiechten van deze schuld. Het woord van vergeving en genade komt dan ten volle tot zijn recht. Pastoraat is uiteindelijk dan ook een proces van verzoening.[115] Uiteindelijk kan het zo in een gesprek komen tot een horen naar wat God in zijn Woord tot de pastor en de pastorant te zeggen heeft over de situatie.
De rol van de pastor is in dit model die van een getuige. Het gaat om het 'uitdelen' van Gods Woord. De pastor is geroepen om in alle menselijke levensomstandigheden zichtbaar en vooral hoorbaar te maken dat er een woord van Gods genade is dat dwars tegen alles wat mensen kunnen bedenken ingaat.[116]
Daarnaast is de pastor degene die de kennis heeft. De pastorant is de behoeftige die op de pastor is aangewezen voor een woord of handeling van God. Natuurlijk is ook de pastor zondaar en hoorder, zij mogen dan ook samen naar het Woord luisteren. Maar in de rolverdeling vertegenwoordigt de pastor toch vooral het Woord. Het gaat dan om de gehoorzaamheid aan God.[117]
Professioneel handelen met bijvoorbeeld psychologische inzichten wordt in dit model niet altijd afgewezen, maar is wel ondergeschikt aan het gelovig getuigen. Hierdoor is er geen twijfel over de eigenheid van pastoraat in vergelijking met andere vormen van hulpverlening. In het pastoraat komt het uiteindelijk aan op het verstaan van wie de mens is zowel in zijn zwakheid als in zijn kracht. Alleen de ontmoeting met God kan dat bewerkstelligen. Thurneysen noemt dat dan ook de 'meerwaarde' van pastoraat boven therapie.[118]

De inzichten van Thurneysen hebben zeker tot in de jaren '60 sterk de kijk op het pastoraat bepaald. In die tijd kwam vanuit de VS het zogenoemde therapeutische model (welke besproken wordt bij pastor als helper) meer in de belangstelling te staan en kreeg het kerygmatisch model steeds meer kritiek. Een punt van kritiek was dat de pastor in de ontmoeting teveel gericht was op theologische zaken, waardoor er weinig oog zou zijn voor de reële problemen van de pastorant. Anderen vonden het model te binnenkerkelijk of zagen een onevenwichtige relatie ontstaan tussen de pastor en de pastorant. Hiermee wordt niet helemaal recht gedaan aan de opvattingen van Thurneysen, aangezien hij grote waarde hechtte aan een open gesprek tussen pastor en pastorant.[119] Later is Thurneyser nog verder op dit ontmoetingskarakter ingegaan. Het gaat er echter niet om dat de pastor en de pastorant alleen elkaar ontmoeten, maar dat zij ook beiden God ontmoeten.[120]

[113] Met pastorant wordt degene bedoelt bij wie de pastor op bezoek komt. In sommige modellen zullen bewoordingen als gesprekspartner of hulpvrager passender zijn. Om verwarring te voorkomen is gekozen voor een eenduidige term als pastorant.
[114] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 10
[115] Ganzevoort. p. 72
[116] Ganzevoort. p. 72
[117] Ganzevoort. p. 73
[118] Ganzevoort. p. 73,74
[119] Ganzevoort. p. 74
[120] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 11

Charismatisch pastoraat

In dit pastorale model gaat het in de eerste plaats om het verhaal van God. Deze heeft principieel voorrang op het verhaal van de mens. Dit is dan ook de reden waarom ook het charismatische model ondergebracht wordt onder het kenmerk van 'Pastor als Getuige'.
Het gaat in de pastorale relatie ten diepste om het werk van de Heilige Geest en hoe dit tot uiting komt in het leven van de pastorant, maar zeker ook in het leven van de pastor zelf. Belangrijk zijn dan ook de gaven van de Heilige Geest die iemand gekregen heeft. Men gaat er van uit dat God nog steeds op de menselijke werkelijkheid betrokken is en levens van mensen wil veranderen. De kracht van Gods Geest wordt gezocht. Deze kracht uit zich in de charismata, de geestesgaven, zoals inzicht, fijnzinnigheid, profetie, genezing en bevrijding. De pastor helpt de pastorant haar eigen gaven te ontdekken en hoe zij deze in kan zetten, ter opbouw en functioneren van de gemeente.[121]
Binnen het charismatische pastoraat wordt de mens niet alleen gezien als zondaar maar ook als een gewonde. Hierin spelen drie thema's een belangrijke rol:[122]

- Innerlijke genezing

Mensen kunnen in hun leven, bijvoorbeeld in hun jeugd, beschadigd zijn. Bij charismatisch pastoraat ligt de nadruk op de innerlijke genezing hiervan. De wonden uit de jeugd kunnen geheeld worden, door de werking van de Heilige Geest. Hij wil en kan genezing brengen. Hierbij wordt vaak ook aangedrongen op vergeving van degene die deze beschadiging veroorzaakt heeft. Degene die genezing zoekt, moet ook schuld leren belijden over een eigen aandeel hierin en zichzelf, maar ook anderen, vergeven van het aangedane kwaad. Alleen op die manier kan het kwaad losgelaten worden en kan men ook tot innerlijke genezing komen. Een belangrijk punt in deze discussie is het verband tussen zonden en ziekte, waardoor er door de één dit verband meer gezien wordt dan door de ander.

- Lichamelijke genezing

Met lichamelijke genezing bevindt men zich al snel op het medische vlak. Het blijft dan ook binnen het charismatische pastoraat moeilijk om een balans te vinden tussen de mogelijkheid op genezing en de soevereiniteit van God hierin. Velen menen dat genezing af en toe gebeurt, maar aanvaarden dat genezing ook kan uitblijven. De vraag die dan opkomt is waarom innerlijke genezing vaak wel mogelijk is en lichamelijke genezing in veel gevallen uit kan blijven. Hoe daar binnen dit model over gedacht wordt staat in de literatuur niet beschreven.

- Bevrijding van demonische machten

Het charismatische pastoraat gaat er vanuit dat God betrokken is bij de menselijke werkelijkheid. Hierdoor gaan zij ook uit van de werkelijkheid van Gods tegenstander, Satan. Hoe Satan in iemands leven kan binnendringen is in H.2 beschreven. Charismatisch pastoraat vindt dat de demonische machten gebonden moeten worden en in Christus' naam teruggewezen moeten worden.

Binnen het charismatische pastoraat gaat het vooral om het verlangen dat God werkelijk op het leven van ieder persoonlijk betrokken is. De pastor is hierin de bemiddelaar die zo door Gods Geest in beslag genomen wordt dat zij ook zelf een centrale positie krijgt. Overigens wordt dit ook onmiddellijk gerelativeerd doordat de pastorant zelf ook actief moet meewerken door geloof en toewijding.[123]

[121] Ganzevoort. p. 76
[122] Ganzevoort. p. 78,79
[123] Ganzevoort. 79

Pastor als Helper

Therapeutisch pastoraat

Boisen (1936) ontdekte door eigen ervaringen in een psychiatrisch ziekenhuis dat de toerusting vanuit de pastor richting de pastorant vaak tekort schoot. Hij was er van overtuigd dat psychische stoornissen samenhangen met bestaancrises die onlosmakelijk verbonden zijn met religieuze vragen. De pastor moest deze mens meer ontmoeten en diens gevoelsleven serieus nemen. Hierdoor kreeg men trainingen waarin meer inzicht in de psychische processen en communicatieve vaardigheden werd geboden. Daarnaast kreeg men trainingen om meer inzicht in het eigen handelen te krijgen en het vermogen om een religieuze hulpbron (zoals de Bijbel, boeken en/of liederen) in te zetten.[124] Onder invloed van verschillende therapeuten[125] kwam men tot de conclusie dat pastoraat in dienst staat van de groei en zelfontplooiing van de persoon, door innerlijke blokkades op te heffen.

Binnen therapeutisch pastoraat begint men dan ook niet bij wat Gods woord over de mens zegt, maar bij de hulpvragende pastorant wiens problemen serieus genomen moeten worden. Door deze een spiegel van het eigen gedrag voor te houden kan er 'zelfontdekking' ontstaan wat leidt tot het zoeken naar een aanpak om de problemen op te lossen. Door de oplossing vindt dan bevrijding plaats, wat de mogelijkheid geeft tot persoonlijke groei.

Het is dan ook de taak van de pastor om een relatie te scheppen waarin de pastorant het eigen vermogen ontdekt om te groeien. Van de pastor vraagt dit onvoorwaardelijke acceptatie, empathie (invoelingsvermogen) en echtheid.[126]

Inhoudelijke uitgangspunten zijn hier ondergeschikt aan de kwaliteit en de aard van de pastorale relatie. Theologische noties hoeven dus ook niet perse aan de orde te komen, alleen als dit relevant is voor de pastorant.[127] Theologie en psychologie staan hier naast elkaar.

De pastorant wordt niet zozeer gezien als een zondaar, maar als patiënt of cliënt. Iemand die hulp nodig heeft om te groeien, maar hierin belemmerd wordt door levensomstandigheden. Dit model zie je dan ook meer terugkomen in hulpverleningsinstellingen dan binnen het pastoraat in een gemeente. De pastor is meer de zakelijk expert, wat ook hier een machtsverhouding[128] en een onevenwichtige relatie niet kan uitsluiten.[129]

Ook op deze theorie is kritiek gekomen, waar drie punten van genoemd worden:[130]

- Het gaat hier om het psychologiseren van het pastoraat, waardoor de eigenheid van het pastoraat verloren lijkt te gaan. Er zou meer nadruk op het theologische gehalte van het pastoraat moeten liggen.
- Alle aandacht van de pastor gaat naar de individuele behoeften van de pastorant, waardoor er weinig plaats is voor het profetische van pastoraat. Zonder te luisteren naar het woord van God is er het gevaar dat men teveel gericht is op de zelfontplooiing van een individu, zonder dit in het licht te zien van Gods woord.
- De pastor verleent zijn autoriteit aan zijn pastorale rol. De pastor als persoon doet er bij dit model minder toe.

---

[124] Ganzevoort. p. 80

[125] Carl C. Jung (1875-1961) was ondermeer psychiater en psycholoog, Erik Erikson (1902-1994) was ontwikkelingspsycholoog en met name gericht op de vorming van de identiteit, Carl. R. Rogers (1902-1987) was psychotherapeut en grondlegger van de humanistische psychologie.

[126] Kenmerken die Rogers in zijn humanistische psychologie noemt als van wezenlijk belang voor een hulpverlener.

[127] Ganzevoort. p. 81

[128] Macht is op zichzelf niet negatief. Macht wordt ook wel gezien als het vermogen om gedrag, gevoelens en gedachten van de ander te bepalen. Binnen het pastoraat is de macht te vinden bij de pastor, omdat men er vanuit mag gaan dat deze dicht bij God leeft en hier vanuit zijn gezag verleent om bijvoorbeeld aan te sporen tot gedragsverandering. Het is hierin van belang dat de pastor er voor waakt om deze macht te misbruiken.

[129] Ganzevoort. p. 82

[130] Ganzevoort. p. 83, 84

Systematisch pastoraat/contextueel pastoraat
Kenmerkend voor dit model is dat men de mens vooral ziet als onderdeel van een groter geheel. Niemand is los te zien van zijn of haar context. Een persoon staat in relatie tot zichzelf, psychisch, lichamelijk maar ook staat zij in relatie tot het gezin waar zij uitkomt of het gezin wat zij nu heeft. Daarnaast staat iemand in relatie tot haar verdere omgeving, de buurt, werk, school of kerk.
Het verhaal van het gezin wordt veelal als uitgangspunt van de pastorale begeleiding gezien.
Theologisch gezien verbindt men dit model met het triniteitbegrip, God als Vader, Zoon en Heilige Geest. Zij zijn alle drie afzonderlijke Personen, maar staan wel in relatie tot elkaar en zijn samen Eén.[131]
Een onderdeel van het systematisch pastoraat is gebaseerd op de theorie van Nagy[132] waarin de nadruk ligt op de context van een persoon. In disfunctionele systemen vertoont één van de leden een specifiek probleem. Alle zorg kan dan daar naar toe gaan, maar binnen deze benadering is het hele systeem van belang. Door de problemen van de één heeft het systeem ook te kampen met problemen. Hierin kan gekeken worden naar het eigenlijke gezin, maar soms worden ook voorgaande generaties betrokken.
De taak van de pastor is om er voor te waken dat zij niet te diep in dit systeem meegaat, maar vanuit de belangrijke afstand toe kan kijken hoe een systeem functioneert en waar nodig kan bijsturen om de ongewenste situatie uit de weg te ruimen.[133]
Deze vorm van pastoraat is sterk gekleurd door therapeutische inzichten, waardoor het ook geplaatst wordt onder het kenmerk van pastor als helper.
Het verschil met therapeutisch pastoraat is dat er niet alleen gesprekken zijn met het individu, maar dat er verder gekeken wordt. Daarnaast wordt in dit model de pastor niet als deskundig gezien. Het systeem moet zelf over kwaliteiten beschikken om veranderingen aan te kunnen brengen.[134]

Pastor als metgezel
In dit derde kenmerk van pastoraat staat de pastor als vriendin centraal. In de eerste plaats wordt het evenmenselijke pastoraat besproken en daarna het pastoraat als presentie.

Evenmenselijk pastoraat[135]
Termen die hiermee te maken hebben zijn gelijkwaardigheid, betrokken, verbonden en belangeloosheid.
Pastor en pastorant zijn bondgenoten en reisgenoten, zij zijn samen op weg. Vanwege deze ontmoeting kenmerkt deze vorm zich door de afwezigheid van een asymmetrische relatie. Het gaat hier dan ook niet zozeer om het ambt van de pastor, maar om de pastor als persoon. De pastor is hier niet de persoon die de deskundigheid heeft van het leven en de situatie van de pastorant, dit heeft de pastorant namelijk zelf. De relatie bevindt zich op de basis van gelijkwaardige uitwisseling waarin beiden kunnen geven en ontvangen. Deze gelijkwaardigheid roept de verwachting op dat ook de pastor in het gesprek zijn eigen persoon ter sprake brengt, en er geen zakelijke afstand is. Toch is de relatie in de eerste plaats gericht op de ander. Eigen ervaringen van de pastor worden alleen gedeeld als deze ook vruchtbaar zijn voor de ander.

[131] Ganzevoort. p. 85
[132] Nagy (1920-2007) was psychiater en psychotherapeut die samen met anderen de contextuele therapie ontwikkelde.
[133] Ganzevoort. p. 86
[134] Ganzevoort. p. 87
[135] Ganzevoort. p. 88 ev.

Binnen dit model wordt vaak gesproken over vriendschap. Binnen deze vriendschap zit het gevaar dat intieme grenzen worden overschreden. Het is dan ook aan de pastor om ten allen tijde de verantwoordelijke te zijn en grenzen te bewaken en bewaren. Het evenmenselijk pastoraat is vaak kritisch ten opzichte van ambtelijk en professioneel pastoraat, toch is dit tegelijkertijd ook weer beschermend als er gesproken wordt over het bewaken van grenzen.
De pastor heeft wel macht, maar zal deze niet gebruiken om de ander een bepaalde kant op te sturen. Theologisch heeft dit alles te maken met de ruimte voor de Heilige Geest en het vertrouwen in de ander en diens relatie met God. De verantwoordelijkheid voor het leven blijft altijd bij de pastorant.
De werkwijze van dit model wordt gekenmerkt door belangeloosheid. De pastorant is vrij in de te maken keuze of wijze waarop zij haar verhaal vertellen mag. Daarbij kan de pastor haar deskundigheid inzetten waar wenselijk. Het verschil met de andere modellen is vooral dat in dit model het verhaal van mensen én het verhaal van God van belang zijn.
Het is de kunst van de pastor om metgezel, helper èn getuige te zijn en naar gelang dit van belang is voor de ander hiertussen te wisselen.

Pastoraat als presentie[136]
Een van de taken van de kerk is present zijn in de samenleving. Aanwezig zijn daar waar het nodig is. Het concept van het present zijn als kerk is in feite niet nieuw, wel is de theorie die deze presentie toepast in het pastoraat er een van de laatste decennia. De theologische wortels liggen in het feit dat God present wil zijn. Al lijkt God soms verborgen, men mag weten dat Hij door de menswording van Jezus present is.
Belangrijke begrippen zijn beschikbaarheid en bevestiging. Beschikbaarheid heeft te maken met de ruimte die geboden wordt om de ander te ontmoeten in het centrum van haar eigen leven, zich met de ander verbonden te voelen zonder daar teveel de eigen persoon van de pastor in mee te nemen.
Bevestiging heeft te maken met het proces waarin de pastor met de ander meestrijdt om de door God gegeven mogelijkheden te ontdekken en te ontplooien. Beschikbaarheid en bevestiging kunnen niet zonder de communicatieve vaardigheden en het vermogen om in te leven in de ander (empathie).
Het gaat er binnen dit model dan ook om om gestalte te geven aan de liefde. De liefde van God tot Zijn schepping en de liefde van de mens tot de naaste.
In het contact met de pastorant moet niet alleen oog zijn voor de misstanden en problemen, maar juist ook gezocht worden naar mogelijkheden. Het gaat hierin meestal niet eens om het zoeken van oplossingen, maar om het ‘er zijn’.
In de praktijk uit dit zich in beschikbaar en ontvankelijk zijn: men is vrij om de pastorale relatie aan te gaan, zonder angst voor een verborgen agenda.
Het gaat in dit model dan ook om de relatie op zich, het gaat om een werkelijke ontmoeting.

Hermeneutisch pastoraat
‘Het is de kunst van de pastor om metgezel, helper èn getuige te zijn en naar gelang dit van belang is voor de ander, hiertussen te wisselen’, zo sluit het evenmenselijk pastoraat af.
Alle drie de modellen hebben dan ook hun sterke en zwakke punten. Bij de getuige komt het woord van God centraal te staan, waardoor soms het verhaal van de mens onderdrukt wordt. Terwijl bij therapeutisch pastoraat de nadruk wordt gelegd op het verhaal van de mens en Gods verhaal soms helemaal niet ter sprake komt. Tussen deze drie modellen wordt een balans gevonden in het hermeneutische model. Hierin wordt de traditie van geschiedenis en Schrift en de ervaring, het leven van de mens, met elkaar verbonden.[137] De menselijke

[136] Ganzevoort. p. 92 ev.
[137] Ganzevoort. p. 95

communicatie wordt in dit model onderscheiden in relatie en inhoud. Kerygmatisch pastoraat benadrukt juist de inhoud en bij de andere modellen staat juist de relatie op de voorgrond.
Bij hermeneutisch pastoraat is Gerkin de belangrijkste grondlegger.[138] Pastoraat heeft volgens hem tot doel om mensen bij te staan en om wat hen overkomt te interpreteren of te herinterpreteren. Hermeneutisch pastoraat vraagt om naast het leren verstaan van wat mensen nu ervaren, dit ook te kunnen plaatsen in het licht van wat mensen vroeger hebben meegemaakt en zoals dat overgeleverd is en geleerd is in de traditie. Dit kan een traditie zijn die voor de pastor en de pastorant hetzelfde zijn, maar dit kunnen ook verschillende tradities zijn. Ervaringen worden zo in het licht van de traditie geïnterpreteerd, maar ze doen soms ook nieuwe of kritische vragen opkomen ten aanzien van wat overgeleverd is.[139] Belangrijk hierin is, is dat de pastor openstaat voor andere gedachtenwerelden, zonder daarbij haar eigen traditie te verwaarlozen of op te willen geven.
Volgens Van der Meulen komt het bij hermeneutisch pastoraat tot een verstaan. Een verstaan van de schrift en de traditie aan de ene kant en de menselijke ervaringen aan de anderen kant. Het gaat er om dat men een brug kan slaan tussen kerygmatisch pastoraat en therapeutisch pastoraat. De theologie en de psychologie moeten samen op kunnen gaan.[140]
Binnen hermeneutisch pastoraat worden inzichten uit deze modellen meegenomen en verbonden. Begrippen als tolk en gids spelen hierin een rol. De pastor als tolk gaat samen met de pastorant haar situatie interpreteren en verstaan om zo haar eigen levensverhaal te begrijpen. De pastor als gids is meer de geestelijke begeleider en probeert op inhoudelijk en geestelijk gebied het verhaal van de pastorant te interpreteren.

4.6 Stichting de Haven

Vanuit verschillende pastorale modellen komt duidelijk naar voren hoe belangrijk het is om er voor de pastorant te zijn en om diens levensverhaal met het verhaal van God te kunnen verbinden. Vanuit de pastor vraagt dit eigenschappen als onvoorwaardelijke acceptatie, echtheid, empathie, betrokkenheid en verschillende communicatieve vaardigheden. Verder vraagt dit van de pastor om zelf een levende relatie met God te hebben en zelf door middel van gebed en onderwijs te ontdekken wat Zijn weg is die Hij met een pastorant wil gaan.
De vrijwilligers van Stichting de Haven worden ook geacht deze ‘algemene’ kenmerken te bezitten. Stichting de Haven is een interkerkelijk organisatie waardoor zij niet werkt vanuit een gemeente, waardoor het onmogelijk is om pastoraat vanuit een gemeente, wat vaak wel gedaan wordt, toe te passen. De praktijk wijst vaak uit dat het ontzettend moeilijk is om meerdere ontmoetingen met een vrouw te hebben. De Haven probeert zoveel mogelijk een contact met een vrouw op te bouwen en zo tot een vertrouwensrelatie te komen, maar veel prostituees werken op verschillende tijden en plaatsen waardoor het enorm moeilijk is om een afspraak met hen te maken.
Stichting de Haven wil blijven proberen om in contact te komen en blijven met vrouwen, met name vanuit de geloofsovertuiging dat Jezus naar de aarde gekomen is om hen die ziek zijn en uitgestoten van de maatschappij op te zoeken. Zij wil door te werken onder prostituees in de voetsporen van Jezus treden en door daadwerkelijk de prostitutiestraten in te gaan, hen op te zoeken in hun eigen leven.
Terugkijkend naar de beschreven modellen binnen het pastoraat, zal de pastor als metgezel het beste bij Stichting de Haven passen. Zij hebben tot doel om in contact te komen met vrouwen, hen bij te staan bij de problemen en vragen die op dat moment spelen en hen zo te helpen bij psychische en lichamelijke problemen. Daar waar gemerkt wordt dat vrouwen

[138] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 15
[139] Ganzevoort. p. 96
[140] Meulen. Liefdevol oog en open oor. p. 15

behoefte hebben aan gebed en onderwijs willen ontvangen over God en Zijn liefde voor hen wordt dit zeker geboden, maar het hangt er hierbij wel vanaf of de vrouw dit zelf ook echt wil. Van de vrijwilligers zelf wordt gevraagd dat zij een levende relatie met God hebben en vanuit deze relatie ook dit uit willen stralen naar de vrouwen de zij ontmoeten.
Daar waar binnen de contacten meer vertrouwen is, is het ook mogelijk om de vrouwen een 'spiegel van het eigen gedrag voor te houden[141]'. Hierdoor 'kan er 'zelfontdekking' ontstaan wat leidt tot het zoeken naar een aanpak om de problemen op te lossen. Door de oplossing vindt dan bevrijding plaats, wat de mogelijkheid geeft tot persoonlijke groei'. Dit alles gebeurt vanuit de liefde van God tot Zijn schepping en de liefde van de mens tot de naaste. Om samen met de vrouwen op zoek te gaan naar oplossingen voor hun problemen, wordt er gestalte gegeven aan deze liefde. Er is hierin niet alleen oog zijn voor de misstanden en problemen van de vrouwen, maar er wordt juist ook gezocht naar mogelijkheden. 'Het gaat hierin meestal niet eens om het zoeken van oplossingen, maar om het 'er zijn''. Dit 'er zijn' is binnen Stichting de Haven enorm van belang. Hierdoor willen zij in woord en daad gestalte geven aan de liefde van Christus. Door 'er te zijn' willen zij uitstralen dat de vrouwen het waard zijn om gehoord en gezien te worden, aangezien zij dat gevoel zo vaak kwijt zijn. Door 'er te zijn' wil men de mogelijkheden zoeken om de vrouwen te vertellen van Gods liefde en verlossing.

[141] Zie voor de tekst tussen aanhalingstekens de omschrijving van pastor als metgezel

5 Aanbevelingen

Zelfs na een uitgebreide studie omtrent demonie en hoe men hier in de praktijk mee om kan gaan wordt ontdekt dat er nog meerdere punten van belang zijn om te onderzoeken of praktisch vorm te geven. Graag wil ik vier aanbevelingen meegeven voor verdere bespreking, uitwerking of onderzoek.

In verschillende hoofdstukken wordt genoemd dat medische kennis, zeker de kennis van psychiatrische ziektebeelden, van belang is. In de bijlage is hier kort iets over te vinden. Met deze geringe informatie komt men uiteraard niet tot de kennis van een psychiater die ook diagnoses kan en mag stellen wat psychiatrische ziekten betreft.
Het is Stichting de Haven dan ook aan te bevelen om op zoek te gaan naar een psychiater die zij, waar nodig, kunnen inschakelen wanneer er het vermoeden is van demonische gebondenheid en als er twijfel is over de aanwezigheid van een psychiatrische ziekte. Het is aan te raden om dit contact te zoeken met een christelijke psychiater, aangezien die mogelijk ook een christelijke visie heeft op demonische gebondenheid. Op de website van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten (www.cvppp.nl) is een verwijskaart te vinden waarop alle bij de vereniging aangesloten hulpverleners te vinden zijn. Zo kan er gezocht worden naar iemand die in de buurt van Den Haag zijn of haar werk verricht.

In hoofdstuk 4 is dieper ingegaan op wat prostitutie is en hoe de Bijbel hier over spreekt. Hieruit is ontdekt dat het hier gaat om seksuele zonden, aangezien dit niet de manier van seksualiteitsbeleving is die God bedoeld heeft. Ook is ontdekt dat seksuele zonden een toegangspoort kunnen zijn voor demonische gebondenheid. Aangezien bevrijding van demonen alleen plaats kan vinden wanneer iemand ook daadwerkelijk zijn zonden belijdt en hier dus afstand van doet, is het goed om verder te onderzoeken hoe men om moet gaan met prostituees die aangeven daadwerkelijk in God te geloven en graag bevrijding zouden willen, maar zich wel vast willen houden aan hun leven in de prostitutie.

In Deel II is de vraag gesteld of je wel de juiste persoon bent om bezig te gaan met het bevrijden van mensen van demonische gebondenheid. Ook binnen Stichting de Haven zullen er vrijwilligers zijn die weinig over dit onderwerp weten en hierdoor ook in de praktijk niet tot nauwelijks ervaring hebben met dit onderwerp. Dit is natuurlijk de reden geweest tot doen van dit afstudeerproject, maar het is goed om de kanttekening te plaatsen dat men met de beschreven richtlijnen en de theoretische verantwoording nu niet formule van bevrijding in haar hand heeft. Mocht je schroom ervaren omtrent dit onderwerp, onderzoek dan waar dit vandaan komt en bespreek dit met het Management Team en ook met andere vrijwilligers. Daarnaast is het aan te bevelen dat wanneer je meer omtrent dit onderwerp wilt weten en ook in de praktijk hier meer zicht op wilt hebben, je eerst een tijdje met iemand oploopt die in de praktijk meer ervaring heeft met demonen en bevrijding van demonische gebondenheid.

De laatste aanbeveling mag in feite voor zich spreken maar wordt hier toch genoemd. Het is enorm van belang om omtrent dit onderwerp elke keer weer in gebed te gaan en te blijven. Als individuele vrijwilliger maar ook als team van vrijwilligers. Bidt dat God je ogen mag openen voor het leed van de vrouwen en je inzicht geeft om hier mee om te gaan. Bidt om wijsheid over of je de juiste persoon bent, hoe je moet handelen in een situatie waar het vermoeden van demonische gebondenheid is en om afhankelijkheid van God.

Literatuurlijst

Anderson, Neil T. *De bevrijder* (Hoornaar: Gideon, 2006, 8e druk)

Bette, J.C. e.a. *Woordstudies en Concordantie. Eigennamen en Index* (Soest: In de Ruimte, 1994)

Bette, J. C. e.a. *Studiebijbel. Lucas* (Soest: In de Ruimte, 1993)

Bijbel. Vertaling NBG 1951.

Filius, Dr. R. J. 'Psychotherapie en bevrijdingspastoraat'. In: *Psyche en geloof* 20 (2009) nr. 1

Ganzevoort, Ruard en Jan Visser. *Zorg voor het verhaal. Achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding* (Zoetermeer: Meinema. 2007)

Glas, Prof. Dr. G. 'Misplaatste concreetheid: Psychopathologische en filosofische aspecten van 'het demonische'. In: *Psyche en geloof* 20 (2009) nr. 1

Gispen, Prof. Dr. W. H. *Bijbelse encyclopedie* (Kampen: Kok, 1988. 8e druk)

Handboek 'De Haven'

Heyer, Dr. C.J. den, e.a. *Symbolen in de bijbel. Woorden en hun betekenis* (Zoetermeer: Meinema, 2001, 3e druk)

McGrath, A. *Christelijke Theologie, een introductie* (Kampen: Kok, 2007, 4e druk)

Meulen, Dr. H. C. van der, e.a. *Liefdevol oog en open oor. Handboek pastoraat in de christelijke gemeente* (Zoetermeer: Boekencentrum, 1999)

Meulen, Dr. H.C. van der. *Kernteksten over het pastoraat* (Kampen: de Groot Goudriaan. 2001)

Noordegraaf, dr. A. e.a. *Woordenboek voor Bijbellezers* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2005)

Paul, Dr. M. J. e.a. *Studiebijbel Oude Testament. Genesis, Exodus* (Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2004)

Paul, dr. M.J. e.a. *Geestelijke strijd. Demonie en bevrijding in christelijk perspectief* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2003 2e druk)

Paul. Dr. M. J. e.a. *Studiebijbel Oude Testament. Leviticus, Numeri, Deuteronomium* (Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2005)

Paul. M. J. e.a. *SBOT Jozua, Richteren, Ruth, 1 Samuel* (Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2006)

Paul. Prof. Dr. M. J. *Occulte machten en bevrijding* (Heerenveen: Groen, 2005)

Pfeifer, S. *Psychische stoornissen en bijbelse zielzorg* (Heerenveen: Groen en Zoon, 1998. 5e druk).

Sonnenschein. Drs. B. H. J. M. 'Onzichtbare boosaardige krachten in de psychiatrie?' In: *Psyche en geloof* 20 (2009) nr. 1

Vandereycken, W. e.a. *Psychiatrie. Van diagnose tot behandeling* (Houten: Bohn Stafleu van Loghum, 1999. 1e druk, 3e oplage)

Verduijn, Joost. *Bevrijdingspastoraat. Hulpverlening aan mensen die door demonen gebonden zijn* (Hoornaar: Gideon, 1999)

Internet

www.comensha.nl
www.justitie.nl
http://www.jp-tekstproducties.com/pr/subpage.php/customercode=promotie/applicationmode=/pagecode=Subpage_5.8

Bijlagen

Bijlage 1 Vragenlijst vrijwilligers

Antwoord 1

1. Wat weet je tot nu toe van demonie en op welke manier ben je dit te weten gekomen? Probeer dit in een paar woorden/zinnen samen te vatten.

Als kind via de volwassenen om me heen. Aan de ene kant –wat ik noem- demonische bezetenheid waargenomen doordat de buurvrouw twee keer een soort epileptisch-achtige aanval kreeg en met een hele zware mannenstem heel eng ging praten en doen. En aan de andere kant wat ik ook daar onder schaar doordat mensen naar waarzeggers gaan, aan seances ofzo deelnemen, e.d. En met educatieve schoolreis met de middelbare school een week op Haïti geweest en –achteraf gezien- is de hele klas meegenomen naar een voodoo seance waar ik een vrouw in een soort trance een levende kip met haar tanden heb zien doden. Dat valt in mijn beleving ook onder demonie. Wat me ook nooit heeft losgelaten is dat vrienden van ons ooit een ouija bord meenamen. Ik stond er wel bij en heb zelf aanschouwd dat de kinderen het niet zelf manipuleerden omdat ze een vraag over mijn opa stelden die goed werd beantwoord, maar waarvan zij niet vooraf het antwoord konden weten. Nadien zagen deze jongens diverse verschijningen in hun slaapkamers. Dat zette me toch aan het denken.

2. Gebruik je deze informatie ook tijdens je vrijwilligerswerk van de Haven?

Bij de Zuid-Amerikaanse vrouwen zie ik daar uitingen van. Zoals: de manier waarop ze een sigaar roken, het altaartje met bijbel(!), heiligenbeelden en bepaalde kaarsen die in die seances worden gebruikt en de manier waarop ze over God praten (Colombiaanse voluptueuze geblondeerde vrouw).
Ik zie het niet dat ik de informatie gebruik. Maar wel dat ik op bepaalde zaken bedacht ben en daar een (heilige) afkeer van heb.

3. Ben je tijdens je vrijwilligerswerk bij de Haven in aanraking gekomen met verhalen van occulte verschijnselen en wat heb je toen gedaan?

Nee, vrouwen hebben me nooit verteld dat ze last hebben van occulte verschijnselen. Ik vraag me af of iemand evt. occulte verschijnselen als dreigende ziet/ervaart als de persoon het niet van de Heilige Geest ziet.

4. Ben je ook buiten het Havenwerk hier wel eens mee in aanraking gekomen en wat kan je hierover vertellen?

In de gemeente. De Heilige Geest geeft onderscheiding van de geest die in iemand is. Maar ik ben niet bij het gebed om bevrijding geweest. Heb een keer met een vriend gebeden die ook christen is en continu wat terneerlagen was. Tijdens het gebed ‘zag’/’ervaarde’ ik een donkere wolk van grijze mist die op ons afkwam en hem wilde vasthouden in die ‘mist’. Niet opgegeven maar volhard in het gebed dat hij in de vrijheid van Christus zou staan en dat die wolk moest terugwijken in Jezus Naam naar de plaats die Jezus en Jezus zelf het gebiedt. Er kwam volgens ons beide een doorbraak. Hij komt uit gereformeerde huize waar dat soort gebed etc. not done zijn. Maar hij was blij en overtuigd dat God iets had gedaan. Die avond lag ik in bed en mijn ledematen gingen “ spastisch” doen enzo. Ik verklaarde het als spanning die vrijkwam. Het hield aan en ik kreeg angstaanvallen. De oudsten hebben de volgende dag met mij gebeden en toen ging het weg. Zij hadden het over dat ik wat “belasting” had meegenomen/-gekregen.

5. Wat zou je graag meer over dit onderwerp willen weten?

- Hoe verhouden demonie en occultisme zich tot elkaar?

- Geeft de Bijbel hierin een neutraal gebied aan of zijn er drie opties: of je bent van God (en laat je soms meetrekken naar zonde; 1 Joh) of je staat onder invloed van demonen of je bent bezeten? Of…?
- Is het Bijbels te spreken over 'belasting' of is dat menselijke verzinsel?
- Hoezeer kun je zonder reserves bidden met iemand terwijl het wellicht van de Geest van God geopenbaard wordt dat er sprake is van occulte activiteiten?
- Spreekt de Bijbel inderdaad van transgenerationele (of zoiets) demonische belasting? En dus dat het merendeel van de vrouwen dat in zich heeft omdat het merendeel van de families in Afrika en Zuid-Amerika actief demonie dingen praktiseren?
- Mag ieder christen bidden om bevrijding van demonie of geeft God die gave door Zijn Heilige Geest?
- Vaak voel ik me niet heilig genoeg ofzo en ben ik me bewust van mijn eigen zonden waarmee ik niet radicaal heb afgerekend. Dan vraag ik me af of het 'safe' is om vrijmoedig te bidden met een vrouw terwijl ik zie(!) dat ze ook in de geestelijke occulte wereld bezig is? Oftewel: spreekt de Bijbel er inderdaad over dat je zelf occult belast kunt worden als je zelf zonden koestert en daardoor….? Ik ken die theorieën niet zo goed.
- Hoe te handelen als een vrouw in de straat het expliciet aangeeft?
- Is het Bijbels correct en effectief om demonen te bestraffen in Jezus Naam?
- Etc. etc. etc.

Antwoord 2

1. Wat weet je tot nu toe van demonie en op welke manier ben je dit te weten gekomen? Probeer dit in een paar woorden/zinnen samen te vatten.

Tijdens het straatwerk ,waarin een prost. vertelde dat ze stemmen hoorde en dat ze ook gedaantes in haar slaapkamer zag .

2. Gebruik je deze informatie ook tijdens je vrijwilligerswerk van de Haven?

Gelukkig nog niet zoveel meegemaakt,zou er ook heel voorzichtig mee omgaan

3. Ben je tijdens je vrijwilligerswerk bij de Haven in aanraking gekomen met verhalen van occulte verschijnselen en wat heb je toen gedaan?

Zie antwoord op vr.1 en ook bij Sandra,die op het centrum kwam toen ze besloten had om te stoppen en niet meer naar haar kamer durfde,omdat het volgens haar gevaarlijk was en ze bang was voor iets wat in haar kamer was. Ben toen met Hans Vel Tromp meegegaan naar haar kamer en die heeft met haar gebeden en ze zat naast mij en ik voelde, hoe ze ontspande en daarna ook rustig is gaan slapen. Hans was toen past. werker bij de Havenkerk.

4. Ben je ook buiten het Havenwerk hier wel eens mee in aanraking gekomen en wat kan je hierover vertellen?

5. Wat zou je graag meer over dit onderwerp willen weten?

Heb al eens een lezing gehoord over dit onderwerp

Antwoord 3

Alleen de 5de vraag is voor mij van toepassing. Ik zou willen weten waar dit vandaan komt en wanneer het vooral opspeelt. En of er verschil zit tussen de vrouwen uit de verschillende landen.

Antwoord 4

1. Wat weet je tot nu toe van demonie en op welke manier ben je dit te weten gekomen? Probeer dit in een paar woorden/zinnen samen te vatten.

Veel. Te weten gekomen via volgen seminars bevrijdingspastoraat

2. Gebruik je deze informatie ook tijdens je vrijwilligerswerk van de Haven?

Nog niet tegen gekomen

3. Ben je tijdens je vrijwilligerswerk bij de Haven in aanraking gekomen met verhalen van
occulte verschijnselen en wat heb je toen gedaan?

N.v.t.

4. Ben je ook buiten het Havenwerk hier wel eens mee in aanraking gekomen en wat kan je hierover vertellen?

Ja ik pas bevrijdingspastoraat toe en ben voorstander van een rustige methode. Soms gaan de demonen zich manifesteren door schreeuwen, huilen, sissen op de grond kronkelen enz. Ik maak gebruik van de methode van Neil Anderson Op weg naar vrijheid in Christus,

5. Wat zou je graag meer over dit onderwerp willen weten?

N.v.t

Antwoord 5

1. Wat weet je tot nu toe van demonie en op welke manier ben je dit te weten gekomen? Probeer dit in een paar woorden/zinnen samen te vatten.

Ik heb de lezing van ds. Paul gehad en ook het boekje van hem gelezen (al een tijdje terug…) Wat duidelijk is geworden is dat het echt door heel de maatschappij zit en dat het goed is om je er bewust van te zijn. Zeker in dit werk! In Ede is het ook wel ter sprake geweest en ds. Paul heeft een aantal keer gepreekt over dit thema

2. Gebruik je deze informatie ook tijdens je vrijwilligerswerk van de Haven?

Ja, het is goed om signalen op te pakken en er gerichter vragen over te stellen, als de relatie dat toelaat.

3. Ben je tijdens je vrijwilligerswerk bij de Haven in aanraking gekomen met verhalen van occulte verschijnselen en wat heb je toen gedaan?

Dat is weleens gebeurd. Bij 1 vrouw was het ook duidelijk een hulpvraag dat ze er iets mee wilde. Ik ben toen met Peter Strating bij haar geweest en we hebben met haar gelezen en gebeden. Heel bijzonder dat ze daarna meer rust had. Maar ook jammer dat het toch wel erg dichtbij gekomen was dat ze afstand heeft genomen.
Verder vraag ik me af hoe occult SM bijvoorbeeld is. Het is zo duivels. Misschien prostitutie op zich ook, maar dat komt nog iets “normaler” over

4. Ben je ook buiten het Havenwerk hier wel eens mee in aanraking gekomen en wat kan je hierover vertellen?

Nee, niet dat me te binnen schiet. Het onderwerp ging pas echt spelen bij De Haven.

5. Wat zou je graag meer over dit onderwerp willen weten?

Ik heb nu niet echt specifieke vragen. Het blijft goed om erover te horen en te weten dat Jezus satan aan banden heeft gelegd!

Antwoord 6

1. Wat weet je tot nu toe van demonie en op welke manier ben je dit te weten gekomen? Probeer dit in een paar woorden/zinnen samen te vatten.

Periode in Zuid-Afrika – geestelijke werkelijkheid is voor deze mensen veel meer onderdeel van hun leven. Heb daar o.a. een tovenaar ontmoet en veel verhalen gehoord over de rituelen. God maakte mij duidelijk dat de strijd hier niet tegen het zichtbare is maar tegen de overheden en machten in de lucht voor ons hield dat m.n. gebedsstrijd in.

In het werk bij de Haven en in bij Agathos, kom ik soms mensen tegen die te maken hebben met occulte manifestaties.

Boek "het domein van de slang" (Ouweneel) gelezen
Boek "geestelijke strijd" (M.J. Paul)

2. Gebruik je deze informatie ook tijdens je vrijwilligerswerk van de Haven?

Ja (zie hieronder)

3. Ben je tijdens je vrijwilligerswerk bij de Haven in aanraking gekomen met verhalen van occulte verschijnselen en wat heb je toen gedaan?

Doorgevraagd op waar het vandaan zou kunnen komen en of zij zich daar nu nog mee bezig houden (pendelen, vloek uit verleden e.d.)
Doorgevraagd op wie Jezus voor hen persoonlijk is
Gelezen uit de Bijbel bijv. gedeelte dat Jezus alle macht gegeven is in hemel en op aarde.
Wanneer het gepast was, met deze persoon gebeden.

4. Ben je ook buiten het Havenwerk hier wel eens mee in aanraking gekomen en wat kan je hierover vertellen?

Ja, in mijn andere werk en in Zuid-Afrika. Gesprek wat ik had met twee vrouwen in een schoonheidssalon.
In Nederland kwam het gesprek op gang n.a.v. TV programma's waarin mensen gehypnotiseerd worden, het occulte wordt als een spelletje voorgeschoteld. Ik merkte veel angst bij de mensen die het erover hadden.

5. Wat zou je graag meer over dit onderwerp willen weten?

Ik merk dat ik het lastig vind om de tegenstander niet te onderschatten en niet te overschatten. Ben ook steeds op zoek naar het onderscheid van: wanneer is iets een psychische ziekte en wanneer gaat het om occulte belasting of zelf bezetenheid. Hetzelfde geldt voor epilepsie. Kan iemand belast zijn zonder het te weten en hoe kom je daar achter?

Antwoord 7

1. Wat weet je tot nu toe van demonie en op welke manier ben je dit te weten gekomen? Probeer dit in een paar woorden/zinnen samen te vatten.

Demonie heeft te maken met de macht van de duisternis, mensen kunnen in zijn macht terecht zijn gekomen door occulte praktijken, of doordat (voor)ouders zich hiermee bezig hebben gehouden. Door oa bevrijdingspastoraat kunnen deze mensen geholpen worden.
Volgens mij heb ik dit ooit gehoord, heb eigenlijk nooit iets gelezen of zo.

2. Gebruik je deze informatie ook tijdens je vrijwilligerswerk van de Haven?

Tot nu toe nog niet voorgekomen of nodig gehad.

3. Ben je tijdens je vrijwilligerswerk bij de Haven in aanraking gekomen met verhalen van occulte verschijnselen en wat heb je toen gedaan?

Nee.

4. Ben je ook buiten het Havenwerk hier wel eens mee in aanraking gekomen en wat kan je hierover vertellen?

Ben hier zelf nog nooit mee in aanraking gekomen.

5. Wat zou je graag meer over dit onderwerp willen weten?

- Wat betekent dit/wat is het
- Waar komt het vandaan
- Hoe herken je het
- Wat is er tegen te doen

Antwoord 8

1. Wat weet je tot nu toe van demonie en op welke manier ben je dit te weten gekomen? Probeer dit in een paar woorden/zinnen samen te vatten.

Ik heb wel ervaring met demonie door mijn werk in de zending waar je er veel mee wordt geconfronteerd. Ik heb er ook veel over gelezen in de loop der jaren.

2. Gebruik je deze informatie ook tijdens je vrijwilligerswerk van de Haven?

Ja

3. Ben je tijdens je vrijwilligerswerk bij de Haven in aanraking gekomen met verhalen van occulte verschijnselen en wat heb je toen gedaan?

Ja, ik heb ervaring met demonie tijdens het straatwerk in die zin dat we met name bij de Zuid-Amerikaanse vrouwen wel eens vragen tegen komen die zij hebben in verband met demonische verschijnselen.

4. Ben je ook buiten het Havenwerk hier wel eens mee in aanraking gekomen en wat kan je hierover vertellen?

Ja, tijdens mijn werk in de zending.

5. Wat zou je graag meer over dit onderwerp willen weten?

N.v.t.

Bijlage 2 Interview Peter Strating, Pastor van de Havenkerk te Den Haag
Dinsdag 16-06-2009

1. Wat heb je tot nu toe meegemaakt m.b.t. demonie en wat heb je daarin gedaan?

Binnen de Havenkerk hebben we veel te maken met mensen die vastlopen in hun problematiek, bijvoorbeeld alcoholverslaving. Mensen zijn tot geloof gekomen, maar kampen nog steeds met de problemen van alcoholisme. Daarnaast zijn er mensen die veel te maken hebben met agressie, en waarin dit ook bij vorige generaties een grote rol speelde. Bij mensen die op deze manier in de duisternis leven, zie je toch ook vaak dat ze met occultisme in aanraking zijn gekomen.
Belangrijk hierin vind ik dat mensen op hun eigen verantwoordelijkheid worden gewezen. Door gebed kan iemand bevrijd worden, maar het zou mooier zijn als iemand zelf ook dit gebed kan doen, om zo naar God toe de zonden te belijden en te vragen om bevrijding.

2. Vanuit de Haven ben jij in feite nu het doorverwijspunt, is het vaak voorgekomen dat je via de Haven in contact met vrouwen gebracht bent?

Dit is inderdaad een aantal keer voorgekomen. Er is een keer een vrouw geweest die heel angstig was. Samen met nog iemand heb ik haar thuis bezocht en hebben we voor haar gebeden en haar verteld over Jezus. We hebben zo'n 3 ontmoetingen met haar gehad, maar daarna leek het of ze ons meed. Ze kwam afspraken niet na en we stonden een aantal keer voor een gesloten deur. Dit laatste kom je veel tegen bij vrouwen in de prostitutie. Hun leven is veelal een chaos en afspraken zijn moeilijk na te komen. Hierdoor is het moeilijk om een langere reeks van afspraken met iemand te maken. Het is dan goed om de vrouwen te laten zien dat zij door hun geloof in Christus (als dat geloof er is) bij God horen en niet bang hoeven te zijn. Daarbij komt dat wanneer je een traject met iemand volgt je wel veel verwachtingen kan scheppen of zelf veel verwachtingen kan hebben en dus een bepaalde druk op iemand uitoefent die de ander kan beklemmen.

3. Vind je dat iedere christen bevrijding zou moeten kunnen toepassen?

Als christen heb je de mogelijkheid en eigenlijk ook de opdracht om de Naam van Christus uit te roepen en daarmee ook de mogelijkheid om mensen te bevrijden. Daarbij komt wel dat er fijngevoeligheid voor nodig is met wat voor situaties je te maken hebt bij iemand, zeker in complexere gevallen. Toch vind ik niet dat je dat erg uit elkaar moet trekken, maar dat bijvoorbeeld psychische problemen ook naast pastorale zorg behandeld kunnen worden. Ziekte en gebrokenheid horen bij de werken van de duivel. Het is niet óf, óf maar meer én, én!

4. Binnen de Haven heeft men met prostituees te maken. Dit wordt gezien als een duistere wereld en de wereld van Satan. Hoe zie jij dit in relatie tot demonie en bevrijding?

Je ziet dat het stoppen met de prostitutie vaak heel moeilijk is voor de vrouwen. Het zou mooi zijn als zij in hun begeleiding om met het werk te stoppen ook de pastorale begeleiding krijgen met wat het voor impact heeft op hun leven dat zij dit werk gedaan hebben. Vrouwen zouden de mogelijkheid moeten krijgen om hun verleden naar God uit te spreken om hier vergeving voor te ontvangen.
Daarnaast is het goed dat de vrijwilligers blijven beseffen dat ook de prostitutie een gebied van de Satan is.

5. Jullie gaan binnen de Havenkerk zelf nadenken over bevrijdingspastoraat, wat zijn jullie aandachtspunten hierin?

Openheid naar degene die het pastoraat volgt, maar ook naar eventuele andere hulpverleners. Je ziet namelijk bij andere hulpverleners nogal wat terughoudendheid. Dit pastoraat moet niet gezien worden als een vervanging van de hulpverlening, maar als een begeleiding die ernaast staat.
Daarbij is zorgvuldigheid ook heel belangrijk. Oog hebben voor de veiligheid van de ander en ook het zorgvuldig omgaan met de informatie die de pastor ter ore komt.
Bevrijdingspastoraat moet altijd gezien worden als een onderdeel van pastoraat. Je staat naast iemand, en wijst iemand ook op zijn eigen verantwoordelijkheid. Het is mooi om samen met iemand te ontdekken wat iemand nodig heeft, welke zonden iemand wil belijden en ook daadwerkelijk zal uitspreken. Daarnaast kan je iemand begeleiden in het in stappen in dit nieuwe leven. Belangrijk is dat iemand zijn of haar verlangen naar God kan uitspreken.
Je ziet vaak dat iemand door een bepaalde gebeurtenis in zijn leven een leegte ervaart en dit opvult met anderen dingen. Hierin kunnen veel facetten van occultisme in naar voren komen. Het is dan van belang om niet zo zeer deze facetten allemaal te benoemen, maar vooral de achterliggende leegte. Dit laat ook zien dat de psychologie en demonie dicht bij elkaar liggen en elkaar niet uitsluiten.

6. Wat zou je de vrijwilligers van de Haven willen meegeven over dit onderwerp?

Onder christenen wordt heel verschillend gedacht over het onderwerp demonie en voor sommigen komt het dan ook beangstigend over. Het is van belang om te weten dat het niet nodig is om angstig te worden. God heeft alle macht op hemel en op aarde en vanuit die macht mogen wij in het leven staan. Dit geeft een stukje ontspannenheid om met dit onderwerp bezig te zijn.
Daarnaast is gebed met en ook voor de vrouwen heel belangrijk, maar is het ook goed om oog te hebben voor de levensloop van iemand. Wat heeft iemand in zijn leven gedaan en waarom zijn er bepaalde keuzes gemaakt? Belangrijk om toe te werken dat iemand anders hier ook inzicht in krijgt en zo ook haar verantwoordelijkheid hierin kan nemen.
Tijdens een gebed met de vrouwen is het dan ook goed om te vragen of ze zelf zouden willen bidden en dingen uitspreken naar God.

Bijlage 3 Vervloekingen

Een 30 jarige vrouw is geïnteresseerd in het bovennatuurlijke en komt in contact met mensen die geesten van overledenen oproepen. Zij doet hier jaren aan mee totdat zij in contact komt met een christen. Door de gesprekken die zij met deze christen heeft, gaat zij vermoeden dat de groep waar zij contact mee heeft in contact staat met Satan. Op haar vraag hiernaar geeft de groep dit openlijk toe en laten haar weten dat ook zij nooit meer uit de greep van Satan zou kunnen komen, ook niet als zij zich tot christenen zou wenden. De vrouw wil met de groep breken en gaat er vandoor. Haar wordt nog nageroepen 'Als teken dat Satan macht over jouw leven heeft en dat je hem voortaan altijd zult toebehoren, zul je altijd pijn in je onderbenen voelen.'
Vanaf de volgende dag was dat inderdaad het geval en een paar weken later stort de vrouw psychisch in. Zij went zich tot verschillende hulpverleners en kerkelijke instanties, maar niemand kan haar voldoende helpen. Nu, jaren later, woont de vrouw in een woongroep omdat zij niet meer alleen kan wonen.
Tijdens haar zoektocht naar hulp heeft zij meerdere malen te horen gekregen dat zij is gaan geloven in wat anderen tegen haar gezegd hebben en daardoor de pijn in haar onderbenen heeft gekregen. De vrouw wilde zelf niet geloven dat dit haar jarenlange pijn kon geven en meent dat er meer aan de hand is: er is een vervloeking uitgesproken in naam van Satan. De vrouw heeft zich bezig gehouden met occulte zaken, waardoor Satan de rechtsgrond had om haar pijn te doen. Het is nodig om deze vervloeking te verbreken…

<u>Vloek en vervloeking in de Bijbel</u>
In Numeri 22-24 lezen we over Bileam. Bileam leefde in de tijd van de intocht in Kanaän (+/- 1400 v. Chr.). Bileam moet een invloedrijk persoon zijn geweest. Wanneer Bileam op verzoek van Balak komt om Israël te vervloeken, wordt hij daarin door God tegengehouden. In plaats van vervloekingen spreekt hij zegeningen. Hij zegt zelfs: 'Er is geen toverij bij Jacob, nog waarzeggerij tegen Israël'. In het Hebreeuws wordt een voorzetsel gebruikt dat elders meestal vertaald wordt met 'in'. Wat de betekenis maakt dat er geen toverij is in Israël. Het zou mooi zijn als Israël zich niet van dergelijke praktijken bediende, maar was de praktijk zo gunstig? Zou Bileam aangegeven hebben dat dit volk zich niet bezighoudt met praktijken waarin hij zelf een specialist is? Het lijkt dan ook beter om de tekst wel te vertalen met 'tegen'. Dan is de betekenis dat de magische praktijken niet helpen tegen Israël. Balak probeert het wel, en ook Bileam zelf doet zijn best, maar het werkt niet, dankzij Gods bescherming. Deze verklaring past beter in het verband en is in overeenstemming met de ervaring van de hedendaagse satanisten, dat vervloekingen geen uitwerkingen hoven te hebben op wedergeboren christenen.
Een artikel in het *Visie* van april 1999 vertelt over een priester in de satanskerk, Edwin Moeskops. Hij vertelt in dit artikel 'De demonen gaven mij macht en gezag over anderen. Mijn kamer had ik helemaal zwart gemaakt. Wedergeboren christenen en Joden vervloekten we niet, omdat de vloek anders op onszelf zou terugkeren. Ik heb wel eens vloeken uitgesproken. Die kwamen ook uit. Ik vervloekte iemand en even later hoorde ik dan een ziekenwagen gaan en had de bewuste persoon een ongeluk gehad'.

In onze huidige tijd denken we bij het woord vloek als snel aan het oneerbiedig en profaan gebruiken van Gods naam.
Het woord vloek heeft in de Bijbel een andere betekenis. Het gaat hier om een vervloeking in de naam van God of andere goden, met de bedoeling dat een bepaald persoon iets ergs overkomt. Het lichtvaardig en ongeoorloofd gebruik van de Naam van God valt onder het

verbod van Exodus 20:7, maar wordt met andere woorden omschreven, niet met het woord 'vloek'.
De eerste keer dat we kunnen lezen over een mens die een vervloeking uitspreekt over een ander, is in de geschiedenis van Noach. Hij spreekt: 'Vervloekt zij Kanaän, een knecht der knechten zij hij voor haar broeders' (Gen. 9:25). De latere geschiedenis bevestigt de uitwerking ervan. Izak zegent zijn beide zonen en spreekt een vloek uit over wie Jakob zal vervloeken (Gen. 27:29; 12:3). De Filistijn Goliat vloekt David bij zijn goden (1 Sam. 17:43). Simeï vervloekt David tijdens diens vlucht uit Jeruzalem (2 Sam. 16:5-14). In het boek Richteren staat beschreven dat de moeder van de leviet Micha een vervloeking heeft uitgesproken over de dief van elfhonderd zilverstukken. Micha heeft die uitspraak gehoord en gaat naar zijn moeder toe om te erkennen dat hij het geld weggenomen heeft. Daarop verandert de moeder de vervloeking in een zegen: 'Gezegend zij mijn zoon (door) de HEERE,' en zij besluit om het geld voor de dienst van God te besteden, al doet ze dat op haar eigen manier (Richt. 17:1-3).
Een onverdiende vervloeking werkt niet. 'Gelijk een mus weg fladdert en een zwaluw heen vliegt, zo is een ongegronde vloek: hij treft geen doel' (Spr. 26:2). Een niet te rechtvaardigen vloek kan zelfs terugkeren op de persoon die hem heeft uitgesproken (Ps. 109:17-20).

Zwarte magie
Terwijl 'witte magie' voorspoed en gezondheid van de ander op het oog heeft, wil 'zwarte magie' de ander schade toebrengen. Mogelijk bekend is de Walpurgisnacht, de nacht van 30 april op 1 mei, waarin satanisten bij elkaar komen om het begin van de zomer te vieren. Dit gebeurt vaak met grote vuren, veel dans en seksuele activiteiten. Ook worden er vervloekingen uitgesproken over kerken en christelijke organisaties. Zij bidden dan tot Satan om vernietiging van de Joodse en christelijke invloeden.
Er zijn vele groepen die zich bezighouden met Zwarte magie. Doreen Irvine heeft een boek geschreven over hoe zij van hekserij tot Christus kwam. Zij vertelt o.a.: 'Ik werd satanist tijdens een walgelijke ceremonie. Ze maakten een snee in mijn arm en vingen mijn bloed op. Dat vermengden ze met het bloed van een witte haan. Ik moest het opdrinken. En ik moest een perkament ondertekenen waarop ik beloofde satan voorgoed te dienen. Het duurde niet lang of ik werd een zwarte heks. Mijn macht werd steeds groter. Zo was ik bijvoorbeeld in staat één à anderhalve meter boven de grond te zweven. Dat was geen bedrog. Ik werd geholpen door demonen. Iets anders wat ik deed, was het doden van vogels in hun vlucht, nadat ze uit een kooi waren losgelaten. Ik kon voorwerpen laten verschijnen en weer laten verdwijnen. Zwarte heksen hebben de macht om een vloek op mensen te leggen en reken maar dat zo'n vloek werkt. Hoe meer kwaad je doet, hoe beter, is het motto van satanisten en zwarte heksen.'

Om personen te vervloeken is het 'wenselijk' dat er een band met die persoon is. Daarvoor dienen vaak persoonlijke voorwerpen van de man of vrouw die getroffen moet worden, zoals een kledingstuk, een sieraad of een foto. De vrees van sommige volken om gefotografeerd te worden, komt bij ons als nuchtere westerlingen bijgelovig over, maar de gedachte erachter is niet zo vreemd. Door een afbeelding te hebben van iemand is het mogelijk geestelijk invloed uit te oefenen. Een helderziende wil een foto van de vermiste om de verblijfplaats op te sporen en een waarzegger kan pendelen boven een foto.
Ook stukje nagel, enige haren en bloed worden wel gebruikt om een vloek te kunnen uitspreken. In de voodoo wordt vaak een poppetje of een foto gebruikt voor de ceremonie. Men steekt spelden op de plaatsen waar het slachtoffer pijn moet krijgen. Uiteraard werkt dit niet zomaar, maar demonische machten kunnen en willen dit wel bewerken.

Peter Horrobin (oprichter van Ellel Ministries, een verzameling christelijke therapeutische centra over de hele wereld) beschrijft in zijn boek hoe hij meermalen te maken heeft gehad met slachtoffers van voodoorituelen. Er blijkt in de praktijk een geestelijke verbinding nodig te zijn tussen de dader en het beoogde slachtoffer, zodat de demonen hun slachtoffer kunnen identificeren en doen wat van hen gevraagd wordt. In de praktijk blijkt het bij sommige christenen heel moeilijk te zijn om een vloek op hen te plaatsen. Dat blijkt alles te maken hebben met de mate waarin men dicht bij God leeft, zoals Jezus ook aangeeft hoe belangrijk het is om in Hem te blijven (Joh. 15). Dan zijn er weinig of geen aanknopingspunten voor de vervloekingen (Spr. 26:2).

Generatievloeken en zelfvervloekingen

In de literatuur wordt er nog wel eens gesproken over 'generatievloeken' die verbroken moeten worden. In de Bijbel staat geschreven dat bepaalde oordelen kunnen doorwerken tot in het tiende geslacht (Deut. 23:2-3). Meer bekend zijn de woorden dat God de zonde bezoekt (bestraft) tot in het derde en vierde geslacht (Ex. 20:5). De pastorale praktijk maakt duidelijk dat mensen het slachtoffer kunnen zijn van negatieve daden van hun voorouders, of van vloeken die over hun voorouders zijn uitgesproken.

Allerlei groepen in de hekserij, het satanisme en andere geheime orden, hebben rituelen met zelfvervloekingen, om te voorkomen dat de leden geheimen verraden of het genootschap verlaten. Wanneer men dan toch weggaat en gegevens openbaar maakt, kunnen er zeer ernstige verschijnselen optreden. Het kan zijn dat de zelfvervloekingen zich ook uitstrekken naar de volgende generaties. In de praktijk blijkt dat kinderen van leden van zo'n groep vaak de symptomen vertonen die te maken hebben met woorden in de vloek die op hun vader rust.

Het is goed om hier ook nog een ander aspect van vervloekingen te noemen. Allerlei negatieve uitspraken, die niet bedoeld zijn als vervloeking, kunnen een groot psychologisch effect hebben. Het gaat dan om uitingen als: 'Je bent waardeloos', 'Jij zult wel nooit trouwen', 'Natuurlijk vind jij geen werk'. Een vervloeking gebeurt onder aanroeping van hogere machten, maar dit soort negatieve uitspraken kunnen diep ingrijpen in het leven van mensen en op den duur gaan werken als een vloek. Men gaat er zelf in geloven en ook overeenkomstig de uitspraak handelen.

Verschijnselen

Mensen kunnen zich gewoonlijk wel herinneren wanneer ze bepaalde eden of zelfvervloekingen hebben uitgesproken, maar lang niet altijd is de situatie van het voorgeslacht bekend. Het is dan van belang om te bezien of er niet alleen bij de persoon zelf, maar ook bij familieleden sprake is van abnormale dingen. Derek Prince heeft vanuit persoonlijke observatie en ervaring een lijst van problemen samengesteld, die erop wijst dat er een vloek aan het werk is. Hij constateert een nauwe relatie met Deuteronomium 28:

- Geestelijke en/of emotionele instorting
- Herhaaldelijke of chronische ziekten
- Onvruchtbaarheid, neiging tot miskramen, of aanverwante vrouwelijke problemen
- Echtscheiding of vervreemding in gezinsrelaties
- Voortdurende financiële tekorten
- Vatbaarheid voor ongelukken
- Veelvoorkomend zelfmoord en onnatuurlijke of voortijdige dood in de familie

Als slechts één of twee van deze problemen aanwezig zijn, is het volgens Prince niet voldoende om duidelijk vast te stellen of er een vloek aan het werk is. Maar als zich verschillende van deze problemen zich voordoen of wanneer één ervan herhaaldelijk voorkomt, dan neemt de waarschijnlijkheid van een vloek toe. In laatste instantie is het echter alleen de Heilige Geest Die een absoluut nauwkeurige 'diagnose' kan verschaffen.

Gods vervloekende uitspraken

Het is ook mogelijk dat God Zelf een negatieve, vervloekende uitspraak over iemand doet. De eerste keer dat we dit tegenkomen in de Bijbel, is de uitspraak over de slang die Adam en Eva verleid heeft. Het is opmerkelijk dat Adam en Eva wel gestraft worden, maar niet worden vervloekt. Ze zullen voortaan moeten zwoegen op de aarde, die vervloekt wordt en doornen en distels voort zal brengen (Gen.3). Het feit dat de eerste mensen niet vervloekt worden, is een teken van hoop te midden van alle donkere gebeurtenissen. Wanneer later Abram geroepen wordt om naar Kanaän te gaan, krijgt hij van God mee: 'Wie u vervloekt, zal Ik vervloeken'. (Gen. 12:3). In Leviticus 26 en Deuteronomium 28 staan zegeningen en vervloekingen die gekoppeld zijn aan de houding van de Israëlieten tegenover het verbond. Deze uitspraken worden door Mozes in Gods Naam gedaan.
In de loop van de kerkgeschiedenis heeft de christelijke kerk de zegeningen vaak op zichzelf toegepast en de vervloekingen op de Joden. De laatste jaren is er meer zicht op gekomen, dat dit een vertekening is van de werkelijkheid en het antisemitisme in de hand heeft gewerkt.

Het Nieuwe Testament

De vervloeking heeft in de theorie en de praktijk van het protestantisme bijna geen betekenis meer, maar de interesse in zegenhandelingen neemt sterk toe. Het *Dienstboek* van de Protestantse Kerk in Nederland, dat in eind 2004 verscheen, bevat bijna 300 pagina's over zegeningen, maar geeft daarin slecht een terloopse vermelding van vervloekingen. Toch is juist de Bijbelse samenhang tussen beiden nodig om te beseffen wat de betekenis is.
In het Nieuwe Testament wordt er minder vaak gesproken over vervloekingen, aangezien daar de nadruk meer ligt op vergeving. Maar de vloek is wel een realiteit. De Heere Jezus spreekt in Mattheus 25:31-46 over het toekomstige oordeel. Dan zegt Hij de 'gezegenden' welkom te heten en 'de vervloekten' van Zich te stoten. De Heiland roept zijn volgelingen op om hun vijanden lief te hebben, te zegenen wie hen vervloeken en te bidden voor hen die smadelijk tegen hen handelen (Luk. 6:27-28). De apostelen trekken die lijn door ten opzichte van vervolgers en kwaaddoeners (Rom. 12:14; 1 Petr. 3:9). Maar tegen dwaalleraren met valse leringen en praktijken, en tegen mensen onder invloed van een kwade macht (bijv. Hand. 13:6-12), die het evangelie tegenwerken en verdraaien, worden wel vervloekingen uitgesproken, zoals te lezen in 1 Korinthe 16:22 staat: 'Indien iemand de Heere Jezus Christus niet liefheeft, hij zij vervloekt'.

Bevrijding

Wanneer mensen signaleren dat er een vervloeking werkt in hun leven, is dat geen noodlot dat maar aanvaard moet worden. Het is mogelijk om eerder gedane uitspraken te herroepen en negatieve bindingen vanuit het verleden te verbreken. Het belangrijkste hierin is om het geloof in Jezus Christus te belijden, je zo concreet mogelijk af te keren van al het zondige en om afstand te nemen van alle occulte en satanische contacten. Het is nodig om te bidden dat God je onttrekt aan het verkeerde zoals te lezen in Psalm 139: 'Is er een schadelijk weg bij mij (of bij mijn voorgeslacht), leid mij op de eeuwige weg'. Op grond van het volbrachte werk van de Heere Jezus, Die immers aan het kruis de vloek op Zich genomen heeft en Die ook Satan overwonnen heeft, mag worden gebeden om bevrijding. Van belang is ook om te geloven dat die bevrijding ontvangen is.

Bijlage 4 Psychiatrische ziektebeelden

Binnen deze bijlage zullen een aantal meest voorkomende ziektebeelden beschreven worden, waarvan uitingen ook sterk kunnen lijken op uitingen van demonische gebondenheid. Middels deze beschrijving is het mogelijk om inzicht te geven in de problematiek die een bepaalde vrouw kan hebben, en bepaald gedrag misschien beter herkend, geplaatst en gehanteerd kan worden.

Angst

Angstproblemen zijn er in vele gradaties. We kennen onbestemde, vage angstgevoelens in de vorm van 'last hebben van zenuwen'. We kennen ook hevige angst (paniek) die in aanvallen komt opzetten. Paniek gaat altijd gepaard met zich onwel voelen, benauwdheid en misselijkheid en komt in zo'n hevigheid voor dat er van een 'verlammende angst' gesproken wordt. Men kan letterlijk en figuurlijk niets meer.
Als iemand zijn eerste aanval in een supermarkt heeft gekregen, zal hij voortaan die winkel of supermarkt gaan vermijden. Uit angst voor paniek komt hij misschien helemaal de deur niet meer uit. Dan is er een fobie ontstaan.
Obsessies en dwanghandelingen horen ook tot de angstproblemen. Sommige mensen hebben last van smetvrees of willen elke keer controleren of zij hun huis wel op slot hebben gedaan. Als eerste zal deze wat uitgebreider beschreven worden.

<u>Dwangstoornis</u>
Dwanggedachten (obsessies) zijn steeds terugkerende storende ideeën of voorstellingen. Te denken valt aan het idee om besmet te raken, last hebben van 'verboden' seksuele gedachten of een neiging tot ziekelijke precisie. Deze gedachten komen onopzettelijk naar boven en veroorzaken een hevige angst en spanning. De meeste mensen proberen met dwanghandelingen (compulsies) hun dwanggedachten te verminderen. Zij herhalen hun handelingen steeds op eenzelfde manier.
Men ervaart zijn dwangideeën vaak als zinloos of absurd, maar kan ze niet onderdrukken of negeren. Wanneer men zich tegen de dwang wil verzetten of verhinderd wordt de handeling uit te voeren, ontstaat er een snel groeiende angst met vaak de veronderstelling dat er iets ergs zal gebeuren. Naast de angst en paniekgevoelens heeft iemand met een dwangstoornis vaak ook depressieve klachten en raken zij thuis en op hun werk steeds vaker in de problemen.
Naar schatting komt een dwangstoornis bij 2 à 3% van de bevolking voor. De stoornis treedt bij mannen en vrouwen even vaak op en begint veelal rond de 20e levensjaar.

<u>Paniek</u>
Iemand voelt zich zonder aanwijsbare reden opeens intens angstig. Meestal gaat zo'n paniekaanval gepaard met lichamelijke verschijnselen, zoals ademnood, duizeligheid, hartkloppingen, trillen, transpireren, misselijkheid, pijn in ledematen of het gevoel te hebben jezelf niet meer te zijn (depersonalisatie).
Iemand met een paniekaanval denkt vaak dat hij/zij dood gaat of gek wordt.
Een paniekaanval kan het gevolg zijn van een fobie. Deze fobie wordt vaak langere tijd verdrongen, waardoor innerlijke spanning toeneemt. Na verloop van tijd kunnen deze spanningen niet meer onderdrukt worden en komen deze tot uiting in een paniekaanval. Ook kan een fobie het gevolg zijn van een paniekaanval. Iemand kan zich door één paniekaanval zo angstig voelen, dat hij de hele dag aan niets anders kan denken dan dat hij hoopt niet nog een keer zo'n paniekaanval te krijgen.

De paniekstoornis treedt bij ongeveer 2% van de bevolking op en 2x zoveel bij vrouwen tussen de 20e en 30e levensjaar.

Fobieën

Agorafobie

Ook wel pleinvrees genoemd. Hiervan wordt gesproken wanneer iemand de angst heeft om buitenshuis te gaan of wanneer iemand elke situatie vermijdt waarin hij het gevoel kan krijgen helemaal aan zijn lot te zijn overgelaten, geen grip te hebben op zijn omgeving en niet weg te kunnen wanneer hij dat zou willen (bijvoorbeeld in de rij bij de kassa).
Gevolgen van een fobie kunnen invloed hebben op het hele leven van iemand, zowel gedragsmatig als ook sociaal en lichamelijk. Alles wordt in het werk gesteld om angstuitlokkende situaties te mijden.
Centraal bij agorafobie staat het gevoel 'opgesloten te zitten', 'niet weg te kunnen' en hopeloosheid.
Deze vorm van fobie komt het meest bij vrouwen voor.

Sociale fobie

Mensen met een agorafobie mijden het gezelschap van anderen omdat ze zich daardoor beperkt voelen in hun bewegingsvrijheid. Mensen met een sociale fobie doen dat omdat ze bang zijn voor kritiek of bang zijn zich belachelijk te maken en af te gaan in de ogen van anderen. Dit kan aanleiding geven tot weer een ander fobie. Het onderscheid tussen een sociale fobie en een ander soort fobie is meestal dan ook lastig te maken.
Centraal staat het gevoel van 'afkeuring door anderen'.
De sociale fobie komt bij ongeveer 2% van de bevolking voor en er lijkt daarbij geen sprake van sekseverschil.

Enkelvoudige fobie.

Bij een enkelvoudig fobie is het voorwerp van de angst vrijwel altijd nauwkeurig omschreven. Zij kan dan ook betrekking hebben op werkelijk van alles: hoogtevrees, engtevrees (claustrofobie), fobieën voor dieren (spinnen en honden), voor onweer en allerlei medische zaken en personen (injecties, tandarts).
De meeste enkelvoudige fobieën komen overeen met angsten die we allemaal wel eens ervaren. Het verschil zit hem vooral in de intensiteit en de onredelijkheid. Iemand weet vaak goed dat zijn angst irreëel is, maar is toch niet in staat deze angst onder controle te houden. Wel is hij in staat om het voorwerp van zijn angst uit de weg te gaan. Het fobie blijft wel bestaan, maar door het te vermijden hoeft het niet altijd erger te worden en hoeft het het leven van iemand niet geheel te beïnvloeden.

Posttraumatische stressstoornis

Het gaat hier om een traumatische ervaring die de oorzaak is van de angststoornis. Bij een fobie is het vaak moeilijk om de oorzaak er van aan te wijzen, bij een traumatische angst is dit niet het geval. Wel kan de oorzaak sterk variëren. Als mogelijke oorzaken valt te denken aan: oorlogen, overvallen, ongelukken, verkrachtingen en incest. Als iemand een trauma heeft opgelopen betekent dat dat hij een bepaalde gebeurtenis voortdurend herbeleeft en dat hij personen en zaken vermijdt die hem doen denken aan die vreselijke gebeurtenis. Ook kan het zijn dat iemand de traumatische gebeurtenis helemaal niet meer weet te herinneren (psychogene amnesie).
Een traumatische angst kan gepaard gaan met verhoogde prikkelbaarheid, wat tot uiting kan komen in moeilijkheden met inslapen, concentratiestoornissen, woede-uitbarstingen en 'schrikachtigheid'.

Oorzaken van angststoornissen

In feite heeft een angststoornis vele verschillende oorzaken. Men is van mening dat een agorafobie samenhangt met een scheidingsangst in de jeugd. Het is voor te stellen dat kinderen die vroeger in emotioneel opzicht veel te kort gekomen zijn, later ook snel het gevoel zullen hebben in de steek gelaten te worden.
Bij het ontstaan van de andere fobieën lijken vooral de klassieke en operante conditionering een belangrijke rol te spelen. De klassieke conditionering zorgt ervoor dat de fobie ontstaat. De angst wordt gekoppeld aan een object. De operante conditionering zorgt er voor dat de fobie blijft bestaan. Het vermijdingsgedrag werkt belonend, aangezien er hierdoor minder angst optreedt.
Andere oorzaken zijn ingrijpende gebeurtenissen of de opvoeding die iemand heeft gehad. Het ontstaan van een fobie heeft vaak te maken met verschillende en op elkaar inwerkende factoren. Een oorzaak is er daarom ook vaak niet te vinden.

Hoe om te gaan met iemand die lijdt aan een angststoornis

Het is van belang om bij degene die de angst ervaart niet tegen deze angst in te gaan. De angst is voor de betreffende persoon reëel en hij zal zich onbegrepen voelen wanneer daar tegenin gegaan wordt. Het is daarom ook goed om door een informerende, begrijpende en accepterende houding de ander zover te krijgen dat hij gaat praten over de angst.
Het vermijdingsgedrag komt bij elke angststoornis voor. Dat kan bewust, maar ook onbewust zijn. Wanneer gemerkt wordt dat iemand onbewust bepaalde situaties of voorwerpen vermijdt, confronteer hem daar dan niet mee. Mensen nemen namelijk niet voor niets hun toevlucht tot het verdringen of vermijden van situaties.
Mensen met een angststoornis hebben vaak een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen. Probeer mensen met een angststoornis zoveel mogelijk gerust te stellen door een empathische en begripvolle houding.

Schizofrenie

Schizo = gespleten en frenie = geest. Toch heeft schizofrenie niets te maken met een gespleten geest, waarbij vaak gedacht wordt aan meerdere persoonlijkheden. Schizofrenie heeft alles te maken met stoornissen in het denken en het waarnemen.

Zowel de stoornis in de waarneming als in het denken worden ook wel positieve symptomen genoemd. Daarnaast zijn er ook negatieve symptomen. De positieve symptomen staan voor hetgeen men ‘erbij’ krijgt, de negatieve symptomen staan voor hetgeen men verliest als het schizofrene beeld voortschrijdt.

Positieve symptomen

Stoornis in het denken

Iemand kan vaak niet helder denken, wat zich uit in het praten in verwarde, onsamenhangende zinnen, van de hak op de tak springen en soms zelfgemaakte of –bedachte woorden. Iemand ervaart zichzelf vaak niet als verward en wordt meestal boos wanneer hij/zij niet begrepen wordt.
Er is sprake van een verminderd realiteitsbesef wat zich uit in wanen (= niet te corrigeren dwalingen in de gedachtegang). Bekende voorbeelden van wanen zijn: achtervolgingswaan, grootheidswaan (denken God, Jezus, de koningin of president te zijn) of vergiftigingswaan.

Stoornis in de waarneming
Voornamelijk treedt dit op als gehoor- en gezichtshallucinaties, maar bij deze stoornis kan het de hele zintuiglijke waarneming betreffen, en dus ook het ruiken, voelen en proeven. Bij deze laatstgenoemde zintuigen gaat het vrijwel altijd om zeer onaangename ervaringen, zoals het proeven dat je vergiftigd wordt, menen een lijkenlucht te ruiken.

Negatieve symptomen
Vermindering van het initiatief nemen.
Dit wordt nogal eens uitgelegd als luiheid en passiviteit. De vermindering van initiatief heeft echter meer te maken met het feit dat iemand zich niet af kan schermen tegen prikkels die op hem/haar afkomen. Men mist als het ware het filter om informatie te selecteren, alles komt even sterk binnen. Om zich hier tegen te beschermen, zoekt men veelal de veilige omgeving van het bed of andere vormen van isoleren zoals bijvoorbeeld uren fietsen of lopen.

Vermindering van sociale contacten

Afvlakken van het gevoel

Cognitieve symptomen
Ook in de cognities treden stoornissen op, deze geven problemen in het plannen, organiseren en het onthouden. Verder heeft men vaak ook moeite met het vasthouden van de aandacht en concentratie. De eerste tekenen zijn dan vaak ook waar te nemen wanneer er verminderde schoolprestaties zijn. Maar ook in het organiseren van het huishouden, het behouden van een baan, een relatie of het opvoeden van kinderen zorgen voor problemen.

Oorzaken van Schizofrenie
Erfelijke factoren spelen hierbij een rol, al is het nog niet duidelijk of dit ook de belangrijkste factor is.

Verder spelen omgevingsfactoren een essentiële rol. Er zijn aanwijzingen dat problemen tijdens een zwangerschap het risico op schizofrenie voor het kind licht verhogen. Te denken valt dan aan virusinfectie, bloedarmoede of stoornissen in de bloedsomloop van moeder en baby.

Schizofrenie is niet te genezen. Wel zijn er dankzij medicijnen de psychosen (waandenkbeelden) beter te voorkomen en kan de medicatie de ernst van de positieve symptomen verminderen.
Helaas hebben veel medicijnen wel ongewenst bijwerkingen. Te denken valt aan bewegingsdrang, trillen van ledematen, speekselvloed en seksuele stoornissen.
Voorkomen en beloop
0,5-1% van de bevolking heeft schizofrenie. Deze ontstaat tussen het 15^{e} en 30^{e} levensjaar. Het komt in gelijke mate voor bij mannen als bij vrouwen en is onafhankelijk van de leefsituatie. Dit gezien het feit dat dit alles ook geldt voor ontwikkelingslanden.

Het beloop is bij de vrouwen beter en dus mogelijk minder hevig.
Zo'n 15% van degene met schizofrenie pleegt zelfmoord, zo'n 15% ervaart een sterke achteruitgang, 30% heeft een achteruitgang en zo'n 25% heeft een lichte achteruitgang.

Hoe om te gaan met iemand die lijdt aan schizofrenie
Het is belangrijk om afstand te houden, zowel letterlijk als figuurlijk. Te dicht bijkomen kan agressie opwekken en uitlokken. Laat het eerste contact zoveel mogelijk van de ander uitgaan. Geen hen dan ook de ruimte. Men is geneigd zich terug te trekken. Zijn er afspraken gemaakt, houdt diegene hier dan wel aan.
Wees duidelijk en eerlijk. Men is namelijk nogal snel achterdochtig. Gebruik geen lange zinnen, zegt datgene wat je wilt zeggen kort en bondig.
Wees mild in je kritiek. Veeleisend optreden kan een nieuwe psychose opwekken, gezien dit stress oplevert. Wat voor 'gezonde' mensen vaak als een kleine belasting gezien wordt, betekent voor de ander soms juist een onoverkomelijke situatie door het gebrek aan overzicht.

Depressie

De depressieve stoornis kenmerkt zich door verschijnselen van somberheid die **tenminste** twee weken aanhouden. Depressief zijn is wezenlijk iets anders dan 'een baaldag' hebben of 'in een dip zitten'. Soms staat **verminderde interesse** meer op de voorgrond dan de somberheid op zich.
Van belang is om te beseffen dat de volgende genoemde kenmerken niet allemaal voor hoeven te komen bij iemand die aan een depressie lijdt.

Belangrijke verschijnselen
Sombere stemming
Verminderde interesse (niet meer kunnen genieten, er worden geen emoties meer beleefd)
Klachten over angst, gejaagdheid, onrust of andere gevoelens van spanning

Lichamelijke verschijnselen
Lichamelijke onrust of juist remming
Verminderde eetlust en gewichtsverlies, of juist veel eten
Gestoorde slaap
Dagschommelingen, bijvoorbeeld 's avonds minder klachten dan 's morgens.
Extreme moeheid en verminderde energie

Psychologische verschijnselen
Gevoelens van schuld en minderwaardigheid
Concentratiestoornissen, deze behoren soms tot de eerste verschijnselen van een depressie
Suïcidale gedachten of pogingen

Oorzaken van depressie
Bij een depressie is er spraken van een tekort aan een stof in de hersenen (serotonine). Hoe dit tekort precies ontstaat is niet precies bekend. Duidelijk is dat wanneer de draaglast van iemand de draagkracht te boven gaat er zoveel spanningen ontstaan dat dit een depressie tot gevolg kan hebben.
Erfelijke factoren spelen waarschijnlijk ook een rol. Binnen bepaalde families komt depressie vaker voor dan in andere families. Mensen met angstklachten hebben een verhoogde kans op een depressie, net als mensen die zich niet waardevol en afgewezen voelen.

Behandeling van depressie vindt plaats door middel van medicijnen.

Voorkomen en beloop
Zo'n 5 à 10% van de bevolking maakt in zijn of haar leven een depressieve stoornis door. 120.000 Nederlanders maken per jaar een min of meer ernstige depressie door. Een depressieve stoornis komt 2 à 3x zoveel voor bij vrouwen als bij mannen. Zo'n 15% van degenen met een depressieve stoornis pleegt zelfmoord.

Hoe om te gaan met iemand die lijdt aan depressie
Erken in het contact dat iemand ziek is, juist daar waar de klachten benoemd worden. Praat niet alleen over de zonnige kant van het leven, aangezien de ander zich dan niet serieus genomen voelt. Het is goed om niet in te gaan op de specifieke aard van de klachten, met name niet op de schuld en minderwaardigheidsgevoelens.
Probeer niet teveel woorden te wagen aan het troosten of helpen. Er zijn en een hand op een schouder is soms al genoeg.
Het is goed om iemand te stimuleren tot het eten en drinken en daarin rekening te houden met datgene wat de ander lekker vindt. Hem/haar te stimuleren tot het ondernemen van ontspannende activiteiten en houdt ook aandacht voor de gezonde kant van iemand. Probeer te spreken over datgene waar iemand goed in is.

Dissociatieve stoornis

Ieder mens heeft wel eens te maken met handelingen die hij doet, zonder er echt bij na te denken en soms zelfs zonder dat hij zich later echt kan herinneren dat hij dit gedaan heeft. De verbinding die er normaal is tussen het denken en het handelen is dan verbroken, wat ook wel dissociatie genoemd wordt. Deze dissociatie kan zich ook voordoen als een verandering in het bewustzijn waarbij iemand een verminderd contact met zichzelf ervaart. Bijvoorbeeld wanneer iemand aan het dagdromen is, maar ook als iemand in trance raakt. In veel gevallen maken zulke fenomenen deel uit van een sociocultuur en een religieus leefpatroon. Te denken valt aan voodoo.
Een dissociatie toestand kan spontaan optreden, maar kan ook uitgelokt worden door bijvoorbeeld hypnose, yoga, fysieke vermoeidheid of bewustzijnsveranderende stoffen zoals drugs en alcohol.
Dissociatie kan dus in feite bij iedereen voorkomen. Stoornissen in de dissociatie worden in drie kenmerken onderverdeeld.

Dissociatieve amnesie
Hierbij is voornamelijk sprake van een plotseling ernstig geheugenverlies. Dit treedt meestal abrupt op na een ingrijpende gebeurtenis, zoals de dood van een geliefde. Iemand kan zich dat voorval niet meer herinneren of heeft een langere tijd een 'black out'. Ondanks de geheugenstoornis is het functioneren van iemand meestal onopvallend, alle dagelijkse handelingen verlopen normaal. Dit onderscheidt zich dan ook van bijvoorbeeld het geheugenverlies bij dementie, wat ook invloed heeft op de dagelijkse handelingen van iemand.
Na een ingrijpende gebeurtenis komt het wel eens voor dat iemand met de noorderzon vertrekt en in een nieuwe plaats een andere persoonlijkheid aanneemt. Soms zelfs onbewust. Dit wordt een dissociatieve fugue (vlucht) genoemd. Na langere tijd, soms zelfs jaren, vraagt iemand zich af wat hij daar doet en keert diegene weer terug naar zijn eerdere woonplaats. Echter vlucht niet iedereen ver weg of neemt men niet een totaal andere persoonlijkheid aan. Het is soms moeilijk te ontdekken of iemand daadwerkelijk geheugenverlies heeft of doet alsof, om zo bijvoorbeeld na een gepleegd misdrijf een strafvermindering te krijgen.

Dissociatieve identiteitsstoornis

Bij deze stoornis wordt het gedag van iemand bepaald door verschillende deelpersoonlijkheden, die ook wel alters genoemd worden. Deze manifesteren zich vaak via stemmen in het hoofd. Elke alter heeft meestal een eigen naam, leeftijd en een bepaalde manier van gedragen, voelen en waarnemen. Soms hebben zij zelfs hun eigen problemen. Niet elke alter heeft altijd weet van het bestaan van andere alters en de wisseling tussen een alter kan soms heel plotseling optreden.
Belangrijke persoonlijke informatie wordt soms vergeten, waardoor iemand zich soms ergens bevindt zonder te weten hoe hij daar gekomen is of is hij dagen of uren van zijn leven 'kwijt'.
Een dissociatieve identiteitsstoornis is lastig te herkennen. In de praktijk is er vaak verwarring met schizofrenie, stemmings- en persoonlijkheidsstoornissen.

Depersonalisatiestoornis

Men ervaart het eigen lichaam als vreemd en onwerkelijk. Zij lijken buiten hun eigen lichaam te staan en zichzelf van een afstand te observeren. Alles lijkt 'alsof', niet echt of als in een droom, wat als onaangenaam wordt ervaren. Deze stoornis treed vaak op na ernstige stress, waardoor er een loskoppeling plaatsvindt tussen het gevoel en de identiteitsbeleving. Als aparte stoornis komt deze depersonalisatiestoornis zelden voor. Wel komt hij vaak voor als klacht bij andere psychiatrische problemen zoals bijvoorbeeld bij schizofrenie, depressie en paniekstoornis.

Oorzaken

Aan dissociatieve stoornissen gaat vaak een traumatische ervaring vooraf. Dissociatieve amnesie en fugue volgen veelal op zware stress, waarbij ook alcoholmisbruik of depressie een rol kunnen spelen.
Een dissociatieve identiteitsstoornis komt het meest voor bij mensen die mishandeling of seksueel misbruik hebben meegemaakt in hun vroege jeugd. Deze ervaringen kan de betreffende persoon zich meestal niet meer herinneren. Dit geheugenverlies duidt vaak op een vorm van verdringing: gevoelens van angst worden onbewust vermeden door pijnlijke herinneringen niet tot het bewustzijn te laten doordringen.

Behandeling

Behandeling van deze stoornis is mogelijk. Er wordt vaak een ontdekkende therapievorm toegepast waarbij iemand de verdrongen herinneringen zich weer moet gaan herinneren. Een vorm hiervan is hypnose, wat tegenwoordig wel de nodige kritiek te verduren heeft. Men is van mening dat hypnose juist de dissociatie kan versterken of dat er 'valse' herinneringen naar boven komen.
Tegenwoordig richt de behandeling zich dan ook vooral op de stabilisatie en vermindering van de symptomen. Men krijgt uitleg over dissociatie, leert omgaan met hun deelpersoonlijkheden en zoekt oplossingen voor concrete problemen in het dagelijkse leven. Men moet leren om bij conflicten en spanningen niet weer opnieuw te dissociëren.
Een dissociatieve amnesie eindigt vaak net zo onverwacht als dat het begon, net als bij een fugue. Beiden duren vaak enkele uren of dagen en een terugval komt zelden voor.
De dissociatieve identiteitsstoornis is veel complexer, ernstiger en langduriger. Zowel door miskenning van de diagnose als door onbezonnen hypnose kan iemand in een vicieuze cirkel van negatieve ervaringen terecht komen. Het is dan ook van belang dat iemand een stabiele en veilige leefsituatie en een ondersteunend sociaal netwerk heeft.

Bijlage 5 Voodoo en Winti

Vrijwilliger van Stichting de Haven komen in aanmerking met veel vrouwen uit verschillende culturen. Velen nemen hun eigen religie en levenswijze mee naar Nederland. Het is dan ook goed enige kennis te hebben van de veel voorkomende religies. In deze bijlage worden er twee genoemd. Gekozen is voor deze twee religies, aangezien zij regelmatig versmolten zijn met christelijke 'elementen', terwijl de oorsprong wel duister te noemen is.

Voodoo

Afkomst en ontstaan

De voodoo godsdienst heeft zijn oorsprong in West-Afrika. Hier lag de basis voor voodoo, namelijk de animistische godsdiensten van West-Afrikaanse stammen. Belangrijke invloeden zijn er bijvoorbeeld geweest uit de Dahomeyse, Ghanese en Senegalese etnische groeperingen. Volgens sommigen komt het woord voodoo dan ook uit de taal van de Dahomey. Dit koninkrijk bevond zich in het gebied wat nu Benin genoemd wordt.
Bij deze animistische godsdiensten waren geesten- en voorouderverering het belangrijkst. Dit wordt ook terug gezien bij de later gevormde voodooreligie. Zelfs nu nog zijn er op het Afrikaanse continent talloze mensen die deze godsdienst belijden. Bovendien mengen deze godsdiensten zich ook met andere godsdiensten dan de christelijke, zoals bijvoorbeeld in Afrika waar de Islam wordt gemengd met andere godsdiensten om de Afrikaanse volksislam te vormen. Aangezien voodoo voortkomt uit de animistische religies is het ook logisch dat het brengen van offers en het voltrekken van andere rituelen in het huidige voodoo zo belangrijk zijn. Deze godsdiensten werden ten tijde van de slavernij meegenomen naar de nieuwe verblijfplaatsen van de negerslaven. Bij deze volken heeft zich door de loop der eeuwen heen een wereldbeschouwing ontwikkeld, waarin geloof in een schepper, bijgestaan door goden en godinnen, voorouders en geesten, fundamenteel is.
Deze slaven kwamen terecht op het Caribische eiland Haïti. Dit eiland, dat in 1492 door Columbus werd ontdekt, was eerst een kolonie van de Spanjaarden, die in 1697 het bevel over het eiland aan de Fransen gaven. In die tijd waren er velen negerslaven vanuit Afrika naar Haïti verscheept. Aldaar kregen zij het christendom opgedrongen door de rooms-katholieke priesters. Hoewel de slaven niet overtuigd waren van het christendom lieten ze zich toch dopen, vooral ook omdat ze het dopen als iets magisch zagen en bovendien werden ze in de meeste gevallen hiertoe gedwongen. Toch bleven zij geloven in hun oude godsdiensten, maar omdat dit werd verboden moesten ze hier en daar wat aanpassen. Zo moesten de rituelen vanaf nu in het geheim gehouden worden en werden vanaf deze periode elementen van het christendom toegevoegd aan de oude animistische geloven. Hierdoor ontstond het voodoo zoals wij dat nu kennen. Zo hebben alle voodoogoden wel rooms-katholieke tegenhangers waardoor ze toch vereerd konden worden onder de heerschappij van de Fransen.

Wat is voodoo

De Voodoo cultuur kent geen toevalligheden of ongelukjes. Men gelooft dat geen enkele gebeurtenis op zichzelf staat. Men zegt dat het universum een geheel is en dat alles met elkaar te maken heeft, alles gebeurt als een gevolg van iets anders en de mens is slechts een deeltje van één groot geheel. Alles samen, dus mensen én het universum én alles daarbinnen, vormen dit grote geheel. Wat je een ander aan doet, doe je ook jezelf aan, omdat je de ander als het ware "bent". Voo doo (vous deux) betekent 'kijk jou' (zie jezelf). Ook wordt gezegd dat Voodoo 'geest' of 'god' betekent.

De mens is een spiegel van de ziel van een ander. God manifesteert zich in geesten van overleden voorouders die zowel goed als kwaad kunnen doen, en wie door middel van ceremonies vereerd worden. Tussen de levenden en de doden bestaat een heilige cyclus volgens het Voodoo geloof. De gelovigen vragen tijdens hun gebeden om de misère in hun leven weg te halen. Hun rituelen gaan gepaard met zang, dans, getrommel, gebeden en het offeren van dieren.

Priesters en rituelen

De slang speelt in de Voodoo religie een belangrijke rol. De hogepriester of -priesteres is als het ware de voortbrenger; zij brengen de macht ten uitvoer.
De Almachtige God heet Bon Dieu. Daarnaast kent de religie honderden goden die Loas worden genoemd. Zij hebben de macht over de natuur, gezondheid en rijkdom, en het welvaren van de levende mens. De goden, de Loas, zijn onder andere: Damballah, Ezilli, Ogu, Agwe, Legba.
Tijdens een Voodoo ceremonie kunnen deze Loas de lichamen van de aanwezige deelnemers in bezit nemen, deze bezetenheid wordt ook wel gezien als bewijs dat de ‘goddelijke honger’ is bevredigd. De Loa verschijnt door het in bezit nemen van gelovigen, wie op hun beurt Loa 'worden'. De Loa maakt dan eventueel adviezen, wensen of waarschuwingen kenbaar. Bezetenheid is de hoogste eer voor een Voodooaanhanger, het bewijst dat hij of zij rechtstreeks contact met de geesten heeft gehad.
Volgens de Voodoo religie hebben objecten en natuurlijke verschijnselen een heilige betekenis. Muziek en dans zijn de sleutel bij een Voodoo ceremonie. Het dansen tijdens de ceremonies wordt gezien als uiting van spiritualiteit, van de eenheid met het goddelijke en de spirituele wereld. Voodoo wordt gezien als een praktische religie en speelt een belangrijke rol in families en gemeenschappen. De voorouders zijn volgens de gelovigen, een deel van de wereld van de goden, de Loas, en dit houdt de traditie en geschiedenis van de gelovigen in stand.
Een ander praktisch aspect is dat de gelovigen vaak naar een priester of priesteres gaan voor advies, spirituele leiding, of voor hulp bij hun problemen. De priester(es) biedt hulp d.m.v. kruiden of medicijnen (gebruik makend van overgenomen kennis binnen de voodoo religie), of genezing door het geloof van de hulpzoekende. Door het gebruik van planten en extracten leert Voodoo dat men de natuur moet respecteren.

Voodoo kent genezende spreuken, liefdes-, natuur-, en vreugdevieringen spreuken. De goden worden aangeroepen voor harmonie en vrede, geboorte en wedergeboorte, het toenemen van geluk, materieel geluk en vernieuwde gezondheid.

Voodoo in Nederland

Doordat er in feite weinig Haïtianen in Nederland zijn komen wonen, is er onder de Nederlanders vrij weinig bekent over Voodoo. Het afgelopen jaar is het echter wel veel in het nieuws geweest rondom de Koolviszaak in Zwolle. Jonge meisjes blijken kort na aankomst in een opvangcentrum voor asielzoekers met onbekende bestemming te zijn vertrokken. In sommige gevallen werden ze later door de politie in het prostitutiecircuit van grote steden in Nederland en andere delen van West-Europa gevonden. Hun komst naar Europa bleek het werk te zijn van handelaren, die veelal vanuit Nigeria opereren. De informatie die de meisjes loslieten was uitermate weinig, echter diegenen die bereid waren te praten vertelden over zogenaamde Voodoo rituelen waaraan zij voor vertrek, maar soms ook in Nederland, werden onderworpen. Door middel van deze rituelen zouden zij onder druk zijn gezet om beloften af te leggen ten aanzien van hun handelaren, en deze strikt na te komen. Wanneer dit niet gedaan

werd zouden zij zichzelf in het ongeluk storten. Pas na de verbreking van de afgelegde eed durfden meerdere meisjes te spreken.
In hoeverre deze manier van Voodoo 'algemeen' is binnen de religie, is onbekend. Velen menen dat er bij deze mensenhandel misbruik is gemaakt van de religie.

Het is niet eenvoudig om zomaar te breken met Voodoo. Het is vaak zo verweven met de leef- en denkwijze van iemand dat er een totale omkering in dit denken moet komen. Dit vergt veel tijd, geduld en gebed.

Winti

De oorsprong van deze religie is met name afkomstig uit Afrika. Afrikaanse slaven hebben deze meegenomen naar Suriname. Het wordt dan ook wel gezien als de religie van de Afro-Surinamers en van de Indianen.
De Afro-Surinamers kunnen grofweg in twee groepen ingedeeld worden, namelijk de Creolen en de Marrons. De Creolen zijn afstammelingen van slaven uit Afrika. Zij hebben tot op zekere hoogte hun cultuur willen behouden, maar voelden zich ook sterk aangetrokken tot de internationale en westerse samenleving. De Marrons zijn ook afstammelingen van de uit Afrika overgebrachte slaven, maar hebben meer hun traditionele cultuur en manier van leven willen behouden.

<u>De afro-surinaamse godsdienst</u>
Velen belijden, met lokale verschillen, de traditionele godsdienst Winti. Deze term is afkomstig van de Afro-Surinamers en betekent in het dagelijkse spraakgebruik "wind". De term "Winti" wordt ook gebruikt om bovennatuurlijke wezens aan te duiden.

De Marrons geloven in het bestaan van een opperwezen, *Gaan Gadu* ook wel 'Grote God'. Gaan Gadu delegeert zijn macht naar lagere goden en geesten (winti) die hun invloed weer uitoefenen op mensen. De winti zijn overal, zij manifesteren zich in water, bomen, dieren, bepaalde voorwerpen enz. Het is dan ook van groot belang om de wensen van deze winit's goed te kennen, anders kunnen zij zich tegen de mens keren.

Veel Creolen in Suriname zijn katholiek, maar ondanks hun bekering tot het christelijke geloof bleef het traditionele geloof wat hun voorouders uit Afrika hadden meegebracht een belangrijke rol spelen. Bij de Marrons is het vooral een manier van leven, bij de Creolen wordt het vooral gebruikt als helingsmodel, een manier om te genezen. Als geen enkele reguliere arts meer kan helpen, dan wenden zij zich tot een *bonoeman* of *obiaman* (medicijnman) of *loekoeman* (ziener). Deze mensen zijn ingewijd in de wereld van het bovennatuurlijke en kunnen hogere machten om raad vragen. Kruidenbaden en het slikken van bepaalde medicijnen vormen belangrijke onderdelen in dit genezingsproces.
Een *winti-pré* is een feestelijke afsluiting van de behandeling. Hier gaat het om dansen en zingen, en sommige deelnemers raken in trance: zij hebben dan winti.
Tijdens deze afsluiting worden geesten van voorouders aangeroepen en wanneer zij bezit van iemand nemen kan diegene als spreekbuis fungeren. Tijdens zo'n winti-pré komt er verzoening tussen voorouders, de levenden en de winti's.
Niet alleen de deelnemers van een winti-pré kunnen in trance raken, maar ook de toeschouwers. Het gebeurt dan ook regelmatig dat buitenstaanders in trance raken, zonder dat zij dat willen.

Wat is winti

Winti's zijn verbonden aan vier elementen, namelijk die van aarde, lucht, water en bos. Elk element wordt aangevoerd door een oppergod. Het hoofd van alle elementen is de godin van de Aarde, Mama Aisa. Allen hebben een goddelijke natuur. Anana (God) heeft echter niet aan alle winti evenveel goddelijke potentie, Srama, gegeven. Hoe groter de Srama van een winti is, hoe dichter hij/zij bij Anana komt te staan. De oppergod van de lucht, Tata Opete, ook wel Tata Ananka Jaw, is zelf een aspect van Anana. Hij is de enige winti die vrij toegang heeft tot de woonplaats van Anana, en degene die de andere meeneemt naar Anana en terugbrengt naar de aarde.

Men onderscheidt in winti goede en kwade, hogere en lagere bovennatuurlijke wezens. De lagere, in wie het kwade aspect domineert boven het goede, worden takroe-sani genoemd. Zij belagen de mens voortdurend en zijn de instrumenten waarmee men zwarte magie (wisi) bedrijft. Iemand die zwarte magie bedrijft, noemt men wisi-man. De wisi kan alleen door de medicijnman geneutraliseerd worden.

De mens is via zijn geestelijke aspecten geïntegreerd in de bovennatuurlijke wereld. De Djodjo zijn de bovennatuurlijke ouders, die hun kinderen beschermen en hogere of lagere goden kunnen zijn. Zij ontvangen de zuivere ziel van Anana en schenken die aan een aards kind.
De Afro-Surinamers geloven dat de goden (Winti) met de Afrikaanse voorouders naar Suriname zijn meegereisd. Alle Winti bestaan uit goedaardige aspecten (boen-sé) en boosaardige (ogri-sé). De Winti zijn erfelijk voor het nageslacht van de eerste Afrikaanse man en vrouw. Bij de Marrons zijn ze slechts in de vrouwelijke lijn erfelijk. De Winti waken net als de vooroudergeesten over de levenden, die hen moeten dienen en offers te hunner ere moeten brengen. Doet men dat niet, dan worden de Winti toornig en zal men gestraft worden met ziekte en dood. In dit geval is het mogelijk om genezing te ontvangen via kruidenbaden, zoals eerder al geschetst werd.

Men gelooft dat de Winti trouwen. De man van Aisa heet Loko. De hoge winti hebben allen een knecht. Deze knechten zijn zieners en/of genezers die ten dele hun kennis inzake de genezing van ziekten van bovennatuurlijke aard van de hoge winti krijgen.

Binnen de religie van Winti speelt de voorouderverering dus een belangrijke rol. De geest van de voorouders bevindt zich in de buurt van de goden en kan invloed uitoefenen op het nageslacht. Bijna elke familie heeft dan ook een gebedspaal, waar offers worden gebracht aan de voorouders. Deze voorouders (jorka) kunnen net als de goden bezit nemen van mensen. Dit uit zich dan in ziekte of een mislukte oogst. Goden en geesten kunnen zich manifesteren in mensen: iemand krijgt dan een winti. Dit kan alleen tijdens de eerder beschreven winti-pré's. Het gaat er hier namelijk om dat goden opgeroepen worden om zich te openbaren in de mens. Een andere vorm om de goden te raadplegen is via een orakel. Men bindt dan verschillende magische voorwerpen op een plank. Deze voorwerpen worden met zorg geselecteerd: alleen die voorwerpen die behoren bij de aan te roepen god worden gekozen. Twee dragers nemen vervolgens de plank en een priester stelt allerlei vragen. De god antwoord via de bewegingen van de dragers.
Ook als iemand overleden is raadpleegt men een orakel om te achterhalen of de dode aan zwarte magie (wisi) heeft gedaan. De vrees hiervoor is erg groot. Mensen laten zich door amuletten hiertegen beschermen. Wanneer een orakel uitwijst dat iemand zich inderdaad met zwarte magie heeft beziggehouden, volgt er een oneervolle begrafenis. Uiteraard wil niemand dat. Er zijn dan ook veel Afro-surinamers die zich hebben laten dopen, aangezien christenen

niet aan de test onderworpen worden. De christelijke leer wordt niet gezien als vervanging van de eigen religie, maar meer als een aanvulling hierop.

Ook in Nederland schijnen heel wat medicijnmannen te zijn. Surinamers in Nederland zijn bereid om grote bedragen te betalen voor een behandeling van een goede bonoeman. Waar de westerse geneeskunde geen raad meer weet, kent de bonoeman soms een oplossing.
Ook schijnen Nederlandse Surinamers bij bezoek aan hun eigen dorp in Suriname weer deel te nemen aan een Winti-pré om zo weer in contact te komen met hun voorouders.

Informatie:
Dominicus Reeks, Suriname (Haarlem: Gottmer, 2e druk, 1997)
Wilkin van de Kamp. Handboek 'Geboren om vrij te zijn' Deel 2, H. 19, p.1.
http://www.allabouttheoccult.org/dutch/voodoo-religie.htm
http://mens-en-samenleving.infonu.nl/religie/2324-voodoo-wat-houdt-het-precies-in.html
http://mens-en-samenleving.infonu.nl/religie/20687-voodoo-in-nederland.html
http://mens-en-samenleving.infonu.nl/religie/20602-de-herkomst-van-voodoo.html
http://www.suriname.nu/201cult/winti01.html
http://www.winticultuur.com/